

Rikoksentekovälineen ja rikosesineen menettäminen

Lapin yliopisto

Maisteritutkielma

Antti Erling

Rikosoikeus

Syksy 2011

SISÄLLYS

SISÄLLYS	II
LÄHTEET	IV
LYHENTEET	VII
1. JOHDANTO	1
1.1 Yleistä.....	1
1.2 Tutkimusmenetelmä.....	2
2. KONFISKAATIO	5
2.1 Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena.....	5
2.2 Yleiset edellytykset.....	7
2.3 Oikeudellinen sääntely Suomen lainsäädännössä.....	11
2.4 Konfiskaation kohdentaminen ja omistusoikeus.....	13
3. RIKOKSENTEKOVÄLINEEN MENETTÄMINEN	15
3.1 Rikoksentekovälineestä yleisesti.....	15
3.2 Tekovälineen käsite.....	16
3.2.1 Määritelmä.....	16
3.2.2 Tekovälineen oheistarvikkeet.....	20
3.3 Rikoksen tekeminen ja tekovälineen käyttäminen.....	21
3.4 Pakollinen välinekonfiskaatio.....	23
3.4.1 Tekovälineen pakollinen menettämisseuraamus osana RL 10:4:sta.....	23
3.4.2 Ampuma- tai teräase ja muu hengenvaarallinen väline.....	24
3.4.3 Muu esine tai omaisuus, jonka hallussapito on rangaistavaa.....	26
3.5 Harkinnanvarainen välinekonfiskaatio.....	27
3.5.1 Harkinnanvaraisuus.....	27
3.5.2 Esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä.....	28
3.5.3 Oikeudenkäynnin kohteena olevaan rikokseen liittyvä esine tai muu omaisuus.....	29
3.6 Huumausainerikosten erityissääntely.....	31
4. MUUN OMAISUUDEN MENETTÄMINEN	33
4.1 Yleistä.....	33
4.2 Rikoksen tuote.....	33

4.3	Rikoksen kohde ja rikosesine	35
4.4	Rikoksen tuotteen ja kohteen pakollinen menettämisseuraamus	36
4.5	Rikoksen tuotteen ja kohteen harkinnanvarainen menettämisseuraamus	39
4.5.1	Tarpeellisuus	39
4.5.2	Terveydelle tai ympäristölle haitallinen esine tai omaisuus	39
4.5.3	Uusien rikosten ehkäiseminen	40
4.5.4	Säännöstelyä ja maahantuontia ja – vientiä koskevat määräykset	44
4.5.4.1	Tarkoitus ja päämäärä	44
4.5.4.2	Ehdottomat kiellot	46
4.5.4.3	Harkinnanvaraiset ja tosiasialliset rajoitukset	46
4.5.5	Luonnon tai ympäristön suojeleminen	49
4.5.6	Astian, päällyksen tai muun välineen menettäminen	50
4.6	Erityistilanteita ja -tapauksia	51
4.6.1	Erityislainsäädäntö	51
4.6.2	Metsästyslain mukainen menettämisseuraamus	52
4.6.3	Murtovälineen hallussapito	54
4.6.4	Ampuma-aselaki	55
4.6.5	Rattijuopon kuljettaman auton konfiskointi	56
5.	KONFISKAATIOPROSESSI	60
5.1	Yleistä	60
5.2	Menettämisseuraamuksen vaatiminen	60
5.3	Menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättäminen	62
5.3.1	Lain sallimat perusteet	62
5.3.2	Vähäinen arvo	63
5.3.3	Tekijä jätetään rangaistukseen tuomitsematta RL 3:5:n nojalla	64
5.3.4	Menettämisseuraamuksen kohtuuttomuus	64
5.4	Menettämisseuraamuksen raukeaminen ja vanhentuminen	65
5.4.1	Raukeaminen	65
5.4.2	Vanhentuminen	68
6.	LOPPUPÄÄTELMIÄ	69

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Ailio, Erkki: Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa. Rikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 70. Helsinki 1964.

Alkio, Paavo: Tuomarin tehtävistä käräjillä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 29. Vaasa 1948.

Andenæs Johs: Alminnelig strafferett. 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. 2. opplag. Oslo 2005.

Boucht Johan – Frände Dan: Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat. Tampere 2008.

Ekelöf, Per Olof – Bylund, Torleif – Boman, Robert: Rättegång. Tredje häftet. Sjätte, bearbetade upplagan. Smedjebacken 1994.

Ellilä, Reino: Uusittu liikenne rikosoikeus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 140. Porvoo 1968.

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Edita. Helsinki 2005.

Halinen, Markku – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Palmen, Harri – Träskman, Per Ole – Utriainen, Terttu: Rikosten seuraamukset. Kolmas painos. Helsingin yliopiston rikosoikeuden laitoksen julkaisuja n:o 2. Helsinki 1981.

HE 66/1988 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 94/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 95/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 27/1999 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 80/2000 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 17/2001 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia koskevien rikoslain säästöjen uudistamiseksi ja eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 44/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslain yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 104/2004 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tieliikennelain muuttamisesta.

HE 97/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta ja eläintenpitokieltorekisteristä sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

Honkasalo, Brynolf – Ellilä, Reino: Rikosoikeuden yleiset osat pääpiirteittäin. Helsinki 1966.

Honkasalo Brynolf: Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Kolmas osa. Toinen painos. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 58. Hämeenlinna 1969.

Lakialoite 14/2000 vp.

Lappi-Seppälä, Tapio: Rikosten seuraamukset. Helsinki 2000.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. Kolmas, uudistettu painos. Juva 2009.

LaVM 14/2001 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Matikkala, Jussi: Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki 2010.

Oksanen Ville – Välimäki, Mikko: Tietokonelaitteiston ja sen sisältämän tiedon takavarikosta rikosasioista. Defensor Legis N:o 2/2008 s. 219 - 227. Edilex.fi

OLJ 4/1996. Menettämisseuraamukset. Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1996. Helsinki 1996.

Rautio, Jaakko: Hyötykonfiskaatiokanne. Helsinki 2006.

Rinnemaa, Jyrki – Haapanen, Olli – Helander, Jaana – Kotamäki, Heini – Nokso-Koivisto, Outi – Nordlund, Åsa – Pirttijärvi, Timo – Rintala, Matti – Sandvik, Pia – Selander, Mikael – Vesaja, Heli – Vottonen, Piia: Menettämisseuraamukset. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke. Työryhmän raportti 11.12.2008/19.1.2009. Helsinki 2009.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Lain vai perustelujen mukaan – Pohdintoja rattijuopon ajoneuvon konfiskaatiosta. Defensor Legis N:o 6/2005 s. 1201 - 1212. Edilex.fi.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. Helsinki 2008.

Utriainen, Terttu: Rikosten rangaistukset ja muut seuraamukset. Helsinki 1992.

Viljanen, Pekka: Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena. Helsinki 2007.

Viljanen, Pekka: Vielä rattijuopon auton konfiskoinnista. Defensor Legis N:o 3/2006 s. 370-381. Edilex.fi

Oikeustapaukset

Rovaniemen HO R 04/782, T:9/366 (12.5.2005)

Turun HO R 05/525, T:33/2597 (3.11.2005)

Itä-Suomen HO R 06/707, T:22/1539 (31.12.2007)

Kouvolan HO R 10/402, T:5/729 (16.7.2010)

Turun HO R 09/1627, T:7/2643 (5.11.2010)

Turun HO R 10/423, T:4/670 (25.3.2011)

KKO:1980-II:59

KKO:1996:65

KKO:2004:86

KKO 2005:75

KKO 2005:76

KKO 2006:95

KKO 2007:84

KKO 2007:85

KKO 2009:26

KKO 2009:79

KKO 2010:10

KKO 2010:32

KKO 2010:36

KKO 2011:61

LYHENTEET

AmpAL	ampuma-aselaki 9.1.1998/1
BrB	brottsbalken (Ruotsi)
ErävalvontaL	laki metsähallituksen erävalvonnasta 22.12.2005/1157
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
I-SHO	Itä-Suomen hovioikeus
JärL	järjestyslaki 27.6.2003/612
JäteL	jätelaki 3.12.1993/1072
KalL	kalastuslaki 16.4.1982/286
KML	kiinteistönmuodostamislaki 12.4.1995/554
KKO	korkein oikeus
KouHO	Kouvolan hovioikeus
L	laki
LSuojL	luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096
LääkeL	lääkelaki 10.4.1987/395
MAL	maa-aineslaki 24.7.1981/555
MetsL	metsästyslaki 28.6.1993/615
MRL	maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132
OLJ	oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu
PKL	pakkokeinolaki 30.4.1987/450
RajavartioL	rajavartiolaki 15.7.2005/578
RakSL	rakennussuojelulaki 18.1.1985/60 (kumottu)
RangMäärL	laki rangaistusmääräysmenettelystä 26.7.1993/692
RHO	Rovaniemen hovioikeus
RL	rikoslaki 19.2.1889/39

ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
THO	Turun hovioikeus
TLL	tieliikennelaki 3.4.1981/267
VahL	vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412
YdinenergiaL	ydinenergialaki 11.12.1987/990

1. JOHDANTO

1.1 Yleistä

Konfiskaatioksi kutsutaan oikeustieteessä lyhyesti omaisuuden menetetyksi tuomitsemista.¹ Termiä konfiskaatio voidaan pitää synonyymina menettämisseuraamukselle. Termi konfiskaatio on johdettu sanasta *fiscus*, jolla tarkoitetaan valtiota varallisuus oikeuksien subjektina. Näin ollen konfiskaatio terminä jo itsestään viittaa siihen, että menetetyksi tuomittu omaisuus lankeaa valtion kassaan.² Samaan johtopäätökseen päädyttiin uutta rikoslain 10 lukua valmistellessa, jolloin katsottiin käsitteeseen kuuluvan omaisuuden menettäminen nimenomaan valtiolle.³

Oikeuskirjallisuudessa menettämisperusteet jaotellaankin monin eri perustein.⁴ Jaottelussa esine- ja arvokonfiskaatioon on kyse menettämisseuraamuksen kohteen määrittämisestä. Jos menettämisseuraamus siis kohdistuu määrättyyn esineeseen tai omaisuuteen sellaisenaan, puhutaan *esinekonfiskaatiosta*. Menettämisseuraamuksen kohdistuessa taas esineen tai omaisuuden arvoon, puhutaan *arvokonfiskaatiosta*. Arvon menetetyksi tuomitsemisella tarkoitetaan tuomitun velvoittamista maksamaan valtiolle tietty rahamäärä.⁵ Myös pakkokeinolaissa puhutaan arvon menettämisen sijasta tietyn rahamäärän menetetyksi tuomitsemisesta (PKL 3:1). Esine tai omaisuus voidaan tuomita myös menetetyksi, vaikka sillä ei olisi laillista arvoa. Arvokonfiskaatio voi näin ollen kohdistua esimerkiksi huumausaineisiin, jos kyseinen omaisuus on kätkeyty tai se ei ole muuten vaan tavoitettavissa.⁶ Esineen tai omaisuuden laillisesta arvosta ollaan oltu myös eri mieltä oikeuskirjallisuudessa. Esimerkiksi norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että esineellä täytyy olla laillinen arvo, jotta arvokonfiskaatio olisi todellisuudessa mahdollista tuomita.⁷

¹ Ailio 1964, s. 1.

² Ailio 1964, s. 6.

³ HE 80/2000, Yleisperustelut, 1. johdanto.

⁴ Lappi-Seppälä 2000, s. 417.

⁵ Viljanen 2007, s. 21.

⁶ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 50 luku. huumausainerikoksista.

⁷ Andenæs 2005, s. 525.

Esinekonfiskaatio jaetaan tieteisopissa vakiintuneen käsityksen mukaan neljään seuraavaan pääryhmään:

- 1) Konfiskaatioon, jonka kohteena on rikoksentekoväline, eli esine, jota on käytetty tai joka on tarkoitettu käytettäväksi rikoksentekovälineenä.
- 2) Konfiskaatioon, jonka kohteena on rikoksen tuote, eli esine, joka fyysisessä mielessä on aikaansaatu rikoksella.
- 3) Konfiskaatioon, jonka kohteena on rikoksella hankittu etu, eli esine, joka on saatu rikoksella.
- 4) Konfiskaatioon, jonka kohteena on rikosesine, eli esine, joka on rikoksen tunnusmerkistöön sisältyvän suhtautumisen tosiasiallinen kohde, mutta ei ole rikoksen tuote eikä rikoksella hankittu etu.

Vaikka esinekonfiskaatio voidaan jakaa edellä mainituilla eri tavoilla, on eri konfiskaatioiden lajit silti edelleen vaikea sijoittaa vain yhteen teorian kategoriaan. Joissakin tapauksissa esine tai omaisuus kun voi sopia eri kategorioihin jopa yhtä aikaisesti ja usein konfiskaation lokerointiin vaikuttaa sen tarkastelunäkökulma. Näin ollen jaottelu onkin joltain osin vain suuntaa antava ja esineen sijoittaminen omaan ryhmäänsä tapahtuu aina tapauskohtaisesti.⁸

1.2 Tutkimusmenetelmä

Tässä tutkielmassa keskityn esinekonfiskaatioon ja erityisesti rikoksentekovälineitä ja rikosesineitä koskeviin menettämisseuraamuksiin. Tutkielman ulkopuolelle jäävät näin ollen hyödyn menettäminen ja laajennettu hyödyn menettäminen, joista säädetään RL 10:2 ja 3:ssa. Aiheen rajaus on tehty nimenomaan siitä syystä, ettei tutkimuskohde kasvaisi liian suureksi ja hyödyn menettämisestä löytyy myös varsin uusia tutkielmia, joita en halunnut lähteä tässä työssäni toistamaan. Myös arvon menettäminen jää tässä tutkielmassa vähemmälle huomiolle, vaikkei sitä ole voitukaan täysin sulkea tutkimuksen ulkopuolella, ottaen huomioon että arvon menettäminen on rikoksentekovälineen ja rikosesineen rinnalla vaihtoehtoinen menettämisseuraamus ja joissakin tapauksissa myös ainoa mahdollisuus.

Päähuomio kiinnittyy näin ollen RL 10:4 ja 5:een, jotka säätävät rikoksentekovälineen ja muun omaisuuden menettämisestä. Rajauksesta huolimatta, muitakaan konfiskaation lajeja ei ole voitu jättää ihan täysin huomiotta. Tämä sen takia, että esimerkiksi konfiskaation

⁸ Ailio 1964, s. 77–78.

yleiset edellytykset koskevat kaikkia konfiskaation lajeja ja menettämisseuraamukset on myös kirjoitettu yhtenäisesti vuonna 2002 voimaan tulleeseen rikoslain (RL 39/1889) 10 lukuun, joten niiden puhdas erottelu toisistaan olisi vaikeaa. Rikoksentekovälineen ja rikosesineen erottelukaan ei ole täysin selvää, joten niitä joudun tutkielmassani jossain määrin käsittelemään päällekkäin. Näiden kahden konfiskaation lajin ero tulee esille erityisesti, kun pohditaan rattijuopon kuljettaman ajoneuvon konfiskoimista. Tähän aiheeseen palaan myöhemmin vielä tarkemmin luvussa 4.6.6.⁹

Konfiskaatiosta on Suomessa tehty kaksi laajempaa tutkimusta. Erkki Ailio kirjoitti vuonna 1964 teoksen *Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa* ja Pekka Viljanen teoksen *Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena* vuonna 2007. Muu tutkielmassa käytetty oikeuskirjallisuus on pääsääntöisesti 50–60-luvuilta, jolloin menettämisseuraamuksista säädettiin vielä vanhan lain mukaisesti RL 2:16:ssa. Lyhyemmät artikkelit ovat suurin osa 2000-luvulta.

Oikeuskirjallisuuden lisäksi pyrin korkeimman oikeuden ennakkopäätösten ja hovioikeuksien ratkaisujen avulla selventämään esinekonfiskaation ja erityisesti rikoksentekovälineen ja rikosesineen määritelmää ja oikeudellista luonnetta. Tutkielmassani olen käyttänyt vuoden 2002 jälkeen tulleita ratkaisuja, tosin mukana on myös tärkeimpiä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä, jotka on annettu ennen vuoden 2002 menettämisseuraamuksia koskevaa uudistusta. Näissä vanhemmissa KKO:n ratkaisuissa näkyy hyvin, kuinka menettämisseuraamusta koskevaa lakia tulee soveltaa, vaikka ratkaisut on annettu ennen rikoslain 10 luvun uudistusta. Oikeustapaukset, joita tässä tutkielmassani käytän, ovat saatavissa helposti Finlex-tietokannasta. Näin ollen lukija voi helposti käydä lukemassa kyseisen tapauksen ja tuomioistuimen antamat laajemmat perustelut, mikäli tapaus herättää mielenkiintoa enemmän. Menettämisseuraamukset ovat hyvin samankaltaiset Pohjoismaiden osalta, joten ulkomaalaista aineistoa tässä tutkielmassa on varsin vähän. Viittaukset ulkomaalaisten lähteiden osalta tapahtuvat ruotsalaiseen ja norjalaiseen oikeuskirjallisuuteen, sekä Ruotsin menettämisseuraamuksia käsittelevään 36 lukuun (BrB 36 kap.)

⁹ Tapani – Tolvanen 2005, s. 1201–1211.

Tämän maisteritutkielman on tarkoitus olla nimenomaan rikosoikeudellinen, vaikka viidennessä luvussa käsitellenkin itse konfiskaatioprosessia tarkemmin. Itse prosessin osalta otan kuitenkin kantaa vain uudistetun rikoslain 10 luvun mukaiselta ajalta, eikä vanhan lain mukaista prosessia käsitellä ollenkaan.

2. KONFISKAATIO

2.1 Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena

Esinekonfiskaatiosta puhutaan silloin, kun menettämisseuraamus kohdistuu määrättyyn omaisuuteen sellaisenaan. Jos menettämisseuraamus sen sijaan kohdistuu omaisuuden arvoon, puhutaan arvokonfiskaatiosta.¹⁰ Pääperiaatteena on, että esinekonfiskaatio on ensisijainen ja usein se onkin ainoa mahdollinen vaihtoehto.¹¹ Toisin on esimerkiksi Ruotsissa, jossa arvokonfiskaatio on todellinen vaihtoehto esinekonfiskaation sijaan (BrB 36:2.3). Konfiskaation kohteena eivät voi olla sellaiset julkisen viranomaisen myöntämät oikeudet, joita ei voida lukea varallisuus oikeuksien alaan, kuten esimerkiksi ajolupa.¹² Ajokorttiseuraamukset eivät siis kuulu konfiskaation käyttöalaa, vaan ajokiellon määrääminen tai ajokortin kokonaan poisottaminen on ajo-oikeuteen kohdistuva seuraamus, jolla pyritään estämään kuljettajan osallistuminen liikenteeseen silloin, kun hänellä ei enää edellytyksiä siihen ole. Ajokielto on liikenne rikosoikeudellinen turvaamistoimenpide¹³ ja eroaa näin ollen konfiskaation määritelmästä. Tämä on varsin johdonmukaista ja näiden kahden eron huomaa siinäkin, että ajokortin kokonaan pois ottaminen ei vaadi rikosta, vaan siihen riittää esimerkiksi terveydelliset syyt.

Tieteisopissa on aikaisemmin keskusteltu paljon siitä, onko konfiskaatio rangaistus seuraamus vai rikosoikeudellinen turvaamistoimenpide.¹⁴ Tähän keskusteluun saatiin lopullinen vastaus, kun rikoslain (875/2001) 10 luku säädettiin ja kun se tuli voimaan vuoden 2002 alussa. Tällöin lähtökohdaksi tuli, että konfiskaatio on nimenomaan turvaamistoimenpide, eikä sitä tule näin ollen pitää rangaistuksen luonteisena seuraamuksena.¹⁵ Konfiskaation ensisijainen tarkoitus on siis vähentää jo tapahtuneiden rikosten vaikutuksia ja estää uusien rikosten tekeminen.¹⁶

¹⁰ Honkasalo – Ellilä 1966, s. 150, HE 80/2000, Yleisperustelut, 1. johdanto.

¹¹ Halinen ym. 1981, s. 180.

¹² Ailio 1964, s. 1.

¹³ HE 104/2004, Yleisperustelut, 1. johdanto.

¹⁴ Ailio 1964, s. 13, Honkasalo – Ellilä 1966, s. 150.

¹⁵ HE 80/2000, Yleisperustelut, 4. esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, 4.1. tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi.

¹⁶ Matikkala 2010, s. 189.

Konfiskaation rangaistusluonnetta vastaan puhuivat jo useat eri seikat ennen rikoslain 10 luvun säätämistäkin. Tällaisia seikkoja olivat muun muassa ne, että konfiskaatio voitiin kohdistaa muihinkin kuin rikoksen tekijään tai osalliseen ja että yhteisöt voitiin tuomita konfiskaatioseuraamukseen, vaikkei niitä silloisen rikoslain mukaan voitu tuomita rangaistukseen. Nykyään menettämisseuraamus voidaan kohdistaa myös esimerkiksi kuolinpesään (RL 8:16.2) ja myös oikeushenkilö voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen rikoslain 9 luvun mukaisesti. Konfiskaation rangaistuksen luonnetta vastaan osoittavat myös ne seikat, että rikokseen osalliset voivat joutua konfiskaatiosta solidaariseen vastuuseen toisin kuin jos kyseessä olisi rangaistuksen tuomitseminen.¹⁷ Konfiskaatiolla ja rikoksen törkeysasteella ei tarvitse olla myöskään sellaista vastaavuussuhdetta kuin rangaistuksella ja rikoksen törkeysasteella on ja konfiskaatio voidaan tuomita myös silloin, kun edellytyksiä rangaistuksen tuomitsemiselle ei ole, esimerkiksi henkilön ollessa ymmärrystä vailla.¹⁸ Kaikki nämä konfiskaation rangaistusluonnetta vastaan puhuvat seikat pätevät edelleen, kun konfiskaatiosäännökset siirrettiin rikoslain 10 lukuun.

Vaikka menettämisseuraamus luokitellaan nykyään turvaamistoimenpiteeksi, eikä rangaistukseksi, mikään ei kumoa silti sitä tosiseikkaa, että erityisen tuntuvaan menettämisseuraamukseen tuomittu saattaa kokea sen enemmän rangaistuksena. Menettämisseuraamuksella saattaa näin ollen olla joissakin tapauksissa samoja vaikutuksia tai jopa ankarampianakin vaikutuksia kuin varsinaisella rangaistuksella. Tieto mahdollisesta menettämisseuraamuksesta voi myös vaikuttaa yleis- ja erityisestävästi rangaistusta tehokkaammin, varsinkin jos rikoksesta johtuva rangaistusseuraamus on vähäinen, mutta konfiskaatioseuraamus sen sijaan tuntuva. Konfiskaatioseuraamus voi nousta erityisen suureksi silloin, kun pohditaan tuomita menetetyksi rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä ja varsinkin, jos omaisuutta tuomitaan menetetyksi laajennettuna hyödyn menettämisenä, jolloin menettämisseuraamus voidaan periaatteessa kohdistaa koko omaisuuteen (RL 10:3).

Myös objektiivisesti arvioiden konfiskaatio on monessa tapauksessa tuntuvampi seuraamus kuin tuomittu konkreettinen rangaistus.¹⁹ Ympäristö- ja talousrikokset ovat perinteisiä ri-

¹⁷ Ks. HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksesta, 2 §. hyödyn menettäminen: Hyöty konfiskoidaan lähtökohtaisesti vain siltä, joka on todella hyötyä saanut. Jos rikoksesta on hyötynyt useampi henkilö, ensisijaisesti tuomittaisiin hyöty menetetyksi sen mukaan, mitä hän on rikoksesta tosiasiallisesti hyötynyt. Mikäli ei olisi selvitystä siitä, miten hyöty on tosiasiallisesti jakaantunut, voitaisiin hyöty tuomita menetetyksi yhteisvastuullisesti.

¹⁸ Halinen ym. 1981, s. 178.

¹⁹ Honkasalo 1969, s. 299–300, Viljanen 2007, s. 16.

koksia, joissa menettämisseuraamus voi olla hyvinkin suuri verrattuna konkreettiseen rangaistukseen. Menettämisseuraamuksella on näin ollen usein samantyyppinen reaalimerkitys kuin varallisuuteen kohdistuvalla sakkorangaistuksella.²⁰ Myös rattijuopon kuljettaman auton menettämistä valtiolle rikollisen toiminnan estämiseksi on tietyissä tapauksissa pidetty varsin ankarana seuraamuksena, varsinkin jos kyseessä on suhteellisen uusi auto.²¹

Menettämisseuraamus voidaan kohdistaa monentyyppiseen omaisuuteen, jolla on erilaisia tosiasiallisia ja oikeudellisia ominaisuuksia. Kyseeseen voi siis tulla esine tai aine. Joillakin esineillä voi olla usein vain lähinnä rikollista käyttöä (virusohjelma, lapsipornoaineisto), kun taas toisia esineitä voidaan käyttää niin tavalliseen elämiseen kuin rikolliseen käyttöönkin (ajoneuvo, tietokone, kännykkä).²² Vaikka menettämisseuraamuksista säädetään kattavasti rikoslain 10 luvussa, on muissa erillislaeissa edelleen yksittäisiä säännöksiä menettämisseuraamuksista, jotka haluttiin säilyttää ja joilla haluttiin tarkentaa tai selventää menettämisseuraamusten määritelmää ja käyttöä. Rikoslaita löytyy myös yksittäisiä menettämisseuraamussäännöksiä, joita rikoslain 10 luku ainoastaan täydentää. Eri laeissa mainitut menettämisseuraamukset ovat yleensä ensisijaisia rikoslain 10 lukuun nähden. Pääsääntö kuitenkin on, että jos erillislaissa ei ole mainintaa menettämisseuraamuksista, tulee noudattaa rikoslain 10 luvun säännöksiä.

2.2 Yleiset edellytykset

Menettämisseuraamuksen yleisistä edellytyksistä säädetään RL 10.1:ssä. Kyseisen lain kohdan mukaan konfiskaation pääedellytyksenä on, että on tapahtunut laissa rangaistavaksi säädetty teko, eli rikos (RL 10:1.1). Yleisten edellytysten kannalta ei ole merkitystä, onko rikossäännös sijoitettu rikoslakiin vai johonkin muuhun lakiin.²³ Yleensä menettämisseuraamus tuomitaan tahallista rikoksista, mutta uudistetun rikoslain 10 luvun nojalla menettämisseuraamus voidaan tuomita tahallisten rikosten lisäksi myös tuottamuksellisista rikoksista.²⁴ Uudistettu 10 luku toi siis merkittävän muutoksen vanhaan lakiin nähden erityisesti rikosentekovälineen konfiskoinnin osalta. Nykylain mukaan *tuottamuksellisen rikoksen tekoväline* on tuomittava menetetyksi RL 10:4.1:n 1 ja 2 kohtien nojalla, eli silloin kun

²⁰ Matikkala 2010, s. 189.

²¹ Ks. KKO 2005:75, 2005:76 ja 2007:85.

²² Matikkala 2010, s. 190.

²³ Viljanen 2007, s. 31.

²⁴ OJL 4/1996, s. 21.

rikoksen tekemisessä on käytetty ampuma- tai teräasetta, taikka muuta hengenvaarallista välinettä. Menettämisseuraamus on tuomittava *tuottamuksellisesta* rikoksesta myös silloin, kun esineen tai omaisuuden hallussapito on rangaistavaa.

Konfiskaatio RL 10:4.2:n 1 ja 2 kohtien tapauksissa vaatii edelleen tahallisen rikoksen. Tällöin menetetyksi voidaan tuomita esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä tai esine tai omaisuus, joka on yksinomaan tahallista rikosta varten hankittu tai valmistettu. Näin ollen menettämisseuraamusta lievennettiin vanhaan lakiin nähden erityisesti RL 10:4.1:n 1 ja 2 kohtien osalta.²⁵ Rikosesineen konfiskointi voi olla myös pakollista (RL 10:5.1) tai harkinnanvaraista (RL 10:5:2-3). RL 10:5:ssa ei menettämisseuraamuksen perustavalle rikokselle ole säädetty mitään syyksiluettavuutta koskevia vaatimuksia, joten tässä tapauksessa rikos voi olla tahallinen tai tuottamuksellinen, vaikka tahalliset rikokset ovat totta kai paljon yleisimpiä.²⁶

On myös kaksi erityistä tilannetta, jolloin menettämisseuraamus ei perustu rikokseen. Menettämisseuraamuksen määrääminen voi perustua rangaistavaksi säädettyyn tekoon, vaikka tekijä olisi tekohetkellä alle 15-vuotias tai syntykeeton (RL 10:1.2:n 1 kohta). Samaa periaatetta noudatetaan myös Ruotsin lainsäädännössä, jossa alaikäisen tai syntykeettoman teko mahdollistaa menettämisseuraamuksen määräämisen (BrB 36:13). Yksittäistapauksissa tekijän alaikäisyys tai syntykeettomuus voi tosin antaa aihetta luopua menettämisseuraamuksesta tai kohtuullistaa sitä muulla tavalla RL 10:10:n nojalla. Samaa periaatetta noudatetaan esimerkiksi vahingonkorvauslaissa. VahL:n mukaan, jos vahingon on aiheuttanut alle 18-vuotias tai vajaamielinen, tulee hänen korvata vahingosta se määrä, joka on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kohtuullinen.

RL 10:1.2:n 1 kohdassa on siis kyse siitä, että myös alaikäisen ja syntykeettoman teko täyttää konfiskaation perusedellytyksen, vaikkei teosta voitaisi tuomita rangaistusta. Varsinaisia konfiskaatiosäännöksiä sovellettavissa ratkaistaan lopulta, miten alaikäisyys tai syntykeettomuus menettämisseuraamukseen vaikuttaa.²⁷ Näin ollen alaikäiseen tai syntykeettomaan kohdistuva menettämisseuraamus voi tulla kyseeseen niin tahallisista kuin myös tuottamuksellisista rikoksista rikoslain 10 luvun säännösten mukaisesti. Täytyy huo-

²⁵ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 4 §. rikosentekovälineen menettäminen.

²⁶ Viljanen 2007, s. 327.

²⁷ Viljanen 2007, s. 36–38.

mata, että alaikäisen ja syyntakeettomien mahdollinen erityiskohtelu koskee vain heihin itseensä kohdistuvia menettämisseuraamuksia. Jos alaikäinen tai syyntakeeton tekijä on luovuttanut esimerkiksi rikoksentekovälineen toiselle, esine voidaan konfiskoida tältä, vaikka sitä ei alaikäiseltä tai syyntakeettomalta mahdollisesti olisikaan konfiskoitu.²⁸ Myös niin sanottu välilliseltä tekijältä (RL 5:4) voidaan konfiskoida tekoväline pois, vaikka välinettä olisi konkreettisesti käyttänyt syyntakeeton tai alaikäinen tekijä. Mielestäni syyntakeettomien tekijöiden tekovälineiden konfiskointi voi olla varsin tehokas tapa osoittaa tekijälle teon paheksuttavuutta. Vaikka teosta ei rangaistusta voitaisi tuomita, voi menettämisseuraamus olla varsinkin nuorelle henkilölle se tekijä, joka saa kunnioittamaan ja noudattamaan lakia. Nuoren tekijän tapauksissa menettämisseuraamuksen tuomitsemisella voi olla siis erityinen kasvatuksellinen vaikutus.

Menettämisseuraamus on mahdollista määrätä myös silloin, vaikka tekijä olisi rangaistusvastuusta vapaa jonkin anteeksiantoperusteen vuoksi (RL 10:1.2:n 2 kohta). Nämä anteeksiantoperusteet ovat kieltoerehdys (RL 4:2), anteeksi annettava hätävarjelun liioittelu (RL 4:4.2), anteeksiannettava pakkotila (RL 4:5.2), anteeksiannettava voimakeinojen käytön liioittelu (RL 4:6.3) ja tilanne, jossa on noudatettu esimiehen antamaa käskyä, eikä käskynalaiselta ole voitu kohtuudella edellyttää käskyn noudattamatta jättämistä (RL 45:26b.2). Tämä luettelo voidaan katsoa tyhjentäväksi, eivätkä muut vastuuvapausperusteet näin ollen tule kyseeseen.²⁹ Sen sijaan jos tekoon soveltuu jokin oikeuttamisperuste, menettämisseuraamusta ei voida tietenkään määrätä, sillä silloin kyse ei ole rikoksesta.³⁰ Viljanen on sitä mieltä, että jos tekijä on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen täyttämisestä (yrityksestä luopuminen) tai muutoin estänyt tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntymisen (tehokas katuminen) ei häntä tämän vuoksi tuomita rangaistukseen, mutta menettämisseuraamus on siitäkin huolimatta mahdollinen. Totta kai tekijän oma-aloitteinen toiminta, joka RL 5:2:ssa palkitaan rankaisemattomuudella, voi olla peruste jättää myös menettämisseuraamus tuomitsematta kohtuussyillä.³¹

Menettämisseuraamus voidaan tuomita myös silloin, kun rikoksentekijä jätetään seuraamusluonteisesti syyttämättä tai rangaistukseen tuomitsematta (RL 6.12). Menettämisseu-

²⁸ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 7.

²⁹ HE 44/2002, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10. luku. menettämisseuraamuksista, 1 §. menettämisseuraamuksen yleiset edellytykset.

³⁰ Viljanen 2007, s. 40.

³¹ Viljanen 2007, s. 32.

raamus käsiteltäisiin tällöin niin sanotussa erityisessä konfiskaatioprosessissa. Tällaista konfiskaatioprosessia tarvitaan silloin, kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, mutta katsoo, että menettämisseuraamus täytyy silti tuomita.³² Koska konfiskaation edellytyksenä on rikos, on se silti edelleen näytettävä toteen, vaikka asia käsiteltäisiin pelkästään menettämisseuraamuksen osalta. Tällaisia pelkästään menettämisseuraamuksia käsitteleviä oikeusprosesseja on varsin vähän. Menettämisseuraamusta ei voida tuomita silloin, kun syyte jätetään nostamatta puuttuvan näytön vuoksi tai jos rangaistusta ei tuomita siksi, että syyte hylätään näyttämättömänä.³³ Oikeuskirjallisuudessa on myös katsottu, että jo annetun rikostuomion jälkeen ei menettämisseuraamusta enää voida määrätä.³⁴ Tämä onkin loogista jo syytetyn oikeusturvan kannalta. Syytetyn täytyy voida luottaa siihen, että koko rikosprosessi käsitellään kerralla ja tehokkaasti, eikä asiaan palata enää takaisin myöhemmän edes menettämisseuraamuksen osalta rikostuomion jälkeen. Näin menetellään siitäkin huolimatta, että syyttäjä olisi unohtanut vaatia menettämisseuraamusta rangaistuksen lisäksi.

Myös oikeushenkilö voidaan tuomita menettämisseuraamukseen, vaikkei rikoksenteikijää saataisi selville, kunhan kyseessä on teko, josta oikeushenkilö voitaisiin tuomita rangaistukseen rikoslain 9 luvun nojalla (RL 10:1.2:n 3 kohta). Vaikka varsinaista rikoksenteikijää ei saataisi selville, tulee syyttäjän silti näyttää tehty rikos toteen, jotta menettämisseuraamuksen määrääminen olisi mahdollista. Syyttäjän on lisäksi näytettävä toteen, että teko on tapahtunut määrätyn oikeushenkilön organisaatiossa sen puolesta tai sen hyväksi.³⁵

Menettämisseuraamus voidaan tuomita niin virallisen syytteen alaisista kuin myös asianomistajarikoksista. Konfiskaatio asianomistajarikoksesta on tietenkin mahdollista vain silloin, kun asianomistaja ilmoittaa asianomistajarikoksen syyttäjän tietoon. Asianomistajan ilmoitus rikoksesta käynnistää siis rikosprosessin ja näin ollen asianomistajan ilmianto voidaan pitää myös yhtenä konfiskaation edellytyksenä asianomistajarikoksissa. Ilman tällaista ilmoitusta syyttäjän voi erittäin vaikeaa saada tieto tapahtuneesta rikoksesta, joka on menettämisseuraamuksen määräämisen yksi perusedellytys.³⁶ RL 10:1.1:ssä tarkoite-

³² Boucht ja Frände 2008, s. 271.

³³ He 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 1 §. menettämisseuraamuksen yleiset edellytykset.

³⁴ Ekelöf – Bylund – Boman 1994, s. 158.

³⁵ HE 95/1993, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 9 luku. oikeushenkilön rangaistusvastuusta, 2 §. rangaistusvastuun edellytykset.

³⁶ Ailio, 1964, s. 56.

tuksi rikokseksi riittää täytetyn teon ohella myös rikoksen yritys tai valmistelu silloin, kun sellainen on laissa säädetty rangaistavaksi. Hyötykonfiskaatio tosin sulkeutuu lähtökohtaisesti pois, kun teko jää yrityksen tai valmistelun asteelle, koska tällöin ei hyötyä ole yleensä vielä ehtinyt syntyä. Sen sijaan rikosentekovälineen ja rikosesineen konfiskaatiossa myös rikoksen yrityksellä ja valmistelulla on käytännön merkitystä. Konfiskoimalla rikosentekovälineet pois jo rikoksen yritys- tai valmisteluvaiheessa, saadaan tehokkaasti estettyä uusien rikosten tekeminen.³⁷

2.3 Oikeudellinen sääntely Suomen lainsäädännössä

Aikaisemmin Suomen lainsäädännössä oli vain yksi yleinen menettämisseuraamuksia koskeva pykälä (RL 2:16). RL 2:16 säätämisen aikaan pidettiin erityisen ongelmallisena sitä, että väärinkäsityksiä voisi helposti syntyä, jos menettämisseuraamuksista säädetään vain yleisesti yhdessä pykälässä. Tämän takia lakiin otettiin aikoinaan vain yksi yleinen menettämisseuraamuksia koskeva pykälä ja muuten menettämisseuraamuksista säädettiin hajallaan lainsäädännössä yksittäisten lakien kohdalla erikseen. Myöhemmin kuitenkin huomattiin, että menettämisseuraamusten hajauttaminen ympäri lainsäädäntöä ei ollut myöskään tarpeeksi hyvä järjestelmä. Oikeusjärjestelmää haluttiin selkeyttää ja tähän saatiinkin muutos vasta vuonna 2002, kun uudistettu rikoslain 10 luku säädettiin. Oikeustapausten kannalta katsottuna vanha RL 2:16 toimi kyllä, mutta se aiheutti silti monia laillisia tulkinta ongelmia. Yhteistä vanhan RL 2:16:n ja uuden rikoslain 10 luvun välillä oli muun muassa, että jo vanhan lain mukaan menettämisseuraamus voitiin kohdistaa niin tekijään kuin siihen, jonka puolesta tai hyväksi tekijä oli toiminut.³⁸

Menettämisseuraamuksia koskeva lainsäädäntö oli siis varsin hajanainen ennen vuoden 2002 alusta voimaan tullutta rikoslain 10 luvun uudistusta. Uudistuksen tavoite oli nimenomaan yhtenäistää alan lainsäädäntö sekä kumota tarpeettomat konfiskaatiosäännökset. Tässä tavoitteessa ei ole täysin onnistuttu, koska laista löytyy edelleen ilmeisen tarpeettomia konfiskaatiosäännöksiä. Esimerkkinä voidaan mainita KML:n 23:287 a³⁹, jossa edel-

³⁷ Viljanen 2007, s. 32.

³⁸ Alkio 1948, s. 256–260.

³⁹ Kyseisen lainkohdan 2 momentti kuuluu seuraavasti: Edellä 1 momentissa tarkoitetun rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn tuomitsemisessa valtiolle menetetyksi noudatetaan, mitä rikoslain 2 luvun 16 §:ssä säädetään. Menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta tai rajoittaa koskemaan vain osaa rikoksen tuottamasta taloudellisesta hyödyistä, jos menettämisseuraamuksen edellytyksenä oleva rangaistava teko on

leen viitataan jo kumottuun RL 2:16:een menettämisseuraamuksen osalta.⁴⁰ Myös muissa Pohjoismaissa on yleisesti tunnustettu, että on parempi että konfiskaatiosäädökset on keskitetty yhteen paikkaan lainsäädäntöä kuin että ne olisivat hajallaan eri laeissa.⁴¹

Lakiuudistus toteutettiin lähtökohtaisesti siitä näkökulmasta, että konfiskaatio on turvaamistoimenpide, eikä sitä tule käyttää rangaistuksen luonteisena seuraamuksena. Myös yhdenvertaisuusperiaate nousi esille, kun lainuudistusta valmisteltiin. Kohtuusnäkökohtia pohdittiin myös kattavasti lain uudistusta tehtäessä.⁴² Uutta lakia säädettäessä lähdettiin siitä, että rikoslain 10 luvun säännökset ovat sovellettavissa sekä rikoslaissa että sen ulkopuolella rangaistavaksi säädettyjen tekojen seuraamuksena ilman erillistä viittausta. Tiettyjä tilanteita varten laissa haluttiin säilyttää edelleen omat menettämisseuraamukset, kuten esimerkiksi rikoslain 50 luvussa huumausainerikoksien osalta.⁴³ Näistä muissa laeissa olevista omista tarkentavista menettämisseuraamuksista kerron tarkemmin myöhemmin.

Vuoden 2002 uudistus siis kokosi menettämisseuraamukset kattavasti rikoslain 10 lukuun ja se sisältää 11 eri pykälää. Luvun alussa vahvistetaan kaikkia konfiskaatiolajeja yhteisesti koskevat menettämisseuraamusten määräämisen yleiset edellytykset (RL 10:1). Tämän jälkeen kustakin konfiskaation lajista säädetään erikseen. Omina kokonaisuuksinaan erotuvat hyödyn menettäminen (perussäännös RL 10:2 ja niin sanottu laajennettu hyödyn menettäminen RL 10:3), rikosentekovälineeseen (RL 10:4) ja muuhun omaisuuteen (rikosesineeseen ja rikoksen tuotteeseen) kohdistuva konfiskaatio (RL 10:5) sekä molempia koskevat täydentävät määräykset (RL 10:6 ja RL 10:7). Arvokonfiskaatiosta on myös yleissäännös (RL 10:8). Lukuun on myös otettu säännökset menettämisseuraamuksen vaatimisesta (RL 10:9) ja seuraamuksen kohtuullistamisesta (RL 10:10). Loppuun on liitetty joukko erityismääräyksiä (RL 10:11).⁴⁴

vähäinen tai jos asianhaarat ovat muuten lieventävät taikka jos menettämisseuraamuksen tuomitseminen muutoin olisi kohtuutonta.

⁴⁰ Viljanen 2007, s. 18–19.

⁴¹ Andenæs 2005, s. 524.

⁴² OJLJ 4/1994, s. 14 – 20, Lappi-Seppälä 2000, s. 419, HE 80/2000, Yleisperustelut, 4. esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, 4.1. tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi.

⁴³ HE 80/2000, Yleisperustelut, 1. johdanto.

⁴⁴ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 148.

2.4 Konfiskaation kohdentaminen ja omistusoikeus

RL 10:6:ssä säädetään niistä rajoituksista, jolloin menettämisseuraamusta ei voida tuomita.

Kyseinen lainkohta kuuluu seuraavasti:

6 § (26.10.2001/875)

Menettämisen rajoitukset

Menetetyksi ei tuomita 4 tai 5 §:ssä tarkoitettua esinettä tai muuta omaisuutta, joka kokonaan tai osaksi kuuluu muulle kuin rikosentekijälle, rikokseen osalliselle tai sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Esine tai omaisuus voidaan kuitenkin tuomita menetetyksi siltä, jolle se on rikoksen tekemisen jälkeen siirretty, jos hän sen vastaanottaessaan on tiennyt esineen tai omaisuuden liittymisestä rikokseen tai hänellä on ollut perusteltu syy sitä epäillä taikka jos hän on saanut sen lahjana tai muuten vastikkeetta.

Esine tai omaisuus on sen omistusoikeudesta riippumatta tuomittava menetetyksi, jos sen omistajakin sitä hallussaan pitämällä syyllistyisi rikokseen.

Kuten lainkohdasta on nähtävissä, on se kirjoitettu negatiiviseen muotoon. Siinä ei siis säädetä suoraan, kenen omaisuutta voidaan konfiskoida, vaan nimenomaan kenen omaisuutta ei voida konfiskoida. Lainkohdasta voidaan päätellä, että esine tai muu omaisuus, joka on 4 tai 5 §:ssä tarkoitettu 1) rikosentekoväline, 2) rikoksen kohde tai 3) rikoksen tuote, voidaan tuomita menetetyksi sen kokonaan omistavalta rikosentekijältä, rikokseen osalliselta tai siltä, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty.⁴⁵

Rikosentekijä voi olla rikoskumppani ja välillisen teon kautta oleva tekijä (RL 5:3-4) ja rikoksen osallinen voi osallistua rikokseen yllyttäjänä tai avunantaja (RL 5:5-6). Yllytys ja avunanto edellyttävät myös RL 5:5-6:n mukaan tahallisuutta. Näiden kaikkien osapuolten rikosta varten luovuttamat tekovälineet voidaan konfiskoida, riippumatta siitä, kuka kyseistä tekovälinettä kyseessä olevassa rikoksessa käyttää. Konfiskaatio on siis mahdollinen rikokseen osalliselta, vaikka hän ei itse olisi koskenutkaan tekovälineeseen. Esimerkiksi auto voidaan tuomita menetetyksi, kun omistaja on luovuttanut sen käytettäväksi anastettujen tavaroiden poiskuljettamista varten, vaikka auton omistaja ei itse kyseistä autoa ajaisikaan.⁴⁶

Rikoksen hyöty voidaan tuomita menetetyksi myös siltä, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Rikos voidaan tehdä niin luonnollisen henkilön kuin oikeushenkilönkin

⁴⁵ Viljanen 2007, s. 404.

⁴⁶ Ailio 1964, s. 67.

puolesta tai suostumuksella.⁴⁷ Puolesta toimimisen osalta tässä ei ole ongelmaa. Sen, jonka puolesta rikos on tehty, ei edellytetä toimineen mitenkään moitittavasti. Toisen puolesta voi toimia esimerkiksi vajaavaltaisen edunvalvoja tai vaikka konkurssipesän hoitaja. Päämiehen omaisuutta voidaan siten tuomita menetetyksi tällaisen edustajan tekemän rikoksen johdosta. Tällaisissa tapauksissa on usein kyllä syytä jättää menettämisseuraamus tuomitsematta tai kohtuullistaa sitä muulla tavalla.⁴⁸

Jos omaisuus kuuluu yhteisesti sellaiselle henkilölle, jolta se voidaan konfiskoida ja sellaiselle henkilölle, jolta sitä ei voida konfiskoida, ei esinettä voida tuomita menetetyksi.⁴⁹ Tätä säännöstä voidaan pitää varsin ankarana, mutta toisaalta yhteisomistuksen purkaminen konfiskaation kautta voisi vahingoittaa sivullisen intressejä silloinkin, kun esine tai omaisuus on sinänsä jaollinen.⁵⁰ Lainsäätäjän näkemys tässä tapauksessa on perustuslakimyönteinen ja oikeastaan se onkin ainoa oikea vaihtoehto. Ihmisten kun täytyy voida luottaa siihen, että heidän omistusoikeuttaan kunnioitetaan, vaikka toinen omistaja käyttäisi esinettä rikolliseen toimintaan.

Esine tai omaisuus pitää aina tuomita menetetyksi, jos sen uusi omistajakin sitä hallussa pitämällä syyllistyisi rikokseen (RL 10:6.2). Jos rikos siis on tehty tekovälineellä, joka kuuluu jollekin toiselle, ei sen konfiskoiminen muodosta kohtuuttomuutta esineen omistajalle, sillä esine olisi tuomittu menetetyksi siinäkin tapauksessa, että se olisi tavattu hänen hallussaan. Vaikka esine tai omaisuus kuuluisikin toiselle, eikä sitä voitaisi konfiskoida RL 10:6 nojalla, on aina mahdollista tuomita menetetyksi esineen arvo (RL 10:8.1). Sen sijaan jos rikoksen tekemiseen on käytetty sivullisen omistamaa luvallista esinettä vastoin hänen tahtoaan, esinettä ei voida tuomita menetetyksi.⁵¹

⁴⁷ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 6 §. menettämisen rajoitukset.

⁴⁸ Viljanen 2007, s. 406.

⁴⁹ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 6 §. menettämisen rajoitukset.

⁵⁰ Viljanen 2007, s. 414.

⁵¹ Alkio 1948 s. 262.

3. RIKOKSENTEKOVÄLINEEN MENETTÄMINEN

3.1 Rikoksentekovälineestä yleisesti

Rikoksia on monenlaisia ja useasti niiden tekemiseen tarvitaan jonkinlaista välinettä. Henkirikos voidaan tehdä esimerkiksi ampuma-aseella tai vaikka puukkoa käyttäen. Väärän rahan painaminen vaatii kopiokonetta ja ryöstössä voidaan käyttää naamiota tunnistamisen estämiseksi. Myös Internetin aikakaudella tietokoneilla voidaan nykyään tehdä monenlaisia rikoksia. Tällaisista välineistä käytetään yhteisnimitystä rikoksentekoväline, jotka voidaan tuomita menetetyksi valtiolle RL 10:4:n nojalla.

Rikoksentekovälineiden menettämisseuraamus voidaan jakaa eri ryhmiin sen mukaan:

- 1) Onko seuraamus pakollinen vai harkinnanvarainen
- 2) Onko kyse tahallisesta vai tuottamuksellisesta rikoksesta
- 3) Onko omaisuutta jo käytetty rikoksen tekemiseen vai ei ja
- 4) Omaisuuden rikosoikeudellinen luonne⁵²

Näitä edellä mainittuja rikoksentekovälineisiin liittyviä seikkoja käyn läpi tarkemmin seuraavissa kappaleissa. Tärkeää on huomata, jotta rikoksentekoväline voitaisiin konfiskoida tekijältä, täytyy väline voida yksilöidä riittävän tarkasti. Konfiskaation kohteena voi olla siis ainoastaan se tekoväline, jolla kyseinen rikos on tehty. Välineen yksilöinnin epäonnistuminen voi lopulta johtaa jopa siihen, että tekijä saa pitää kaikki tekovälineiksi sopivat esineensä, kun ei tiedetä mitä välinettä hän on niistä tosiasiallisesti käyttänyt. Yksilöinti voi kohdata myös oikeudellisia esteitä, jos esine on sekoittunut muuhun omaisuuteen tai sitä on käytetty toisen esineen valmistamiseen.⁵³ Rikoksentekovälineen menetetyksi tuomitseminen estää myös tosiasiallisesti rikollisen toiminnan jatkamisen tehokkaasti, varsinkin jos kyseessä on arvokas tekoväline. Tällöinhän menettämisseuraamukseen tuomitulla ei ole välttämättä enää varaa hankkia uutta tekovälinettä menetetyksi tuomitun tilalle.⁵⁴

⁵² Matikkala 2010, s. 198.

⁵³ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 28.

⁵⁴ Andenaes 2005, s. 523.

3.2 Tekovälineen käsite

3.2.1 Määritelmä

Esineeksi katsotaan paitsi irtain myös kiinteä esine, joten myös kiinteistö voi olla konfiskaation kohteena.⁵⁵ Tekovälineen pitää olla *rikoksen tekemisessä käytetty* (RL 10:4.1) esine, jotta se voidaan tuomita menetetyksi. Mahdollisen konfiskaation kohteena mainitaan myös omaisuus, koska kaikkia objekteja ei voida luontevasti pitää esineinä. Tällaisia ovat esimerkiksi nestemäiset ja pulverimaiset aineet ja tietokoneohjelmat.⁵⁶ Esinettä tai omaisuutta voidaan näin ollen pitää tekovälineenä vain, jos sitä on käytetty tai ainakin on tarkoitettu käytettäväksi rikoksen tekemiseen.⁵⁷

Tekovälineenä voidaan pitää myös esinettä, jota ei ole vielä käytetty tahallisen rikoksen tekemiseen, mutta joka on pääasiallisesti tai yksinomaan tätä tarkoitusta varten hankittu tai valmistettu. Myös tällöin on edellytyksenä, että on tapahtunut rikos ja että konfiskoitavalla omaisuudella on jokin asiallinen yhteys konfiskaation perustavaan rikokseen. Aina edellä mainittua yhteyttä ei kuitenkaan vaadita. Esimerkiksi murtovarkauteen liittyvä murtoväline- ja tiirikkasarja voidaan tuomita menetetyksi, vaikka välineitä ei ole vielä käytettykään rikoksen tekemisessä. Riittää, että välineet ovat yksinomaan tai pääasiallisesti rikoksen tekemistä varten hankittu tai valmistettu.⁵⁸ Vuonna 2002 rikoslakiin tuli myös erillinen murtovälineiden hallussapitoa koskeva pykälä (RL 28:12 a). Tällä lainmuutoksella haluttiin kriminalisoida murtovälineen hallussapito, vaikka kyseisillä välineillä ei olisikaan asiallista yhteyttä mihinkään tiettyyn rikokseen. Kyseisen lain nojalla murtovälinettä ei voidakaan enää pitää rikosentekovälineenä, vaan *rikoksen kohteena*.⁵⁹ Tällä konfiskaation kohteen oikeudellisen luonteen muuttumisella ei ole kuitenkaan tosiasiallista merkitystä, koska menettämisseuraamus voidaan tuomita pelkästään kyseisten esineiden hallussapidosta. Murtovälineen konfiskaatiosta kerron myöhemmin tarkemmin luvussa 5.6.2 Murtovälineen konfiskointi.

⁵⁵ Ailio 1964, s. 80, Utriainen 1992, s. 197.

⁵⁶ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 4 §. rikosentekovälineen menettäminen.

⁵⁷ Ailio 1964, s. 82.

⁵⁸ OLJ 4/1996, s. 26, Ks. myös. RL 28:12 a.

⁵⁹ Viljanen 2007, s. 306.

Osittain vastaavanlaisesta tekovälinekonfiskaation laajennuksesta säädettiin jo vanhan lain mukaisessa RL 2:16.3:ssa. Sen mukaan menetetyksi voitiin tuomita esine tai muu omaisuus, joka oli yksinomaan tai pääasiallisesti rikoksen tekemiseen käytetty kuin myös sellainen esine tai muu omaisuus, joka oli yksinomaan tai pääasiallisesti rikoksen tekemistä varten valmistettu tai hankittu.⁶⁰ Korkein oikeus on antanut säännöksen soveltamisesta seuraavan merkittävaksi muodostuneen ennakkopäätöksen:

KKO:1980-II:59: A oli laatinut yksityiskohtaisen suunnitelman B:n surmaamiseksi tietyinä päivinä sekä hankkinut tekoa varten erinäisiä välineitä. Vaikka A toteutti tekonsa ennen sanottua päivää suunnitelmastaan poikkeavalla tavalla, katsottiin surmaaminen vakaasta harkinnasta tehdyksi ja tällä perusteella murhaksi.

A:n yksinomaan B:n surmaamista varten hankkimat esineet mm. vanha auto julistettiin rikoslain 2 luvun 16 §:n 3 momentin nojalla valtiolle menetetyiksi, vaikkei niitä ollut surmaamisessa käytetty.

Tapauksessa A oli aikonut surmata B:n tukahduttamalla tämän ja sen jälkeen aikonut kääriä B:n ruumiin muovipussiin. Ruumiin A oli aikonut hävittää myöhemmin upottamalla sen jäätyneeseen jokeen. Tekoaan varten A oli hankkinut muun muassa jääkairan, kirveen, muovipulkan ja kuorma-auton vauhtipyörän painoksi ruumiin upottamista varten. Ennen suunniteltua tekoaan, A kuitenkin surmasi B:n jo aikaisemmin lyömällä tätä useita kertoja puukolla. Kaikki edellä mainitut välineet konfiskoitiin rikosentekovälineinä, vaikka itse rikoksen tekemiseen niitä ei varsinaisesti käytettykään.

Rikosentekovälineenä ei voida pitää esimerkiksi tiirikan valmistamiseen käytettyjä työkaluja, koska niitä ei ole välittömästi käytetty rikoksen tekemiseen. Myöskään autoa ei voida pitää rikosentekovälineenä pelkästään siitä syystä, että autolla on ajettu tekopaikalle. Se, että omaisuutta epäillään käytettävän joskus rikolliseen tarkoitukseen (esimerkiksi auton käyttö varastetun tavaran kuljettamiseen), ei perusta konfiskaatio-oikeutta.⁶¹ Sen sijaan, jos auto on täysin välttämätön rikoksen teon kannalta esimerkiksi huonon tien takia (tie on niin huonossa kunnossa, että sen ajamiseen tarvitaan maastoautoa), voi konfiskaatio tulla kysymykseen. Myös esimerkiksi panssaroitu auto, jolla on tarkoitus tehostaa rikoksen tekemistä, voidaan konfiskoida. Myös mertajadat, joissa oli mertoja enemmän kuin ravustukseen oikeuttavia pyyntimerkkejä on tuomittu valtiolle menetettäväksi rikosentekoväline-

⁶⁰ Viljanen 2007, s. 300.

⁶¹ Lappi-Seppälä 2000, s. 425.

nä RL 10:4.2:n 1 kohdan nojalla (THO 25.3.2011/670). Tämä hovioikeuden ratkaisu on saanut valitusluvan KKO:n. Esineen täytyy siis konkreettisesti olla mukana teossa, jotta sitä voitaisiin pitää rikoksentekovälineenä.

Rikoksentekijällä tekohetkellä päällä olevia vaatteita ei pidetä myöskään rikoksentekovälineenä. Poikkeuksena voisi olla tilanne, jossa vaatetus on tehty sellaiseksi, että se tukee rikoksen tekoa (esimerkiksi vaatteiden alle on voitu ommella koukut, joilla anastettu tavara voidaan kuljettaa kaupasta ulos huomaamatta). Virkapuku voi olla myös tekoväline, jos sitä on käytetty erehdyttämisen tarkoituksena.⁶² Myös laiminlyöntirikoksen tekemisessä voidaan käyttää rikoksentekovälinettä.⁶³ Esimerkiksi ajoneuvoa, jolla liikennepakoon syylistyvä poistuu onnettomuuspaikalta, on pidettävä rikoksentekovälineenä. Tällöinhän rikoksen tekijä on ajoneuvoa käyttämällä toteuttanut rikoksen tunnusmerkistön.⁶⁴

Rikoksentekovälineen määritelmään on otettu kantaa muun muassa kahdessa seuraavassa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä:

KKO 2010:32: A:n tietokoneen kovalevyllä oli muiden tiedostojen ohella sellaisia valokuvatiedostoja, joiden perusteella hänet tuomittiin sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta. A tuomittiin rikoslain 10 luvun 5 §:n 1 momentin nojalla menettämään rikoksen kohteena olleet valokuvatiedostot valtiolle. Kovalevy oli rikoslain 10 luvun 4 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu esine, jota oli käytetty hallussapidossa. Sen menetetyksi tuomitsemista rikoksen tekovälineenä ei kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi.

Ennakkopäätöksen mukaan tietokoneen kovalevyä pidettiin RL 10:4.2:n 1 kohdan mukaisena rikoksen tekovälineenä, vaikka sitä ei tuomittukaan valtiolle menetettäväksi. Perusteissaan korkein oikeus totesi, että kovalevyn menetetyksi tuomitseminen ei ole tarpeellista rikoksen toistumisen ehkäisemiseksi (RL 10:4.3), varsinkin kun tietokoneen kovalevyä ei käytetty pelkästään sukupuolisiveellisyttä loukkaavien kuvien säilytyspaikaksi, vaan sillä oli myös muuta käyttöä. Lisäksi uuden kovalevyn osto on helppoa, joten kovalevyn menettämisseuraamus on senkin vuoksi tarpeeton. Myös rikoksen kohteena olleet valokuvat tuli konfiskoida valtiolle RL 10:5.1:n nojalla. Tämä sen takia, koska RL 17:19:ssä käytetään

⁶² Ailio 1964, s. 90 – 91.

⁶³ Rinnemaa ym. 2009, s. 28.

⁶⁴ Ailio 1964, s. 92, Vertaa rattijuopon kuljettamaan ajoneuvoon, jota vallitsevan oikeuskäytännön mukaan pidetään rikosesineenä eikä rikoksentekovälineenä.

nimenomaan termiä ”*oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatalennetta*”, joka siis viittaa siihen, että tällöin konfiskaatio on pakollista nimenomaan RL 10:5.1 nojalla, koska tällaisen kuvamateriaalin hallussapito on rangaistavaa, eikä RL 10:5.2:ssa mainittua harkintavaltaa voida käyttää.

KKO 2007:84: Vastaja oli saapuessaan omistamallaan henkilöautolla maahan veroa välttääkseen jättänyt tulliselvityksessä ilmoittamatta autoon kätkemänsä hopeaketjut. Korkeimman oikeuden tuomiosta ilmenevillä perusteilla katsottiin, että autoa oli käytetty veropetoksen tekemisessä rikosentekovälineenä mutta että menettämisseuraamuksen tuomitsemista ei voitu pitää tarpeellisena.

Kyseisessä tapauksessa korkein oikeus totesi, että autoa voitiin pitää RL 10:4.2:n 1 kohdan mukaisena rikosentekovälineenä, koska auto oli tärkeä väline kyseisen veropetoksen tekemistä ajatellen, kun hopeakorut oli kätkeyty auton rakenteisiin piiloon. Menettämisseuraamus oli kuitenkin jätetty tuomitsematta ottaen huomioon RL 10:4.3:n kohtuusseikat, koskien riskiä siitä, että tekijä uusisi rikoksensa vielä myöhemmin. Huomio tuomiossa kiinnittyi siihen, että autoon ei ollut tehty mitään rakenteellisia muutoksia, joten juuri kyseinen auto ei ollut salakuljettamisen välttämätön edellytys. Oikeus totesi myös, että ei ollut mitään viitteitä siitä, että autoa käytettäisiin uudelleen rikoksen tekemiseen. Oikeudella onkin varsin suuri harkintavalta sen suhteen, milloin esine on välttämätön rikoksen tekemistä varten. Tässä tapauksessa juuri kyseinen auto ei ollut välttämätön, joten tämän takia menettämisseuraamusvaatimus oli helppo hylätä.

Ennen vuoden 2002 voimaan tullutta lain uudistusta, ei tekovälineen sijaan voitu konfiskoida sen arvoa.⁶⁵ Nykyään tekovälineen sijasta voidaan konfiskoida sen arvo, jos tekovälinettä ei voida konfiskoida siksi, että se kuuluu toiselle tai siksi, että se on kätkeyty tai tavoittamattomissa. Arvoa ei kuitenkaan saa tuomita menetetyksi, jos saatetaan todennäköiseksi, että esine on hävitetty tai käytetty (RL 10:8). Jos esimerkiksi alkoholiliikkeestä hankitut juomat on laittomasti myyty eteenpäin, ei niiden arvoa voida tuomita menetetyksi, jos myydyt alkoholijuomat oli jo ehditty käyttää (KKO 2011:61). Siihen miten esineen mahdollinen arvo määritellään, ei lainsäätäjät ole ottanut kantaa, vaan jättänyt sen oikeuskäy-

⁶⁵ Halinen ym. 1981, s. 183.

tännön varaan.⁶⁶ Myös Ruotsissa voidaan tuomita arvokonfiskaatio esinekonfiskaation sijaan. Suomessa itse esinekonfiskaatio on etusijainen arvokonfiskaatioon nähden, mutta näin ei ole Ruotsissa. Siellä arvokonfiskaatio on nimenomaan vaihtoehto esinekonfiskaation rinnalla, jonka tuomioistuimien voi vapaasti valita (BrB 36:2.3). Mielestäni tällainen selkeä valinnanvapaus esine- ja arvokonfiskaation välillä oli paikallaan myös Suomessa. Tällöin esinettä ei tarvitsisi välttämättä etsiä konkreettisesti ja myös menettämisseuraamuksen täytäntöönpano sujuisi nopeammin, koska raha liikkuu nykyään sähköisesti, toisin kuin esineet. Prosessiekonomia parantuisi, jos tällainen selkeä valinnanvapaus olisi myös Suomessa.

3.2.2 Tekovälineen oheistarvikkeet

Esineitä, joissa varsinaista tekovälinettä on säilytetty ja pidetty, voidaan pitää osaltaan tekovälineenä (esimerkiksi puukon tuppi ja pistoolin kotelo). RL 10:4:ssa ei ole kuitenkaan vastaavaa pykälää kuin RL 10:5.3:ssa, jossa määrätään että myös astia, päällys tai muu väline voidaan konfiskoida esineen tai omaisuuden mukana, jos sitä on käytetty sen säilyttämiseen.⁶⁷ Näin ollen itse varsinaiseen tekovälineeseen liittyvää tarpeista tulee tarkastella suurempana kokonaisuutena. Jos jotain oheislaitetta tarvitaan, jotta varsinaista tekovälinettä voidaan käyttää, voi oheistarpeiston konfiskointi tulla tällöin kyseeseen. Esimerkiksi tietokonelaitteisto (näyttö, tulostin, modeemi, näppäimistö, hiiri, muistitikut jne.) muodostavat toimivan kokonaisuuden, joka puoltaa näiden yhtäaikaista konfiskaatiota.⁶⁸ Vastaava tilanne koskee esimerkiksi kameraa ja sen sisällä olevaa muistikorttia.⁶⁹ Myös oheisesine, jota ei voida järkevällä tavalla erottaa varsinaisen menettämisseuraamuksen kohteena olevasta esineestä, tulee voida tuomita menetetyn pääesineen rinnalla. Tämä sen takia, että rikoksentekijälle ei voida antaa suojaa konfiskaatiota vastaan sillä perusteella, että hän liittää pääesineeseen myös muun esineen tai omaisuuden. Tällaisissa tapauksissa täytyy tosin ottaa huomioon mahdollisuus, että esineen sijasta voidaan tuomita menetettäväksi esineen arvo.

⁶⁶ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 8 §. arvon menettäminen.

⁶⁷ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 29.

⁶⁸ Välimäki ja Oksanen 2008, s. 223.

⁶⁹ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 30.

Oikeuskirjallisuudessa on myös pohdittu sitä, voitaisiinko esimerkiksi tietokone konfiskoida oheistarpeineen RL 10:4.2:n 2 kohdan nojalla, eli sillä perusteella että esine on rikoksen tekemistä varten hankittu tai on erityisen sovelias tällaiseen. Voidaan siis kysyä, hankkiiko joku tietokoneen pelkästään rikollista toimintaan varten? Tähän vastaus on todennäköisesti kielteinen, koska tietokoneella voidaan tehdä paljon muutakin kuin rikollista toimintaa. Esimerkiksi sähköpostin lähettäminen ja Internetissä oleminen on varmasti hyvin yleistä. Näin ollen voidaan päätellä, että ainakaan tietokoneen menettämisseuraamus RL 10:4.2:n 2 kohdan nojalla tuskin tulee kysymykseen.⁷⁰ Myös siihen, että konfiskaation tulee perustua erityisesti uusien rikosten ehkäisemiseen, kannattaa kiinnittää huomiota. Näin ollen esimerkiksi, jos rikos on tehty polttamalla pelejä cd-levyille, tietokoneen kaiuttimien konfiskointi samalla kertaa tuskin on tarpeellista.⁷¹

3.3 Rikoksen tekeminen ja tekovälineen käyttäminen

Rikoksen tekemistä on kaikki se toiminta, mikä on tosiasiallisesti kuulunut rikoksen suorittamiseen. Rikoksen ei voida katsoa alkaneen vasta silloin, kun tekijä aloittaa täytäntöönpanotoimen suorittamisen, eikä päättyneeksi jo silloin, kun teko täyttää tunnusmerkistön vaatimukset kaikissa suhteissa. Rikoksen tekemiseen on luettava kaikki sellainen toiminta, joka tekee rikoksen täytäntöönpanon mahdolliseksi tai helpottaa sitä, että myös se toiminta, joka tähtää rikoksella saavutetun mahdollisen tuloksen varmistamiseen. Rikoksen tekemisellä tarkoitetaan siis kaikkea lain rangaistavaksi määräämää suhtautumista, jolla myötävaikutetaan rikoksen tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntymiseen ja rikoksella mahdollisesti saavutetun tuloksen varmistamiseen.⁷² Toisaalta rankaisematonta jälkitekkoa varmistustoimissa käytettyjä välineitä ei ole pidetty rikosentekovälineinä, varsinkaan jos varmistustoimi ei ole kuulunut alkuperäiseen suunnitelmaan.⁷³

Edellä mainittujen seikkojen perusteella voidaan siis todeta, että täytäntöönpanotoimen mahdollistamisessa tai helpottamisessa ja rikoksella saavutetun tuloksen varmistamisessa käytetty esine tai muu omaisuus olisi konfiskoitavissa rikosentekovälineenä.⁷⁴ Ailio on esittänyt tähän kuitenkin oman huomautuksensa, joka koskee nimenomaan rikosentekovä-

⁷⁰ Välimäki ja Oksanen 2008, s. 224.

⁷¹ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 30.

⁷² Ailio 1964, s. 83.

⁷³ Matikkala 2010, s. 199.

⁷⁴ Viljanen 2007, s. 246–247.

lineen ja rikosesineen välistä rajanvetoa. Hänen mukaansa rikoksen tekemisen käsitteen selvittäminen ei vielä ratkaise kysymystä siitä, onko jotain esinettä tai omaisuutta, jota on käytetty rikoksen tekemisessä, pidettävä rikoksentekovälineenä. Rikoksentekoväline tulee kyseeseen vain silloin, kun sen avulla on välittömästi ja erityisesti edistetty rikoksen suorittamista tai pyritty estämään rikoksen tai rikollisen ilmituloa.⁷⁵

Ollakseen rikoksentekoväline laissa tarkoitettussa mielessä esineen tai omaisuuden ei tarvitse olla erityisesti rikoksentekovälineeksi valmistettu tai erityisen sovelias juuri rikolliseen tarkoitukseen. Rikoksentekovälineinä käytetään ja usein myös sellaisenaan konfiskoidaan ihan tavallisia taloustavaroita. Tietenkin se, että esineellä tai omaisuudella ei ole mitään laillista käyttötarkoitusta, epäilemättä puoltaa sen menetetyksi tuomitsemista silloin, kun konfiskointi on harkinnanvaraista.⁷⁶ Vaikka tekovälineellä ei olisikaan mitään taloudellista arvoa tai se olisi hyvin arkipäiväinen käyttöesine (esimerkiksi leipäveitsi), voi sen menetetyksi tuomitsemisella olla erityisen emotionaalinen ja psykologinen merkitys varsinkin rikoksen uhrille. Tällaisessa tilanteessa konfiskaatio tyydyttääkin nimenomaan eettisiä tunteita, koska tällöin rikoksentekijä konkreettisesti menettää rikoksentekovälineen, jolla hän teki rikoksen.⁷⁷ Rikoksentekovälineen pois ottaminen rikoksentekijältä ilmentää myös konkreettisesti teon moitittavuutta ja tällöin tekijä kuin myös muut ihmiset voivat huomata, ettei tällaisia tekoja hyväksytä.⁷⁸ Näin ollen menettämisseuraamus saa aikaan erityisestävän vaikutuksen ohella myös yleisestävän vaikutuksen.

Jotta esine tai omaisuus voidaan konfiskoida, tulee konfiskaation kohdistua juuri siihen esineeseen tai omaisuuteen, jota rikoksen tekemisessä on käytetty. Ongelmat, joita rikoksentekovälineen yksilöinnistä saattaa syntyä, voivat olla tosiasiallisia tai oikeudellisia. Rikoksentekovälineen yksilöintivaatimus merkitsee myös sitä, että jos se on esimerkiksi vaihdettu toiseen tai myyty, ei sijaan tullutta esinettä tai rahaa voida konfiskoida rikoksentekovälineenä. Tekoväline voidaan tosin konfiskoida luovutuksen saajalta RL 10:6:n mukaisesti. Myös tekovälineen arvon menettämiseksi tuomitseminen on mahdollista RL 10:8:n nojalla.⁷⁹ Näin ollen esineen vapaalla luovutettavuudella ei ole merkitystä, eikä esi-

⁷⁵ Ailio 1964, s. 82.

⁷⁶ Viljanen 2007, s. 250 – 251.

⁷⁷ Ailio 1964, s. 14–15.

⁷⁸ Andenæs 2005, s. 523–524.

⁷⁹ Viljanen 2007, s. 275.

nekonfiskaatio edellyttä esineeltä vaihtoarvoa.⁸⁰ Ruotsissa myös sijaan tullut omaisuus voidaan konfiskoida alkuperäisen omaisuuden sijasta. Sillä ei ole merkitystä, kuinka monta kertaa omaisuus on vaihtunut (BrB 36:1 c). Ruotsissa tällainen omaisuuden ”vapaa vaihdanta” voi johtaa siihen, että konfiskaation kohteeksi tulee vahingossa sivullisen omaisuus tai eri ihmisten omaisuus muuten vaan sekoittuu keskenään. Mielestäni tämän takia Suomen tarkka yksilöintivaatimus on parempi oikeusturvan kannalta, vaikka Ruotsissa kieltämättä konfiskaatio on tehokkaampaa edellä mainitun seikan johdosta.

Esinekonfiskaatio on siis pääsääntöisesti etusijainen arvokonfiskaatioon nähden. Arvokonfiskaatio tulee kyseeseen vain silloin, kun menettämisseuraamusta ei jostain syystä voida kohdistaa omaisuuteen. Joissakin tilanteissa esineen omistaja saattaa olla myös halukkaampi maksamaan esineen arvon kuin luopumaan syystä tai toisesta hänelle erityisen tärkeästä esineestä. Laki antaa mahdollisuuden tämänkaltaiseen kohtuullistamiseen, jossa kohtuullistaminen ei ilmene varsinaisena määrällisenä kohtuullistamisena, vaan se ilmenee siten, että omaisuuden omistaja saa edelleen käyttää omaisuutta. Jos esimerkiksi rikosten-tekovälineenä käytetty kopiokone on luovutettu rikoksesta tietoiselle, joka käyttää sitä laillisiin tarkoituksiin, koneen konfiskoiminen ei olisi välttämättä mielekäästä, koska koneen ostaja voisi laillisesti ja helposti hankkia toisen koneen tilalle. Menettämisseuraamuksen tarkoitus tulee riittävästi toteutetuksi arvokonfiskaatiolla.⁸¹

3.4 Pakollinen välinekonfiskaatio

3.4.1 Tekovälineen pakollinen menettämisseuraamus osana RL 10:4:sta

Rikoslain 10 lukua säättäessään lainsäätäjähä halusi, että tietyt tekovälineet tulisi aina konfiskoida valtiolle, eikä teon tahallisuudella tai törkeysasteella tulisi olla merkitystä. Tämän toteuttaakseen RL 10:4.1:een otettiin säännökset siitä, milloin rikosten-tekovälineen konfiskointi olisi pakollista.

⁸⁰ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 29.

⁸¹ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 154.

RL 10:4.1:n 1 ja 2 kohdat, jotka koskevat rikoksentekovälineen pakollista konfiskaatiota kuuluvat seuraavasti:

4 § (26.10.2001/875)
Rikoksentekovälineen menettäminen

Valtiolle menetetyksi on tuomittava rikoksen tekemisessä käytetty:

- 1) ampuma- tai teräase sekä muu niihin rinnastettava hengenvaarallinen väline; ja
- 2) muu esine tai omaisuus, jonka hallussapito on rangaistavaa.

Rikoksentekoväline voidaan siis konfiskoida valtiolle, jos kyseessä on ampuma- tai teräase tai muu hengenvaarallinen väline tai esineen tai omaisuuden hallussapito on muuten vaan rangaistavaa. Menettämisseuraamus RL 10:4.1:n nojalla koskee niin tahallisia kuin tuottamuksellisia rikoksia. Muutos oli huomattava vanhaan RL 2:16:een nähden, koska kyseisen lainkohdan voimassaolo aikaan konfiskaatio sai perustua vain tahallisiin tekoihin ja tuottamuksellisissa teoissa tekijä sai pitää rikoksentekovälineensä.⁸² Rikokseen syylistynyt ei siis enää voi välttyä menettämisseuraamukselta, jos hän on tehnyt rikoksen RL 10:4.1:n 1 tai 2 kohdassa mainitulla välineellä ja vaikka tekijä pystyisi osoittamaan sen, ettei tehty teko ollut tahallinen. Seuraavissa jaksoissa kerron tarkemmin RL 10:4.1:n 1 ja 2 kohdista, eli milloin rikoksentekoväline on tuomittava valtiolle menetetyksi.

3.4.2 Ampuma- tai teräase ja muu hengenvaarallinen väline

Ampuma- tai teräaseen sekä muu niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen konfiskoinnin ilmaisu on yhdenmukainen törkeää ryöstöä ja törkeää pahoinpitelyä koskevissa säännöksissä olevan kvalifiointiperusteen kanssa.⁸³ Säännös on tarpeellinen siksi, että esimerkiksi kuolemantuottamuksessa käytetyn ampuma-aseen palauttamista tekijälle olisi vaikea perustella.⁸⁴ RL 10:4.1:n 1 kohdassa mainituilla välineillä tehdyn rikoksen ei siis tarvitse olla tahallinen vaan tuottamuskin riittää.⁸⁵ Näin ollen esimerkiksi haulikko tulee

⁸² HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 4 §. rikoksentekovälineen menettäminen.

⁸³ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 4 §. rikoksentekovälineen menettäminen.

⁸⁴ OLJ 4/1996, s. 25.

⁸⁵ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 4 §. rikoksentekovälineen menettäminen.

konfiskoida niin tapon kuin kuolemantuottamuksen yhteydessä.⁸⁶ Tätä pakollista konfiskaatiota rajoittaa kuitenkin RL 10:10, joka määrää menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta. Tämä säännös koskee lähtökohtaisesti kaikkia menettämisseuraamuksia ja näin ollen myös RL 10:4.1:n 1 kohdan mukainen menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta kohtuusperusteella.⁸⁷ Tällaiset tapaukset ovat kylläkin hyvin harvinaisia ja voisi sanoa, että tätä kohtuusnäkökohtaa tulisi mielestäni käyttää vain silloin, kun konfiskaation perustava teko kohdistuu omaisuuteen. Sen sijaan näkisin, että menettämisseuraamus tulisi pääsäännön mukaan määrätä aina, mikäli rikoksella on loukattu henkeä tai terveyttä.

Ampuma-aseen käsitteelle voidaan hakea johtoa ampuma-aselaista (9.1.1998/1). Sen mukaan ampuma-aseena tarkoitetaan välinettä, jolla ruutikaasupaineen, nallimassan, räjähdyspaineen tai muun räjähdyspaineen avulla voidaan ampuma luoteja, hauleja tai muita ammuksia, taikka muita lamaanuttavia aineita, että siitä voi aiheutua vaaraa ihmisille. Myös esine, joka on helposti muutettavissa ampuma-aseeksi, kuuluu tähän joukkoon. Sen sijaan rakennustyömailla käytettävät (1) naulaimet, (2) hengenpelastukseen, tieteelliseen tai teolliseen käyttötarkoitukseen käytettäväksi suunnitellut välineet sekä (3) deaktivoitunut aseet eivät ole ampuma-aselain mukaisia ampuma-aseita (ampuma-aseL 2 §). Kaasusumuttimin ei ole myöskään RL 41:1.1:n 1 kohdassa mainittu ampuma-ase.⁸⁸

Hengenvaarallisen välineen tarkkaa määritelmää ei laista löydy, sillä mitä moninaisimmat välineet voivat olla hengenvaarallisia. Esimerkiksi kiviä, laudanpätkiä, laukkuja ja useita kodin esineitä voidaan käyttää hengenvaarallisella tavalla.⁸⁹ Korkein oikeus on muun muassa todennut, että kumipamppu (KKO 1996:65), vasara, pesäpallomaila (KKO 2009:79) ja metallirunkoinen tuoli (KKO 2010:36) eivät ole hengenvaarallisia välineitä, jos niillä tehdään törkeä pahoinpitely (RL 21:6.1:n 3 kohta). Ehkä yllättävää on, että hengenvaarallinen tekoväline voidaan konfiskoida myös siinä tapauksessa, että sitä on käytetty muun rikoksen kuin henkeä tai terveyttä vaarantavan rikoksen tekemisessä. Esimerkkinä vahingonteossa, jossa ikkuna lyödään hajalle ampuma-aseella, voidaan tällainen tekoväline tuo-

⁸⁶ Matikkala 2010, s. 199.

⁸⁷ HE 80/2000, Yleisperustelut, esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, 4.2. keskeiset ehdotukset, menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen.

⁸⁸ Ks. tarkemmin 2010:7

⁸⁹ HE 94/1993, Yksityiskohtaiset perustelut, 21 luku. henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista, 6 §. törkeä pahoinpitely.

mita menetetyksi. Totta kai menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen on mahdollista RL 10:10:n nojalla.⁹⁰

Näin ollen voidaan päätellä, että jos kyseessä ei ole hengenvaarallinen väline RL 21:6.1:n 3 kohdan nojalla, ei sitä voida myöskään konfiskoida RL 10:4.1:n 1 kohdan perusteella.⁹¹ Esimerkiksi autoa ei ole rinnastettu hengenvaaralliseksi välineeksi oikeuskäytännössä. Tästä voidaan mainita esimerkkinä Kouvolan hovioikeuden ratkaisu, joka selventää auton asemaa hengenvaarallisena välineenä.

KouHO 16.7.2010/729: M oli yrittänyt tappaa S:n ajamalla uhrin päälle henkilöautolla huoltoaseman pihamaalla korkeintaan 45 km/h vauhtia. S oli ilmaan hyppäämällä kyennyt välttämään täysin auton yliajamaksi tulemisen. S:n keho oli iskeytynyt törmäyksestä auton konepelltiin, josta hän oli kierähtänyt maahan. S oli loukannut törmäyksessä säärensä ja saanut päähänsä vammoja.

Hovioikeus tuomitsi vastaajan pahoinpitelystä. Tässä tapauksessa hovioikeus totesi myös, että RL 21:6:n 3 kohdassa mainitut hengenvaaralliset välineet oli haluttu rajata nimenomaan ampuma- ja teräaseisiin. Näin ollen, vaikka autoa olikin käytetty hengenvaarallisel-la tavalla pahoinpitelyvälineenä, autoa ei voida kuitenkaan pitää RL 21:6:n 3 kohdassa tarkoitettuna hengenvaarallisena välineenä. Hovioikeuden ratkaisun perusteella voidaan siis todeta, että autoa ei voitaisi milloinkaan tuomita menetetyksi RL 10:4.1:n 1 kohdan nojalla hengenvaarallisena välineenä, vaan konfiskaation voi tapahtua vain RL 10:4.2:n nojalla, jolloin teon tulee olla tahallinen ja menettämisseuraamus on myös harkinnanvarainen.

3.4.3 Muu esine tai omaisuus, jonka hallussapito on rangaistavaa

Hengenvaaralliset välineet voidaan siis tuomita menetetyksi RL 10:4.1:n 1 kohdan nojalla. Tämän lisäksi omaisuus, jonka hallussapito on rangaistavaa, pitää tuomita menetetyksi RL 10:4.1:n 2 kohdan nojalla. Lainkohdan mukaan siis muu esine tai omaisuus on tuomittava menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa. Kyseistä pykälää voidaan kuitenkin jos-sain määrin pitää tarpeettomana, koska jo RL 10:5.1 perusteella rikoksella tuotettu, valmis-

⁹⁰ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 30., ks. KKO 2006:95.

⁹¹ Viljanen 2007, s. 279.

tettu tai aikaansaatu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus on tuomittava valtiolle menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa.

RL 10:4.1:n 2 kohdan merkitys onkin lähinnä siinä, että rikoksentekoväline on konfiskoitavissa, vaikka hallussapitorikoksesta ei erikseen vaadittaisi rangaistusta. RL 10:4.1:n 2 kohdan nojalla siis myös esimerkiksi syntyneen rikoksentekoväline voidaan tuomita menetetyksi, vaikka häntä ei voitaisi kyseisen esineen hallussapidosta tuomita rangaistukseen.⁹² Vaikka RL 10:10:ssä mainitut kohtuusseikat periaatteessa pätevät kaikkiin menettämisseuraamusten lajeihin, ei sitä voida lähtökohtaisesti tietenkään käyttää RL 10:4.1:n 2 kohdan tapauksissa. Tämä sen takia, että lainsäätäjällä ei voi sallia esineen hallussapitoa, jos se olisi laitonta.

3.5 Harkinnanvarainen välinekonfiskaatio

3.5.1 Harkinnanvaraisuus

Tuomioistuimella on myös joissakin tapauksissa harkintavaltaa, kun se päättää menettämisseuraamuksen määräämisestä. Tästä harkinnanvaraisesta välinekonfiskaatiosta säädetään RL 10:4.2:ssa, joka kuuluu seuraavasti:

4 § (26.10.2001/875)
Rikoksentekovälineen menettäminen

Menetetyksi voidaan tuomita myös:

- 1) esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä; ja
- 2) oikeudenkäynnin kohteena olevaan tahalliseen rikokseen läheisesti liittyvä esine tai omaisuus, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tahallista rikosta varten hankittu tai valmistettu taikka ominaisuuksiltaan erityisen sovelias tahallisen rikoksen tekemiseen.

RL 10:4.2:n perusteella tehtävä konfiskaatio vaatii siis tahallisen rikoksen, joten pelkästään tuottamus ei riitä.⁹³ Kyseisen lain nojalla voidaan tuomita menetetyksi myös sellainen esine, jota ei ole vielä käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä, mutta joka on pääasiassa tai

⁹² Viljanen 2007, s. 286.

⁹³ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 4 §. rikoksentekovälineen menettäminen.

yksinomaan tätä varten hankittu tai valmistettu.⁹⁴ Menettämisseuraamus on harkinnanvaraista ja tällöin tarkoitus on ehkäistä erityisesti uusien rikosten tekeminen (RL 10:4.3). Rikoksen tahallisuus näkökohta on mielestäni oikea, kun mietitään menettämisseuraamusta RL 10:4.:n nojalla. Joissakin tapauksissa kun tuottamuksellinen teko voisi aiheuttaa kohuttomat seuraukset, jos konfiskaatio toteutettaisiin (esimerkiksi kuolemantuottamustapaukset liikenteessä tai työmailla sattuneet onnettomuudet).

Koska lähtökohta on, että konfiskaatio on RL 10:4.1:n tapauksissa pakollinen, sen tuomitsemiseen ei momentin mukaan sisälly minkäänlaista harkintaa. Näin ollen voidaankin päätellä, että menettämisseuraamusta harkittaessa uusien rikosten ehkäisemisen osalta (RL 10:4.3) koskee vain RL 10:4.2:n tapauksia, eli harkinnanvaraista välinekonfiskaatiota.⁹⁵ Totta kai rikosentekovälineen konfiskointia harkittaessa voidaan ottaa huomioon muitakin seikkoja kuin uusien rikosten estäminen, vaikka tämä on se ensisijainen peruste, johon kiinnitetään huomiota menettämisseuraamusta määrättäessä. Nämä muutkin seikat voivat johtaa menettämisseuraamukseen, vaikka se uusien rikosten estämiseksi ei olisikaan tarpeen. Kyse ei saa kuitenkaan olla konfiskaation käyttämisestä rangaistuksena.⁹⁶

Myös Ruotsissa tekoväline voidaan konfiskoida, jos se on tarpeen rikosten ehkäisemiseksi tai jos siihen on muita erityisiä syitä (BrB 36:2). Laki on tässä kohtaa mielestäni kirjoitettu selkeämmin Ruotsissa ja mielestäni tällainen selkeämpi kirjoitusasu voisi näkyä myös RL 10:4.3:ssa. Ruotsin lainsäädännön mukaan myös rikosentekovälineen konfiskointi on aina harkinnanvaraista, kuten itse asiassa kaikki menettämisseuraamukset (BrB 36:2). Ruotsissa myös kaikki erityissäännöksiin sisältyvät menettämisseuraamukset on tehty harkinnanvaraisiksi BrB 36:16:n nojalla. Seuraavaksi käyn tarkemmin läpi RL 10:4.1:n 1 ja 2 kohtia ja tilanteita, jolloin rikosentekovälineen konfiskaatio voidaan tuomita, mutta joka ei kuitenkaan ole pakollista.

3.5.2 Esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä

Rikosentekovälineen menettämisseuraamus voi kohdistua myös muuhun omaisuuteen kuin RL 10:4.1:n 1 ja 2 kohdissa mainittuihin välineisiin. Rikosentekovälineen laaja har-

⁹⁴ OLJ 4/1996, s. 26.

⁹⁵ Viljanen 2007, s. 289.

⁹⁶ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 32.

kinnanvaraisuus on seikka, joka vähentää tarvetta määritellä täsmällisesti, milloin esine voidaan katsoa rikoksentekovälineeksi ja milloin ei. Koska konfiskaation tarkoitus on ylipäätönsä estää uusien rikosten tekeminen, on yleensä tarpeellista tuomita esimerkiksi varkausrikokseen syyllistyneeltä auto menetetyksi kuin siltä, jolle tämä on auton luovuttanut. Tämä siitäkkin huolimatta, että auton vastaanottanut on ollut tietoinen siitä, että autoa on käytetty rikoksentekovälineenä.⁹⁷

Se, että esine tai omaisuus on nimenomaan valmistettu tai muutettu rikoksentekovälineeksi, puoltaa ilman muuta sen menetetyksi tuomitsemista, kun menettämisseuraamus on harkinnanvaraista. Esimerkkinä voidaan mainita rikoslain 10 luvun säätämisen yhteydessä kumottu RL 48:8.3:n. Sen mukaan kuljetusväline, jota oli käytetty säännöstely-, salakuljetus- ja veropetosrikoksen tekemiseen ja siihen oli tehty rikosta edistäviä rakennemuutoksia, voitiin tuomita valtiolle menetetyksi.⁹⁸

3.5.3 Oikeudenkäynnin kohteena olevaan rikokseen liittyvä esine tai muu omaisuus

Oikeudenkäynnin kohteena olevaan tahalliseen rikokseen liittyvän omaisuuden konfiskoinnista säädetään RL 10:4.2:n 2 kohdassa, jonka mukaan oikeudenkäynnin kohteena olevaan rikokseen liittyvä esine voidaan tuomita myös menetetyksi. Kyseessä on esine tai omaisuus, jota ei ole vielä käytetty rikoksen tekemiseen, mutta joka on tällaista varten hankittu.⁹⁹ Selvää on kuitenkin myös se, että rikoksen on täytynyt tapahtua, jotta konfiskaatio RL 10:4.2:n 2 kohdan nojalla olisi mahdollista ylipäätönsä. Konfiskoitavalla esineellä tai omaisuudella täytyy siis olla jonkinlainen asiallinen yhteys oikeudenkäynnin kohteena olevaan rikokseen. Esimerkiksi murtovarkauteen liittyvä murtoväline- tai tiirikkasarja, petoksesta tuomitulta tavatut useat väärennetyt henkilöllisyystodistukset taikka ryöstäjältä tavatut aseet ja ampumatarvikkeet voitaisiin säännöksen mukaan konfiskoida RL 10:4.2:n 2 kohdan nojalla, vaikka niitä ei olisi rikoksen tekemisessä käytettykään. Riittää, että ne on pääasiallisesti tahallisen rikoksen tekemistä varten hankittu tai valmistettu.¹⁰⁰ Myös Ruotsissa voidaan tuomita menetetyksi esineet, joiden laatunsa ja muut olosuhteet huomioon

⁹⁷ Viljanen 2007, s. 288–290.

⁹⁸ Viljanen 2007, s. 290.

⁹⁹ Viljanen 2007, s. 289–300, Ks. aikaisempi KKO 1980 II 59.

¹⁰⁰ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10. luku menettämisseuraamuksista, 4 §. rikoksentekovälineen menettäminen.

ottaen voidaan pelätä päätyvän rikolliseen käyttöön. Lain kohdan soveltaminen ei vaadi, että olisi tapahtunut rikos, kuten Suomen lainsäädännössä (BrB 36:3.1).

Ongelma onkin sen sijaan siinä, mitä voidaan pitää esineen tai omaisuuden asiallisena yhteytenä kyseessä olevaan rikokseen? Viljanen on pohtinut esimerkiksi sitä, täytyykö tiirikasarija tai ampuma-aseet olla mukana teossa, vai riittääkö että ne tavataan esimerkiksi epäillyn kotoa myöhemmin. Asiallisen yhteyden voisi nähdä olevan läsnä ainakin silloin, kun esine tai omaisuus on tekijän mukana rikoksenteke hetkellä siltä varalta, että hän voisi joutua käyttämään sitä. Tällainen asiallinen yhteys toisaalta ei olisi voimassa, jos tekopaikan lähellä olevassa autossa olisi ampuma-ase, jota tekijä ei aikoo käyttää missään vaiheessa. On syytä huomata, että RL 10:4.2:n 2 kohdassa mainittu esineen tai omaisuuden ei tarvitse olla rikoksentekeväline, vaikka siitä RL 10:4:ssa säädetäänkin. Näin ollen syyttäjän ei tarvitse näyttää toteen esimerkiksi sitä seikkaa, että tekijän hallusta löytyneellä tiirikasarijalla olisi tehty juuri kyseinen teko.¹⁰¹

Vaikka esineellä tai omaisuudella olisi läheinen liittymä rikokseen, ei se vielä riitä menettämisseuraamuksen langettamiseen. Lisäksi kun vaaditaan, että esine tai omaisuus on yksinomaan tai pääasiallisesti hankittu tai valmistettu tahallista rikosta varten. Myös erityisen sovelias oleva esine tai omaisuus rikoksen tekemiseen voidaan konfiskoida. Tällainen on esimerkiksi metsästykseseen hankittu ampuma-ase, jolla tehdään henkirikos. Näin ollen siinä luvulla oleva ase voidaan tuomita menetetyksi.¹⁰² Jos henkilöä esimerkiksi syytetään kätkemisrikoksesta, mutta hänen syykseen luetaan vain tuottamuksellinen kätkemisrikos, ei välinekonfiskaatio RL 10:4.2:n 2 kohdan nojalla ole mahdollista, koska teon tulisi olla tahallinen, jotta menettämisseuraamus RL 10:4.2:n 2 kohdan perusteella olisi mahdollista.

Ruotsissa menettämisseuraamus voidaan kohdistaa myös esineisiin, jotka ovat omiaan käytettäviksi aseina rikoksissa henkeä ja terveyttä vastaan ja ne on tavattu olosuhteissa, jotka antavat aihetta pelätä, että ne tulisivat kyseiseen käyttöön. Sama pätee myös esineisiin, jotka ovat omiaan käytettäviksi omaisuuden vahingontekorikoksiin ja ne on tavattu olosuhteissa, jotka antavat aihetta pelätä, että ne tulisivat kyseiseen käyttöön (BrB 36:3.2 ja 3).

¹⁰¹ Viljanen 2007, s. 303–305. Aina tällaista yhteyttäkään ei vaadita. Rikoslakiin lisättiin vuonna 2002 28 luvun 12 a §:ksi erityinen murtovälineen hallussapitoa koskeva rangaistussäännös. Säädöksellä haluttiin parantaa nimenomaan rikosten ennaltaehkäisyä. Kun rankaiseminen tapahtuu RL 28:12 a:n nojalla, niin sitä seuraavassa menettämisseuraamuksessa ei ole kyse rikoksentekevälineen, vaan *rikoksen kohteen* konfiskoinnista. Ks. tarkemmin luku 4.6.3, jossa käsittelemme tarkemmin murtovälineen hallussapitoa.

¹⁰² Viljanen 2007, s. 308.

Ruotsissa ei siis vaadita rikosta, jotta tällaiset esineet voidaan ottaa pois henkilöltä. Riittää, että olosuhteet ovat sellaiset, jotka antavat aiheita epäillä esineen päätyvän rikolliseen toimintaan. Suomessahan tällaisen esineen pitää liittyä läheisesti tahalliseen rikokseen (RL 10:4.2:n 2 kohta).

Rikoksentekeväline voi myös menettää rikosoikeudellisansa statuksensa, jos siihen tehdään muutoksia. Tällöin on mahdollista, että alkuperäisen menettämisseuraamuksen tarkoitus toteutuu, jos esineeseen tehdään tarvittavat muutokset ja esineen käyttö sallitaan tämän jälkeen. Esimerkiksi auto voidaan sallia pysyvän salakuljetukseen syyllistyneellä omistajallaan, mikäli autosta poistetaan salakuljetusta varten rakennetut erikoisrakenteet.¹⁰³ Tällöin menettämisseuraamus siis mahdollisesti raukeaa RL 10:7:n mukaisesti.

3.6 Huumausainerikosten erityissääntely

Huumausainerikoksia koskeviin menettämisseuraamuksiin on oma erityispykälänsä (RL 50:6), joka kuuluu seuraavasti:

6 § (2610.2001/875)

Valtiolle menetetyksi on tuomittava:

- 1) välineet, tarvikkeet tai aineet, joita on käytetty tässä luvussa tarkoitetun rikoksen tekemiseen tai jotka ovat tähän tarkoitukseen hankittu; sekä
- 2) edellä 4 §:n 2 kohdassa tarkoitetut varat siinäkin tapauksessa, että teko on rangaistava huumausainerikoksena tai törkeänä huumausainerikoksena; varojen menettämiseen on tuomittava rahoittaja, rahoituksen vastaanottaja tai kumpikin yhteisvastuullisesti.

Muutoin on noudatettava, mitä 10 luvussa säädetään.

Huumausainerikoksia koskevan erityissäännöksen ero RL 10:4:ään on erityisesti se, että RL 50:6.1:n mukaan tekovälinekonfiskaatio on pakollinen. Ilman sitä sovellettavaksi tulisi RL 10:4.2:n harkinnanvarainen säännös, jolloin huumausainevälineet voisivat joissakin tapauksissa jäädä tekijälle.¹⁰⁴ Huumausainerikollisuutta koskeva erityispykälä otettiin lakiin kansainvälisistä velvoitteista johtuvana. Myös yleinen paheksuttavuus huumausaineita kohtaan puoltaa sitä, että niihin liittyvät tarvikkeet ja aineet tuomitaan aina menetetyiksi. Huumausaineen oikeudellinen määritelmä voi myös vaihdella sen mukaan, millaisissa ti-

¹⁰³ Matikkala 2010, s. 200–201.

¹⁰⁴ Viljanen 2007, s. 287.

lanteissa huumausainetta tavataan. Laittomasti valmistettu huumausaine on esimerkiksi tyypillinen rikostuote, kun taas jos huumausainetta pidetään laittomasti hallussa, on se rikosesine.¹⁰⁵

Korkein oikeus on tapauksessaan KKO 2010:10 ottanut kantaa siihen, voidaanko törkeään huumausainerikokseen syyllistyneen auto konfiskoida valtiolle rikoksentekovälineenä ja tapahtuuko konfiskaatio RL 10:4.2:n vai RL 50:6.1:n 1 kohdan perusteella.

KKO:2010:10: A oli vuokrannut henkilöauton yhdeksi päiväksi ja kuljettanut sen tavaratilassa reppua, joka sisälsi 2883 grammaa amfetamiinia. A:n katsottiin käyttäneen autoa törkeän huumausainerikoksen tekemiseen ja auton arvo tuomittiin valtiolle menetetyksi.

Kyseisessä tapauksessa hovioikeus oli pitänyt huumeiden kuljetuksessa käytettyä autoa rikoksentekovälineenä ja tuominnut menettämisseuraamuksen RL 10:4.2:n perusteella. Sen sijaan korkein oikeus piti hovioikeuden tuomion muuten ennallaan, mutta muutti sovellettavaa lainkohtaa. Korkeimman oikeuden mukaan auto tuli konfiskoida nimenomaan RL 50:6.1:n 1 kohdan perusteella, koska autoa oli käytetty törkeän huumausainerikoksen tekemiseen. Tässä tapauksessa täytyy huomioida se, että koska rikoksessa käytetty auto ei ollut tekijän oma, tuomittiin menettämisseuraamukseksi 19 000 euroa auton arvona RL 10:8.1:n nojalla. Oikeuskäytännön kannalta voidaan todeta, että huumausaineisiin liittyviin menettämisseuraamuksiin on suhtauduttu Suomessa varsin ankarasti.

¹⁰⁵ Frände 2005, s. 418.

4. MUUN OMAISUUDEN MENETTÄMINEN

4.1 Yleistä

Muun omaisuuden kuin rikoksella saadun hyödyn tai rikoksentekovälineen menettämisestä säädetään RL 10:5:ssa. Kyseisessä lainkohdassa määrätään, milloin rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus on tuomittava valtiolle menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa (RL 10:5.1). Lisäksi kyseisessä lain kohdassa määritellään ne erityiset tilanteet, joissa rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus *voidaan* tuomita kokonaan tai osaksi menetetyksi, jos menettämisseuraamus on tarpeen (RL 10:5.2).

Konfiskaation toteuttaminen RL 10:5:n nojalla ei sisällä syyksiluettavuutta koskevia vaatimuksia, joten siihen sopivat niin tahalliset kuin tuottamuksellisetkin rikokset. Tähän seikkaan voidaan aiheellisesti kohdistaa kritiikkiä, koska konfiskaatio RL 10:4.2:n nojalla sen sijaan edellyttää tahallista rikosta, joten tämän takia rikoksentekovälineellä ja rikosesineellä tulee olla periaatteellinen ero.¹⁰⁶ Seuraavaksi käyn yksityiskohtaisemmin läpi sitä, mitä rikoksen tuotteella ja kohteella oikeastaan tarkoitetaan, sekä tarkemmin niitä tilanteita, joissa menettämisseuraamus on pakollista sekä harkinnanvaraista.

4.2 Rikoksen tuote

Rikoksen tuotteella tarkoitetaan rikoksella aikaansaatua esinettä tai omaisuutta. Rikoksen tuote on siis fyysisessä mielessä saatu aikaan rikoksella. Tuote eroaa muista konfiskaation objekteista, koska tuote on syntynyt sen toiminnan tuloksena, joka toteuttaa rikoksen tunnusmerkistön. Rikoksen tuote on siis rikoksen synnytysohjelman tulos.¹⁰⁷ Rikoksen tuote voi olla esineenä moninainen, jonka takia sen tarkkaa määritelmää ei laistamme löydy. Oikeuskäytäntö näyttää ajan kuluessa suunnan sille, mitä tulee ja voidaan pitää rikoksen tuotteena. Rikosesineen ja – tuotteen erottaminen toisistaan voi olla käytännössä vaikeaa, minkä takia lainsäätäjät on laittanut ne samaan lainkohtaan. Määritelmä ”*tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu*” on tarkoitettu kattamaan tapaukset, joissa itse toiminta on laitonta, sekä

¹⁰⁶ Viljanen 2007, s. 327.

¹⁰⁷ Ailio 1964, s. 116–117.

tapaukset, joissa laittomuus aiheutuu esimerkiksi valmistustavasta. Lisäksi säännös koskisi niitä tilanteita, jolloin toiminta ilman lupaa on rangaistavaa.¹⁰⁸ Rikoksen tuote on voitu myös saada aikaan jo olemassa olevalla sinällään laillisesta tuotteesta, joka on muutettu sillä lailla, joka on tehnyt siitä laittoman.¹⁰⁹ Tuottamisella tarkoitetaan esimerkiksi huumausainekasvien viljelyä ja valmistamisena voidaan pitää laittoman alkoholin valmistamista ja aikaansaatu kattaa esimerkiksi tilanteen, joissa elintarvikkeet on myrkytetty, mutta niitä ei ole tarkasti ottaen valmistettu rangaistavalla teolla, vaan niiden ominaisuuksia on vaan muutettu.¹¹⁰

Jotta esinettä voitaisiin pitää rikoksen tuotteena, tulee sen olla rikoksen välitön tuote. Välitömyys tarkoittaa, että esine ei ole saanut tulla esille tai tekijälle mitään kiertotietä. Näin esimerkiksi väärällä rahalla ostettua esinettä ei voida pitää rikoksen tuotteena, samoin kuin rikoksen tuotteeksi ei voida lukea esinettä, joka on valmistettu rikoksella saadusta tavaras- ta. Ei siis riitä, että itse raaka-aineet ovat laittomia, vaan itse tuottamisen ja valmistamisen tulee olla rikollista. Rikoksen tuote on siis jokainen esine, joka on kriminalisoidun teon välitön aikaansaannos.¹¹¹

Rikoksen tuotteet ovat yleensä esineitä, jotka ovat yksinomaan tarkoitettu käytettäväksi rikoksentekevälineinä, jolloin ne voidaan usein tuomita menetyksi RL 10:4:n perusteel- la. Rikoksen tuote voi olla vain irtainta omaisuutta, joten kiinteistö ei voi olla rikoksen tuote. Luvattomasti rakennettua rakennusta voitaisiin tosin käsitellä joissain tapauksissa rikoksen kohteena, mutta tähän laki eikä oikeuskirjallisuuskään anna selkeää vastausta. Sellaistakaan vaatimusta rikoksen tuotteelle ei ole, että sillä tulisi olla rahallista arvoa.¹¹² Rikoksen tuote ei myöskään terminä kerro suoraan mitään tuotteen laadusta. Viljanen on muun muassa todennut, että esimerkiksi sellaista laitetta, tietokoneohjelmaa taikka ohjel- makäskeyjen sarjaa, joka on suunniteltu tai muunneltu vaarantamaan tai vahingoittamaan tietojenkäsittelyä tai tieto- tai viestintäjärjestelmän toimintaa, voidaan pitää rikoksen tuot- teena (RL 34:9 a.1:n 1 kohta).¹¹³

¹⁰⁸ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹⁰⁹ Ailio 1964, s. 117.

¹¹⁰ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10. luku menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹¹¹ Ailio 1964, s. 118.

¹¹² Ailio 1964, s. 117–118, Viljanen 2007, s. 322.

¹¹³ Viljanen 2007, s. 322.

4.3 Rikoksen kohde ja rikosesine

Rikoksen kohteesta käytetään usein nimitystä rikosesine. Rikoksen kohteena voi olla myös ihminen, joten tässä kohtaa rikoksen kohteen ja rikosesineen käsitteet eivät ole yhtenevät. Rikosesineestä voidaan puhua vain silloin, kun rikoksen kohteena on esine tai omaisuus.¹¹⁴ Tieteisopissa on myös aikaisemmin katsottu, että rikosesineen käsite on turha, koska on katsottu, että rikosesine on aina joko rikoksentekoväline tai rikoksen tuote. Ailion mielestä kyseinen väite on rikoksentekovälineen osalta virheellinen, koska rikoksen teko-objekti, jollainen rikosesine on, ei milloinkaan voi olla rikoksentekoväline. Tekeminen kohdistuu juuri rikosesineeseen, eikä voi näin olla rikoksentekoväline. Näin ollen käsitteellisesti rikoksentekoväline ja rikosesine voidaan erottaa toisistaan.¹¹⁵ Se että onko esinettä pidettävä rikoksentekovälineenä vai rikoksen kohteena, riippuu asianomaisen rikoksen tunnusmerkistön muotoilusta. Koska tunnustusmerkkejä on harvoin laadittu konfiskaatiosäännöksiä silmällä pitäen, voi olla ongelmallista ratkaista, onko esine tai omaisuus rikoksen kohde vai soveltuuko siihen mikään konfiskaatiosäännös.¹¹⁶

Rikosesineen ja rikoksen tuotteen erottaminen toisistaan sen sijaan voi olla haastavaa, koska rikoksen tuote on myös rikoksen teko-objekti. Rikosesineen käsitettä onkin tämän vuoksi hankala erottaa rikoksen tuotteesta ja tämän takia voidaan tyytyä vain toteamaan, että rikosesine ei ole sellainen rikoksen teko-objekti, joka on rikoksen tuote. Esimerkkinä rikosesineestä voidaan mainita lahjus, jota yritetään antaa virkamiehelle, mutta jota virkamies ei ota vastaan. Sen sijaan lahjusta tulee pitää rikoksentekovälineenä, jos virkamies ottaa sen vastaan.¹¹⁷ Näin ollen rikosesine voi muuttua oikeudellista luonnettaan, riippuen siitä miten siihen suhtaudutaan. Lahjusrikokseen liittyvästä menettämisseuraamuksesta säädetään RL 40.14:ssa. Kyseisessä lainkohdassa mainittu lahja, etu tai sen arvo on tuomitava valtiolle menetetyksi rikoksentekijältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksentekijä on toiminut. Tällainen laissa määritelty lahja voidaan antaa virkamiehelle tai kansanedustajalle (RL 40.1-4).¹¹⁸

¹¹⁴ Ailio 1964, s. 159, Viljanen 2007, s. 322–323.

¹¹⁵ Ailio 1964, s. 158.

¹¹⁶ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 36.

¹¹⁷ Ailio 1964, s. 159–161.

¹¹⁸ RL 40:4:n muutettiin L:lla 637/2011 ja se tulee voimaan 1.10.2011. 4 §:ään lisättiin momentti, jonka mukaan lahjuksen ottamisena kansanedustajana ei pidetä ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain mukaista vaalirahoitusta, ellei sen tarkoituksena ole 1 momentin kiertäminen. Samalla kertaa lakiin lisättiin myös 4 a kohta, joka säätelee törkeän lahjuksen ottaminen kansanedustajana. Kyseinen 4 a kohta tulee voimaan myös 1.10.2011.

Rikoksen kohteesta on kyse erityisesti silloin, kun rangaistuksen perustana on esineen tai muun omaisuuden hallussapito, kuljettaminen, luovuttaminen, maahantuonti, vienti tai kaupan pitäminen.¹¹⁹ Esimerkkinä rikoksen kohteesta voidaan mainita dopingaineet, jotka on salakuljetettu laittomasti maahan. Tällöin itse dopingaine on rikoksen kohde ja kuljetusväline, johon ne on piilotettu, on rikoksentekoväline.¹²⁰

Aikaisemmin rikoksen tuotteen ja kohteen konfiskointi oli nimenomaan erityissäännösten varassa. Nykyään rikoksen tuotteen ja rikoksen kohteen, eli rikosesineen menettämisestä säännellään samassa pykälässä, koska niiden erottamien toisistaan on käytännössä varsin vaikeaa ja usein se on myös tarpeetonta. Joissakin tapauksissa sama esine voi olla myös rikoksesta riippuen rikosesine tai rikoksentekoväline tai samanaikaisesti kumpikin (esimerkiksi luvatta hallussa pidetty, rikoksen tekemisessä käytetty ase).¹²¹

4.4 Rikoksen tuotteen ja kohteen pakollinen menettämisseuraamus

Rikoksen tuotteen ja kohteen pakollisesta menettämisestä säädetään RL 10:5.1:ssä, joka kuuluu seuraavasti:

5 § (26.10.2001/875)

Muun omaisuuden menettäminen

Rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus on tuomittava valtiolle menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa.

Kyseisen lainkohdan mukaan esine on pakko tuomita menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa. Lainkohdan mukaan menettämisseuraamus voi siis kohdistua esineiden lisäksi myös muuhun omaisuuteen. Lain tarkoitus on, että menettämisseuraamus tuomitaan tilanteista, jolloin rangaistus tuomitaan juuri esineen tai omaisuuden hallussapidosta, että ne tilanteet jolloin esineen omistajakin syyllistyisi rikokseen pitäessään kyseistä esinettä hallussaan. Lisäksi säännöstä voidaan soveltaa tilanteissa, jos rangaistus tuomittaisiin esineen käytöstä, mutta myös sen hallussapito olisi rangaistavaa.

¹¹⁹ Viljanen 2007, s. 323.

¹²⁰ Matikkala 2010, s. 202.

¹²¹ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

Hallussapitokriminalisoinnit on yleensä säädetty siten, että esineen hallussapito on lähtökohtaisesti rangaistavaa, mutta luvalla hallussapito voi olla sallittua, taikka siten että hallussapito on sallittua joissakin tapauksissa.¹²² Viljanen on pohtinut teoksessaan sitä, onko esineen tai omaisuuden konfiskointi kaikissa hallussapito-tapauksissa mahdollista vai ei? Hänen mielestään laki ei anna tähän selkeää vastausta, mutta Hallituksen esityksessä mainittu liikennepaljastin rikkomus esimerkki antaa esimerkin lain tulkinnasta.¹²³

Jos esimerkiksi liikennevalvontaa vaikeuttavan paljastinlaitteen hallussapidosta tai käytöstä tuomittaisiin rangaistus, laite tulisi konfiskoida RL 10:4.1:n tai RL 10:5.1:n nojalla, eli tapauksissa, jolloin paljastinlaitteen hallussapito on rangaistavaa. Jos rangaistus sen sijaan tuomittaisiin paljastinlaitteen luovuttamisesta, laitetta ei voitaisi tuomita menetyksi tällä perusteella, koska sen hallussapito on rangaistavaa yleensä vain tiealueella.¹²⁴

Paljastinlaite on siis mahdollista konfiskoida RL 10:5.1:n nojalla vain yleisellä tiellä, mutta ei muualla. Totta kai tutkanpaljastin voidaan konfiskoida esimerkiksi RL 10:5.2:n 2 kohdan nojalla (uusien rikosten estäminen), koska on syytä olettaa että tutkanpaljastin tulee kaikissa olosuhteissa lain vastaiseen käyttöön. Tämän Hallituksen esimerkin nojalla voidaan todeta, että jos hallussapito ei ole kriminalisoitu kaikissa olosuhteissa, tulee sen olla rangaistavaa kyseisessä konkreettisessa tilanteessa, jotta konfiskaatio olisi mahdollinen RL 10:5.1:n nojalla. Hallussapitokonfiskaatio on siis mahdollista aina vain rikoksista, joissa itse hallussapito on kriminalisoitu yleisesti.¹²⁵ Jos laissa on kriminalisoitu jokin käyttämällä termejä ”säilyttäminen” tai ”varastoiminen”, eivät ne oikeuta konfiskaatioon RL 10:5.1:n nojalla. Kyseiset termit kun tarkoittavat enemmän kuin pelkkä hallussapito, jota ei ole samalla tavalla kriminalisoitu.¹²⁶

Hallussapito on toisinaan kriminalisoitu pykälässä erikseen ja toisinaan taas ei. Voidaan sanoa, että hallussapito on vähäisintä sellaista konkreettista esineen tai omaisuuden kanssa tekemistä olemista, joka on monessa tapauksessa katsottu aiheeksi säätää rangaistavaksi. Hallussapidon kriminalisointi osoittaa lainsäätäjän erityisen kielteistä suhtautumista esi-

¹²² HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹²³ Viljanen 2007, s. 238–239.

¹²⁴ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹²⁵ Viljanen 2007, s. 329.

¹²⁶ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 37.

neeseen tai omaisuuteen, joten siksi konfiskaation liittäminen juuri hallussapidon rangaistavuuteen on johdonmukaista. Viljanen on todennut, että konfiskaatio RL 10:5.1:n nojalla on mahdollista pääsääntöisesti vain rikoksissa, joissa mainitaan ”*hallussapito*”-termi.¹²⁷ Tästä hallussapidon määritelmästä on Viljasen kanssa helppo olla samaa mieltä sen takia, koska tällaisen termin vaatimus selkeyttää lain tulkintaa paljon. Tällöin jää ylimääräinen rajanveto sen väliltä pois, onko jokin toiminta hallussapitoa vai ei. Tähän vastaus kun saadaan suoraan lakitekstiä katsomalla, että esiintyykö kyseinen termi lakitekstissä vai ei.

Myös esimerkiksi RL 44:6:n mukaan doping-aineen valmistaminen on rangaistavaa, mutta hallussapito ei, jos sitä ei tehdä levittämistarkoituksessa. Näin ollen pelkkä doping-aineen hallussapito (ei levittämistarkoitus) ei oikeuta konfiskaatioon RL 10:5.1:n nojalla. Totta kai konfiskaatio voidaan toteuttaa RL 10:5.2:n 1 kohdan perusteella. Tällöin terveysvaara voisi olla peruste konfiskaatiolle, vaikkakin harkinnanvarainen sellainen.¹²⁸ Lain esitöiden mukaan myös esimerkiksi väärä raha, väärennysaineisto ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävä kuva täytyy tuomita menetetyksi RL 10:5.1:n nojalla, koska niiden hallussapito on lain vastaista.¹²⁹ Myös järjestyslaki kieltää tiettyjen vaarallisten esineiden hallussapidon, kaupan, maahantuonnin ja valmistuksen yleisillä paikoilla. Tällaisia esineitä ovat muun muassa nyrkkiraudat, stiletit, heittotähdet, sähkölamauttimet ja patukat (järL 9 §). Lisäksi yleisesti on kielletty toisen vahingoittamiseen soveltuvien esineiden hallussapito yleisillä paikoilla (järL 10 §). Tällaiset esineet poliisi voi ottaa henkilöltä pois yleisellä paikalla ja tarvittaessa hävittää, jos esine tai aine on vähäarvoinen (järL 21 §). Tällaisten vaarallisten esineiden hallussapito on kriminalisoitu aserikoksena (RL 41) ja tuomio edellä mainitun lain rikkomisesta voidaan langettaa joko RL 41:5:n tai 6:n nojalla.

On myös mahdollista, että esine muutetaan omistajan suostumuksesta sellaiseksi, että hänkään ei saisi enää pitää omaisuutta hallussaan RL 10:5.1:n nojalla. Jos esine konfiskoidaan omistajaltaan tällaisessa tilanteessa, tulee esineen omistajalla totta kai olla oikeus vahingonkorvaukseen siltä, joka esineen oli laittomaksi muuttanut. Siihen laki ei kuitenkaan

¹²⁷ Viljanen 2007, s. 330.

¹²⁸ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 37.

¹²⁹ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

anna vastausta, kuinka tällaisen vahingonkorvauksen suhteen tulisi menetellä ja pakollista menettämisseuraamusta voidaan kohtuullistaakin RL 10:10:n mukaisesti.¹³⁰

4.5 Rikoksen tuotteen ja kohteen harkinnanvarainen menettämisseuraamus

4.5.1 Tarpeellisuus

Rikoksen tuotteen ja kohteen harkinnanvaraisesta menettämisseuraamuksesta säädetään RL 10:5.2:ssa, joka kuuluu seuraavasti:

5 § (26.10.2001/875)

Muun omaisuuden menettäminen

Rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus voidaan tuomita kokonaan tai osaksi menetetyksi, jos menettämisseuraamus on tarpeen:

Jotta esine tai omaisuus voitaisiin konfiskoida RL 10:5.2:n nojalla, täytyy menettämisseuraamuksen olla tarpeellista. Menettämisseuraamus on siis harkinnanvaraista ja esine voidaan tuomita niin kokonaan kuin että osittain menetetyksi. Menettämisseuraamusta ei voida tuomita, jos sen vaatima tarpeellisuusedellytys puuttuu. Tuomioistuimen on näin ollen punnittava vastakkain konfiskoinnin tarvetta kriminalisoinnin tehokkuuden varmistamisen kannalta ja seuraamuksen kohtuullisuutta.¹³¹ Yleensä tarpeellisuusharkinta täytyy suorittaa ensin, jonka jälkeen vasta pohditaan tuleeko menettämisseuraamus tuomita täysimääräisenä, osittaisena vai luovutaanko siitä kokonaan.¹³² Tämä on loogista sen suhteen, että ilmeisesti tarpeetonta menettämisseuraamusta ei tulisi tietenkään tehdä.

4.5.2 Terveydelle tai ympäristölle haitallinen esine tai omaisuus

Rikoksen tuote ja rikoksen kohde (rikosesine) voidaan konfiskoida, jos menettämisseuraamus on tarpeen ja esineen tai omaisuuden ominaisuudet ovat haitallisia terveydelle tai ympäristölle (RL 10:5.2:n 1 kohta). Esimerkiksi pilaantuneet tai saastuneet elintarvikkeet voi-

¹³⁰ Viljanen 2007, s. 332–333, HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹³¹ Andenæs 2005, s. 524.

¹³² Viljanen 2007, s. 351.

taisiin konfiskoida tämän lainkohdan nojalla. Myös lainvastaiset rehut, torjunta-aineet ja lannoitteet voisivat olla konfiskaation kohteena. Täytyy huomata myös, että tällaisista tavaraeristä täytyy konfiskoida vain se osa, joka ei täytä lain vaatimuksia, eli enempää ei saa tuomita menetettäväksi, jos ei ole pakko.

Terveyden ja ympäristön suojaamisnäkökohta on monien kriminalisointien taustalla. Se voi olla relevantti RL 10:5.2:n 1 kohdan ohella myös muiden momentin 2-4 kohtien (uusien rikosten ehkäiseminen, säännöstelyn toteuttaminen ja luonnon suojelu) yhteydessä. Konfiskaation perustavina rikoksina voivat olla esimerkiksi lääkerikos tai terveysturva-rikos.¹³³ Täytyy huomata, että sellaista omaisuutta ei voida tuomita menetetyksi, joka on valmistettu luvottomasti tai jätetty tarkistamatta, mutta täyttää muuten lain sille asettamat tavoitteet.¹³⁴ Totta kai konfiskaatio RL 10:5.2:n 1 kohdan nojalla edellyttää rikosta, jotta se voidaan toteuttaa.¹³⁵

4.5.3 Uusien rikosten ehkäiseminen

Uusien rikosten estäminen on koko konfiskaatioprosessin yksi kantava perusajatus. Uusien rikosten estämisen kannalta toteutettava menettämisseuraamus sopii myös muihin 5 momentin tapauksiin. Hyödyn menettäminen toimii psykologisesti, kun taas rikoksentekovälineen menettäminen estää uuden rikoksen tekemisen ainakin samalla välineellä. Rikoksen tuote ja rikoksen kohde (rikosesine) voidaan konfiskoida, jos menettämisseuraamus on tarpeen uusien rikosten ehkäisemiseksi ja esine on erityisen sovelias rikoksen kohteeksi tai rikolliseen käyttöön (RL 10:5.2:n 2 kohta). Kyseinen lainkohta on kirjoitettu niin, että molempien edellytysten on täytyttävä samanaikaisesti: 1) menettämisseuraamuksen on oltava tarpeellinen uusien rikosten estämiseksi ja 2) esineen on oltava erityisen sovelias rikoksen kohteeksi tai rikolliseen käyttöön.¹³⁶

Kyseisessä lainkohdassa puhutaan vain esineestä, joten voidaan miettiä, kuuluuko muukin RL 10:5:2:ssa mainittu ”omaisuus” mahdollisen konfiskaation piiriin? Lain esitöissä on maininta, että myös omaisuus voi olla tämän pykälän 2-kohdan mukaisen konfiskaation

¹³³ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 42.

¹³⁴ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹³⁵ Viljanen 2007, s. 351–352.

¹³⁶ Viljanen 2007, s. 355–356.

kohteena, joten voidaankin nähdä, että lainkirjoittajalla on tullut tässä vain niin sanottu huolimattomuusvirhe. Konfiskaatio voi siis 2-kohdankin mukaan kohdistua esineiden lisäksi muuhun omaisuuteen.¹³⁷ Tämä on varsin loogista, koska konfiskaation rajaaminen vain konkreettisiin esineisiin jättäisi paljon omaisuutta menettämisseuraamuksen ulkopuolelle. Rikoksen, jonka kohteeksi tai tekovälineeksi esineen tai omaisuuden voidaan epäillä päätyvän, ei tarvitse olla myöskään samanlainen kuin konfiskaation perustava rikos. Myöskään henkilön, jonka epäillään syyllistyvän uuteen rikokseen, ei tarvitse olla juuri tuomittavana olevan rikoksen vastaaja.¹³⁸

Aikaisemmin mainitun menettämisseuraamuksen tarpeellisuuden lisäksi esineen on oltava erityisen sovelias rikoksen kohteeksi tai rikolliseen käyttöön. Lainkohdan perusteella voidaan päätellä, että mikäli esine ei ole erityisen sovelias konfiskaation kohteeksi, ei sitä voida konfiskoida siitäkään huolimatta, että tarpeellisuus-kohta täyttyy. Lain esitöiden mukaan erityistä huomiota kun on kiinnitettävä nimenomaan omaisuuden laatuun.¹³⁹ Näin ollen lain esitöiden mukaan soveltuvuus-näkökohta ohittaa mielestäni tarpeellisuus näkökannan. Siitä millainen esine sitten on erityisen sovelias konfiskaation kohteeksi jää oikeuskäytännön varaan. Joka tapauksessa, jos esineen menettämisseuraamus olisi erittäin tarpeellista, ei sitä voida toteuttaa jos esine ei ole sovelias konfiskaation kohteeksi.

Rikosesineen ja rikosentekovälineen konfiskaatioissa on samoja piirteitä, kun tutkitaan nimenomaan uusien rikosten ennaltaehkäisyä. RL 10:4.3:ssa sanotaan, että ”*menetetyksi tuomitsemisen tarpeellisuutta harkittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota uusien rikosten ehkäisemiseen*”. Tämän lainkohdan mukaan uusien rikosten ehkäiseminen on vain yksi seikka, johon tulee kiinnittää huomiota, kun harkitaan rikosentekovälineen menettämistä valtiolle. Rikosentekoväline voidaan näin ollen konfiskoida, vaikka ei olisi mitään vaaraa siitä, että sillä tehtäisiin uusi rikos. RL 10:5.2:n 2 kohdassa sen sijaan säädetään, että uusien rikosten estäminen on ainoa seikka johon tulee kiinnittää huomiota ja lisäksi esineen tulee olla sovelias rikolliseen tarkoitukseen.¹⁴⁰ Näin ollen esimerkiksi tunteisiin perustuvat seikat eivät oikeuta konfiskaatioon RL 10:5.2:n 2 kohdan nojalla.

¹³⁷ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹³⁸ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 42.

¹³⁹ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹⁴⁰ Viljanen 2007, s. 357–358.

Siihen lainsäätäjä ei ole antanut suoraa vastausta, millaista esinettä sitten voidaan pitää erityisen soveliaana rikoksen kohteeksi tai rikolliseen käyttöön. Rikollinen käyttö voi tarkoittaa ainakin sitä, että esineestä tai omaisuudesta valmistetaan rangaistavalla tavalla jokin, mutta se voi tarkoittaa myös esineen tai omaisuuden käyttämistä rikosentekovälineenä, jonka käyttämisestä johtuva menettämisseuraamus tapahtuu kuitenkin RL 10:4:n nojalla. Rikoksella valmistetaan ja aikaansaadaan usein juuri rikosentekovälineiksi erityisen soveliaita esineitä ja juuri tämän takia rikollisen käytön on siis järkevä tulkita viittaavan myös rikosentekovälineenä käyttämiseen.

Viljanen mainitsee teoksessaan, että rikoksen ehkäisemisen tarve ja esineen ja omaisuuden soveltuvuus ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Uusia rikoksia voidaan oletettavan tapahtuvan juuri sellaisen esineen suhteen, joka on tällaiseen toimintaan erityisen sovelias.¹⁴¹ Myös omaisuuden laatu tulee ottaa huomioon, kun esineen soveltuvuutta rikoksen kohteeksi ja rikolliseen käyttöön pohditaan.¹⁴² Rattijuopon kuljettamaa ajoneuvoa voidaan pitää esimerkiksi erityisen soveltuvana esineenä rattijuopumukseen¹⁴³, vaikkei sitä RL 10:4.1:n 1 kohdan mukaisena hengenvaarallisena välineenä voidakaan pitää.¹⁴⁴ Myöskään tavalliseen arkikäyttöön hankittua esinettä ei voida tavallisesti pitää erityisen soveliaana rikoksen kohteena. Jos esine on myös objektiivisesti arvioiden soveltumaton rikoksen kohteeksi, sitä ei voida lähtökohtaisesti konfiskoida RL 10:5.2:n 2 kohdan nojalla.¹⁴⁵

Korkein oikeus on ottanut kantaa muun muassa siihen, mikä on henkilöauton oikeudellinen status, kun tekijä oli syyllistynyt kulkuneuvon kuljettamiseen useita kertoja lyhyen ajan sisällä.

KKO:2009:26: A oli syyllistynyt lyhyessä ajassa useita kertoja henkilöauton kuljettamiseen ilman ajo-oikeutta. Niitä ennen hän oli viimeisen vuoden aikana syyllistynyt lukuisiin kulkuneuvon kuljettamisiin oikeudetta. Kysymys siitä, voitiinko A:n omistama henkilöauto tuomita valtiolle menetetyksi (Ään.)

¹⁴¹ Viljanen 2007, s. 358–359.

¹⁴² HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista.

¹⁴³ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, Ks. jakso 4.6.6 rattijuopon auton konfiskointi.

¹⁴⁴ Ks. KouHO 16.7.2010/729.

¹⁴⁵ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 33–34.

Ennakkoratkaisussa ei enää ollut epäselvää, voidaanko henkilöauto konfiskoida rikosten-tekovälineenä vai rikosesineenä. Tässäkin tapauksessa oikeus totesi, että konfiskaatio voi tapahtua nimenomaan RL 10:5.2:n 2 kohdan nojalla, jolloin autoa tulee pitää rikoksen kohteena olevana esineenä (rikosesine), jonka konfiskoinnin voi oikeuttaa uusien rikosten estäminen.¹⁴⁶

Tässä tapauksessa mielenkiinto kohdistuukin siihen, olisiko auton konfiskointi tarpeellista ja kohtuullista (RL 10:10), kun halutaan estää tekijän uudelleen syyllistyminen kulkuneuvon kuljettamiseen oikeudetta. Menettämisseuraamus uusien rikosten ehkäisemiseksi kun voi tulla kyseeseen vain silloin, kun muut seuraamukset eivät ole riittäviä saamaan tekijää pidättäytymään uusista rikoksista. KKO päätyi ratkaisuun, että kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta on kuitenkin vähemmän vaarallinen rikostyyppi kuin rattijuopumusrikos, joten konfiskaatioon täytyy olla vieläkin painavammat syyt kuin rattijuopumusrikoksissa. Tapauksessa tekijältä oli jo aikaisemmin konfiskoitu 800 euron arvoinen avolavapakettiauto, mutta tämänkin jälkeen hän ajoi toisella autolla ilman ajo-oikeutta neljä kertaa. Yhteensä ajo-oikeudetta ajoja oli vuoden sisällä 10 kappaletta. Näillä perusteilla oikeus katsoi, että myös toisenkin auton konfiskointi valtiolle oli kohtuullista, ottaen huomioon tekojen määrä ja niihin kuluneen ajan.

Tapauksen kohtuullisuusharkinnasta KKO totesi seuraavaa:

”Auton kuljettaminen ajo-oikeudetta ei yleensä sellaisenaan merkitse samantilaista välitöntä riskiä liikenneturvallisuudelle kuin rattijuopumusrikos ja varsinkin törkeä rattijuopumus. Kuitenkin myös ajo-oikeudetta ajoa koskevan kriminalisoinnin tarkoituksena on turvata keskeisten liikenneturvallisuutta ja ajoneuvoliikennettä koskevien säännösten ja määräysten noudattamista ja sen myötä muiden tiellä liikkuvien henkeä, terveyttä ja omaisuutta. Tähän nähden menettämisseuraamuksen tuomitsemista myös ajo-oikeudetta ajoihin liittyvästä viime sijaisena turvaamistoimenpiteenä on perusteltua pitää mahdollisena silloin, kun kriminalisoinnin tehokkuuden ja liikennerikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden turvaaminen sitä välttämättä edellyttää.”

¹⁴⁶ Ks. myös KKO 2005:75, KKO 2005:76 ja KKO 2007:85.

KKO ei siis pitänyt tekijän jo toisen auton konfiskoimista valtiolle kohtuuttomana siitäkään huolimatta, että tekijä esitti, että hän tarvitsee autoa terveydentilansa takia. KKO:n kaksi Oikeusneuvosta oli sillä kannalla, että toistuvakaan kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta ei aiheuta sellaista vakavaa liikenneturvallisuuden vaarantamista, että henkilöauto tulisi yksin tällä perusteella määrätä konfiskoitavaksi. Myös esimerkiksi Norjassa auton menetetyksi tuomitseminen on mahdollista jopa ensimmäisen kortilla ajon perusteella ja lisäksi menettämisseuraamus onnistuu myös rattijuopumuksen ja ylinopeuden perusteella.¹⁴⁷

Itse olen KKO:n enemmistön tulkinnan kannalla. Jos toistuvat ajokiellot eivät saa henkilöä pidättäytymään kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta, tulee tällöin menettämisseuraamusta käyttää viimeisenä keinona. On totta, että ilman ajo-oikeudetta ajaminen on tekona vähäisempi kuin rattijuopumus, mutta toisaalta lainsäätäjän tulee tehdä selväksi, että rikollinen toiminta pysäytetään tarvittaessa tuomitsemalla auto menetetyksi. Tällöin mielestäni seikka, että toistuvakaan kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta ei aiheuta vakavaa liikenneturvallisuuden vaarantamista on toissijaista, koska tarkoitus on nimenomaan estää rikollisen toiminnan jatkaminen.

4.5.4 Säännöstelyä ja maahantuontia ja – vientiä koskevat määräykset

4.5.4.1 Tarkoitus ja päämäärä

RL 10:5.2:n 3 kohdassa säädetään siitä, että konfiskaatio on mahdollista silloin, kun halutaan noudattaa säännöstelyä ja maastavientiä ja – tuontia koskevia määräyksiä. Tällöin rajoitusten tai kieltojen tavoitteina ovat esimerkiksi väestön toimeentulon turvaaminen, hintasäännöstely, terveydellisten vaarojen välttäminen, eläin- ja kasvitautien ehkäiseminen, turvallisuus ja kuluttajansuoja.¹⁴⁸ Tämän lainkohdan tarkoitus on siis turvata Suomen kansantaloutta ja kansalaisten hyvinvointia yleisesti. Näiden säännösten painoarvot voivat olla myös erilaisia. Esimerkiksi väestön toimeentulon turvaaminen voi vaatia menettämisseuraamuksen käyttämistä useammin kuin normaaliolojen hintasäännösten toteuttaminen. Myös terveysvaarojen ehkäiseminen voi olla esimerkiksi kuluttajansuojalain toteuttamista

¹⁴⁷ Andenæs 2005, s. 522–523.

¹⁴⁸ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

tärkeämpää. Myös esineiden ja omaisuuden määrällä on suuri painoarvo menettämisseuraamusta harkittaessa.

Lähtökohtana voidaan pitää, että yksittäisen esineen maahantuonti ei yleensä vaaranna säännöstelytarkoitusta siten, että se olisi tuomittava menetetyksi. Sen sijaan suuren tavaraerän konfiskaatio voi olla paljon tarkoituksenmukaisempi vaihtoehto, koska sellainen vaarantaa helpommin säännöstelyn tavoitteita. Toisaalta, jos vaarana on esimerkiksi eläin- tai kasvitautilien leviäminen, voi konfiskaatio tulla helpostikin kyseeseen, vaikka kyseessä olisi vain pieni omaisuuserä.¹⁴⁹ Nykyään, kun maailma on avoimempi paikka ja esimerkiksi EU:n sisällä tavara liikkuu varsin vapaasti, tulee valtiolla olla tarvittavat työkalut säädellä omaa kansantalouttaan. Tähän RL 10:5.2:n 3 kohta antaa hyvät lähtökohdat, vaikka koko ajan täytyy ottaa huomioon vapaa kauppa ja ettei kilpailua vääristetä perusteettomilla syillä.

Niissä tapauksissa, joissa rajoitukset käytännössä merkitsevät vain tietyn laatutason valvomista, ei konfiskaatio olisi yleensä tarpeen. Tällaisia rajoituksia on säädetty esimerkiksi elintarvikkeille, metsänviljelyaineistolle ja sementtavaralle. Näissä tapauksissa on annettava etusija valvontaviranomaisten toimenpiteille. Toisaalta konfiskaatio voi olla tarpeen, jos on syytä epäillä omaisuuden joutuvan rikolliseen käyttöön tai uusien rikosten kohteeksi.¹⁵⁰ Kuten muissakin konfiskaation lajeissa, myös RL 10:5.2:n 3 kohdan tapauksissa menettämisseuraamuksen uhan voidaan rangaistusuhan tavoin nähdä ehkäisevän jo ensimmäisen rikoksen tekemistä. Jotta tällainen uhka toimisi, täytyy menettämisseuraamuksen voida tarvittaessa tuomita täytäntöön pantavaksi, jotta uhka olisi todellinen. Tämän takia menettämisseuraamusta tulee käyttää tarvittaessa, vaikka rikos olisi jo tapahtunut ja menettämisseuraamus olisi silloin sinällään tarpeetonta. Menettämisseuraamushan on RL 10:5.2:n nojalla harkinnanvaraista ja näin ollen tuomioistuimelle jää joka tapauksessa harkintavalta siitä, millaisissa tilanteissa tuomitsee menettämisseuraamuksen nimenomaan RL 10:5.2:n 3 kohdan nojalla.¹⁵¹

¹⁴⁹ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹⁵⁰ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹⁵¹ Viljanen 2007, s. 382–383.

RL 10:5.2:n 3 kohdan ydinaluetta ovat sääntelyrikokset, joista säädetään RL 46:1-3:ssa. Sääntöteryrikoksessa (RL 46:1) on mainittu lukuisia lakeja ja asetuksia, joiden rikkominen on rangaistavaa ja näin ollen myös konfiskaatio on mahdollinen RL 10:5.2:n 3 kohdan nojalla.¹⁵² Sääntöteryrikoksista voidaan yleisesti sanoa, että poikkeusolot lisäävät menettämisseuraamuksen käyttämisen tarvetta sääntötelyn tavoitteiden näkökulmasta.¹⁵³ Tässä tutkielmassa en käsittele kuitenkaan poikkeusolojen konfiskaatiosäännöksiä sen tarkemmin, vaan keskityn nimenomaan normaaliolosuhteisiin.

Normaalioloissa salakuljetusrikokset (RL 46:4-5) ovat sääntöteryrikoksia paljon merkittävämpiä.¹⁵⁴ Tavarau tuontia ja vientiä koskevat rajoitukset on jaoteltu 1) ehdottomiin kielltoihin, 2) viranomaisten harkinnassa oleviin rajoituksiin ja 3) tavarau laatuvaatimuksiin perustuviin tosiasiallisiin rajoituksiin.¹⁵⁵ Tästä jaottelusta kerron seuraavaksi tarkemmin.

4.5.4.2 Ehdottomat kiellot

Suomessa ehdottomia tuonti- ja vientikielloita on varsin vähän, joten niiden merkitys jää vähäiseksi. Ydinräjähteiden maahantuonti on kiellettyä ilman poikkeuksia (ydinenergiaL 4 §). Tämän kiellon rikkomisesta rangaistaan RL 34:61:n mukaisesti ydinräjähderykoksena. Koska tällaisten räjähteiden hallussapito on rangaistavaa, tapahtuu niiden konfiskaatio periaatteessa RL 10:5.1:n mukaisesti (rangaistaan hallussapidosta), eikä RL 10:5.2:n 3 kohdan perusteella.¹⁵⁶

4.5.4.3 Harkinnanvaraiset ja tosiasialliset rajoitukset

Useimmat vienti- ja tuontirajoitukset liittyvät siihen, että viranomaisen täytyy todeta tavarau laatuaso, eli edellytetään tavarau tarkastusta. Tällaisia tavaraeriä voidaan konfiskoida useammallakin eri perusteella, esimerkiksi RL 10:5.2:n 2 ja 3 kohtien nojalla. Myös terveysrikoksia koskevassa RL 44:1:ssa viitataan moniin viranomaistarkastuksia koskeviin lakeihin, kuten esimerkiksi kasvinsuojelulakiin, terveydensuojelulakiin ja elintarvikela-

¹⁵² Viljanen 2007, s. 384.

¹⁵³ HE 66/1988.

¹⁵⁴ Viljanen 2007, s. 386.

¹⁵⁵ HE 66/1988 vp.

¹⁵⁶ Viljanen 2007, s. 386–387.

kiin. Terveysrikoksia koskevat säädökset ovat toissijaisia ja esimerkiksi salakuljetusta koskeva RL 46:6 menee ankarampana sen edelle.¹⁵⁷

Joidenkin tavaroiden maahantuonti on sallittua toisaalta vain tietyille ryhmälle. Esimerkiksi lääkkeitä saa tuoda maahan vain lääkeL 17.1:n 5 kohdassa mainitut tahot. Myös yksityishenkilö saa tuoda Suomeen henkilökohtaista lääkitystään varten hankkimiaan lääkevalmisteita. Reseptilääkkeen tulee perustua lääkkeen määräämiseen oikeutetun henkilön antamaan lääkemääräykseen (lääkeL 19 §).

RL 44:5:n (L:ssa 400/2002) mukaan rangaistaan *lääkerikoksesta* muiden ohessa sitä, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta lääkelain vastaisesti tuo maahan (tai valmistaa, varastoi, pitää myynnissä tai luovuttaa) lääkelaisissa tarkoitettuja lääkkeitä tai laiminlyö lääkelaisissa tarkoitettuja lääkkeitä koskevan ilmoituksen tekemisen. Ilmoituksen tekemisen laiminlyönti tosin harvoin antaa aiheita konfiskointiin suoraan. Kuten jo aikaisemmin tuli ilmi, ovat RL 44:5:n säännökset toissijaisia. Jos kyse on siis sellaisesta lääkkeiden maahantuonnista, joka on kiellettyä tai edellyttää viranomaisen lupaa tai tarkastusta, sovelletaan salakuljetusta koskevaa RL 46:4:sta. Tällöin menettämisseuraamus ratkaistaan joka tapauksessa RL 10:5:n nojalla.¹⁵⁸

Myös puolustustarvikkeita voidaan tuoda tai viedä maasta. Lisäksi ne voivat olla myös salakuljetuksen kohteena. Puolustustarvikkeiden maahantuonti ja – vienti on suuren valvonnan kohteena, koska niihin liittyy suuri riski, jos ne joutuvat laittomille markkinoille. Tämän takia puolustustarvikkeiden maastavienti on luvanvaraista (luvan myöntää valtioneuvosto tai puolustusministeriö) ja niiden kuljetuksia maassa kontrolloidaan tarkasti. Luvattomasta maastaviennistä tai kauttakuljetuksesta voidaan rangaista maastavientirikoksena (L puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta annetun lain 7 §:n nojalla). Aikaisemmin rikoksen kohteena ollut puolustustarvike konfiskoitiin edellä mainitun lain jo kumotun 8 §:n 1 kohdan nojalla, kun menettämisseuraamus nykyään tapahtuu nimenomaan RL 10:5.2:n ja ensisijaisesti sen 3 kohdan nojalla. Puolustustarvikkeenkin kohdalla menettämisseuraamussäännökset yksinkertaistuivat, kun menettämisseuraamus johdetaan suoraan rikoslain 10 luvusta.

¹⁵⁷ HE 17/2001, Yksityiskohtaiset perustelut, 44 luku. terveyttä ja turvallisuutta vaarantavista rikoksista.

¹⁵⁸ HE 17/2001, Yksityiskohtaiset perustelut, 44 luku. terveyttä ja turvallisuutta vaarantavista rikoksista, Viljanen 2007, s. 388.

Jos maahantuonnin yhteydessä rikotaan verolainsäädäntöä, voi tällainen tapahtuma tulla rangaistavaksi veropetoksena. Kun kyse on tavarasta, jonka maahantuonti ei sellaisenaan ole kiellettyä, mutta jonka tuonnista olisi maksettava veroja, ei säännösten tarkoituksen toteuttaminen edellytä menettämisseuraamuksen langettamista.¹⁵⁹ Tällaiseen maahantuontiin tuleekin puuttua nimenomaan verollisin seurauksin. Tällaisesta veroseuraamuksesta voidaan mainita seuraava KKO:n ennakkoratkaisu:

KKO:2004:86 L oli tuonut 16 500 litraa alkoholijuomia Belgiasta Suomeen. Hänen ei katsottu syyllistyneen alkoholijuomien salakuljetukseen, koska niiden tuonti Euroopan talousalueeseen kuuluvasta maasta ei ollut luvanvaraista. Sen sijaan L tuomittiin veropetoksesta, koska hän kuljettamalla alkoholijuomat väliaikaisen valmisteverottomuusjärjestelmän ulkopuolella sekä esittämällä viranomaisille tosiasioden vastaisen rahtikirjan, jonka mukaan kuorma olisi sisältänyt rakennustarvikkeita, oli yrittänyt aiheuttaa alkoholijuomista Suomessa kannettavan valmisteveron määräämättä jättämisen. Veropetosta pidettiin Korkeimman oikeuden tuomiossa mainituilla perusteilla törkeänä.

Tapauksessa vastaaja tuomittiin törkeästä veropetoksesta, mutta KKO vapautti vastaajan menettämästä luvattomasti tuodun alkoholin arvon valtiolle. Menettämisseuraamusta ei tuomittu sen takia, koska vastaajan ei katsottu syyllistyneen alkoholin salakuljetukseen. Sen sijaan vastaan piti maksaa valtiolle vahingonkorvauksia kantamatta jääneiden verojen määrä korkoineen. KKO:n ratkaisusta voidaan siis todeta, että veroseuraamukset menevät konfiskoinnin edelle, jos menettämisseuraamukselle ei ole tosiasiallista tarvetta. Tässä tapauksessa alkoholin konfiskointi olisi ollut tarpeetonta, koska veroseuraamukset ajoivat saman asian.

Myös kansallisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi voidaan rajoittaa tieteellisesti, taiteellisesti ja historiallisesti arvokkaiden kulttuuriesineiden maastavientiä (L maastaviennin rajoittamisesta 1 §). Tällöin siis lain tavoite on nimenomaan päinvastainen kuin niissä tapauksissa, joissa maahantuonti yritetään estää. Lain tarkoitus siis on, että tietyn esineen pois vienti maasta estetään, vaikka esine olisi rikollisen hallussa sillä hetkellä. Tällöin esineen konfiskaatio ei välttämättä ole tarpeen, koska pääasia on, että esine pysyy maassa, eikä esineen sen hetkellä hallussapitäjällä ole suurta merkitystä.¹⁶⁰ Totta kai tulisi pyrkiä siihen, että tällainen omaisuus on luotettavissa käsissä. Tämä ei kuitenkaan aina onnistu, jo-

¹⁵⁹ Viljanen 2007, s. 389–390.

¹⁶⁰ Viljanen 2007, s. 390.

ten päätavoitteeksi voidaan ottaa, että tällainen kulttuurihistoriallisesti arvokas tavara ei ainakaan poistu rajojen ulkopuolelle.

4.5.5 Luonnon tai ympäristön suojeleminen

RL 10:5.2:n 4 kohdassa säädetään, että rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus voidaan tuomita menetetyksi, jos se on tarpeen luonnon tai ympäristön suojelemiseksi. Erityisesti siihen täytyy kiinnittää huomiota, kuinka suuri tarve suojelulla on ja millä tavalla ja missä määrin rikos loukkaa tätä tavoitetta. Menettämisseuraamus olisikin yleensä tarpeen niissä tilanteissa, joissa pyritään suojelemaan luontoa ja konfiskaatio auttaa tätä tavoitetta. Tällä säädöksellä pyritään turvamaan myös luonnonmukainen kasvi- ja eläinkanta. Menettämisseuraamuksista luonnon suojelemiseksi säädetään edelleen erityislainsäädännössä, kuten LSuojL 59 §:ssä, MetsL 80 §:ssä ja KalL 104 §:ssä.¹⁶¹

LSuojL 42:n ja 58:n soveltamisesta antaa paremmin selvyyttä seuraava Turun hovioikeuden ratkaisu.

THO 5.11.2010/2643: A, B ja C olivat tahallaan tai huolimattomuudesta kaatanee rauhoitettuja kynäjalavia 70 runkoa. B oli tapauksessa työnjohtaja ja A ja B metsureita, jotka puun kaadot olivat hoitaneet. Syyttäjän vaati tässä tapauksessa vastaajia korvaamaan rikoksen kohteina olevien puiden arvon (yhteensä 7400 euroa) valtiolle luonnonsuojelulain 59 § nojalla.

Tapauksessa kärjäoikeus tuomitsi sakot ja menettämisseuraamuksen. Hovioikeus sen sijaan totesi, että ottaen huomioon tapauksessa vallinneet olosuhteet ja se, että hyväkuntoiset kynäjalavat oli jätetty paikoilleen, oli luonnonsuojelurikkomusta pidettävä vähäisenä sen haitallisuuteen nähden. Tämän perusteella A, B ja C jätettiin rangaistukseen tuomitsematta RL 6:12.1:n nojalla. Menettämisseuraamuksen osalta käytettiin myös harkintaa ja oikeus päätyi siihen, että menettämisseuraamus koituisi vastaajille rangaistusluonteiseksi seuraamukseksi, jonka perusteella menettämisseuraamus jätettiin myös tuomitsematta RL 10:10.1:n 2 ja 3 kohtien nojalla.

¹⁶¹ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

Lain esityöt antavat viitteitä siitä, että lain pykälällä olisi tarkoitus suojella vain perinteisiä kasvi- ja eläinlajeja. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus. Vuoden 2002 uudistetun rikoslain 10 luvun yhteydessä kumottiin eräitä menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä. Näistä kumotuista säännöksistä ei enää laitettu viittauksia rikoslain 10 lukuun, koska lainuudistuksen tarkoitus nimenomaan oli, että yleissäännöksiä sovelletaan ilman eri viittausiakin. Kumotut lait olivat muun muassa maa-aineslain 17.3:n, rakennussuojelulain 25.3:n, jätelain 64 §:n ja maankäyttö- ja rakennuslain 185.3:n.¹⁶² Joihinkin lakeihin jäi myös omat erityissäännökset koskien menettämisseuraamuksia. Omat säännökset jäivät muun muassa LSuojL 59 §:iin, metsästysL 80 §:iin ja KalL 104 §:een.¹⁶³ Korvaushinta yksittäisten kasvien ja rauhoitettujen eläinten osalta määräytyy Ympäristöministeriön vahvistaman ohjeellisten arvojen perusteella.

4.5.6 Astian, päällyksen tai muun välineen menettäminen

Astia, päällys tai muu väline, jota on käytetty menetetyksi tuomittavan esineen tai omaisuuden säilyttämiseen, voidaan myös tuomita menetetyksi, jos menettämisseuraamusta ei muuten ole hankaluuksitta mahdollista panna täytäntöön (RL 10:5.3). Useat elintarvikkeet ja nestemäiset aineet ovat tyypillistä omaisuutta, jota olisi vaikea konfiskoida ilman astioita, joissa niitä säilytetään. Säilytysvälineellä tarkoitetaan siis tavaran tyypillisiä kuljetus- ja jakelupakkauksia, kuten pulloja, säkkejä ja laatikoita. Säilytysvälineen konfiskointi ei ole itsestään turvaamistoimenpide, joten sen käyttöä tulee käyttää mahdollisimman vähän.¹⁶⁴ Astiana tai päällyksenä ei pidetä esimerkiksi matkalaukkaa, selkäreppua, koria tai muuta vastaavaa, joka ei ole nimenomaan sitä tavaraa varten valmistettu, vaan jossa tavaraa vain tilapäisesti pidetään.¹⁶⁵

RL 10:6:ssa säädetään siitä, miten menetellään jos esine tai omaisuus ei kuulu tekijälle itselleen. Viljanen on sitä mieltä, että kielellisesti tarkasteltuna säilytysvälineet eivät kuuluisi RL 10:6:n ”esineen tai muun omaisuuden piiriin”. Vanhassa RL 46:9:ssa, jossa säädettiin menettämisseuraamuksen rajoituksista ennen uutta rikoslain 10 lukua, mainittiin

¹⁶² Viljanen 2007, s. 393–394.

¹⁶³ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹⁶⁴ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen.

¹⁶⁵ Ailio 1964, s. 166–167.

erikseen rikosesine, säilytysväline ja kuljetusväline. Uudessa RL 10:6:ssa ei mainita säilytysvälineitä erikseen lain esitöissä. Ongelmia voikin syntyä silloin, jos säilytysvälineen omistaa sellainen henkilö, jolta sitä ei voida RL 10:6:n nojalla konfiskoida. Yleensä tällaiset säilytysvälineet ovat arvoltaan vähäisiä, joten periaatteessa niiden konfiskoiminen pääesineen ohessa ei ole kohtuutonta. Myös tilanteet, joissa tällaisen säilytysvälineen omistaa sivullinen, ovat verrattain harvinaisia. Totta kai konfiskaatio RL 10:4.2:n 2 kohdan nojalla voi tulla kyseeseen, koska hankkinen tai valmistaminen ”rikoksen tekemistä varten” ei välttämättä tarkoita valmistamista tai hankkimista rikoksentekovälineeksi.¹⁶⁶

4.6 Erityistilanteita ja -tapauksia

4.6.1 Erityislainsäädäntö

Ennen vuoden 2002 voimaan tullutta rikoslain 10 luvun uudistusta menettämisseuraamusten osalta rikosesineen konfiskointi edellytti aina erityissäännöstä.¹⁶⁷ Nyt rikosesineen konfiskoinnista säädetään kattavasti RL 10:5:ssa, jota muut 10 luvun säännökset täydentävät. Vaikka menettämisseuraamuksista säädetään yleisesti ja varsin kattavasti rikoslain 10 luvussa, on laeissa silti edelleen monia pykäläiä, jotka käsittelevät niiden yksilöllisiä menettämisseuraamuksia tarkemmin. Näin on erityisesti rikoksen tuotteen ja kohteen osalta.

Rikoslaita löytyy siis muitakin menettämisseuraamuksia koskevia pykäläiä rikoslain 10 luvun lisäksi. Esimerkiksi eläinsuojelurikokseen liittyvä menettämisseuraamus käsitellään RL 17:23 a:ssa. Samoin myös uhkapeliin on oma menettämisseuraamus, josta säädetään RL 17:23 b:ssä, jonka mukaan uhkapelipankki ja muu järjestetyssä uhkapelissä käytetty raha ja rahanarvoinen esine on tuomittava menetettäväksi valtiolle. Näissä molemmissa pykälissä on lisäksi viittaus rikoslain 10 lukuun, joka tulee ottaa huomioon kun menettämisseuraamuksia määrätään (RL 17:23 a.2 ja 17:23 b). Rikoslaita säädetään myös alkoholirikoksista, joista ei ole erillistä viittausta rikoslain 10 lukuun (RL 50 a).

Näiden edellä mainittujen rikoslaita löytyvien menettämisseuraamusten lisäksi myös muualta lainsäädännöstämme löytyy lakeja, joissa on omia menettämisseuraamuksia. Tällaisia lakeja ovat muun muassa 1) laki lääkkeiden velvoitevarastoinnista (19.12.2008/979),

¹⁶⁶ Viljanen 2007, s. 400–401.

¹⁶⁷ Halinen ym. 1981, s. 186, Lappi-Seppälä 2000, s. 426.

2) laki metsähallituksen erävalvonnasta (22.12.2005/1157), 3) laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (13.6.2003/460), 4) tullilaki (29.12.1994/1466), 5) tekijänoikeuslaki (8.7.1961/404), 6) laki metsänviljelyaineoston kaupasta (5.4.2002/241). Lisäksi omia menettämisseuraamuksia löytyy jo aikaisemmin mainituista ampuma-aselaista (9.1.1998/1), luonnonsuojelulaista (20.12.1996/1096), metsälaista (12.12.1996/1093), eläinsuojelulaista (4.4.1996/247), kiinteistönmuodostamislaista (12.4.1995/554), metsästyslaista (28.6.1993/615), ydinenergialaista (11.12.1987/990) sekä kalastuslaista (16.4.1982/286).

Edellä mainituissa laeissa on siis omia menettämisseuraamuksiaan, joita olen jo osittain käynyt tässä tutkielmassa aikaisemmin läpi. Seuraavaksi käsittelen tarkemmin metsästys- ja ampuma-aselain mukaisia menettämisseuraamuksia ja kerron tarkemmin murtovälineen hallussapidosta, sekä rattijuopon kuljettaman ajoneuvon konfiskoinnista.

4.6.2 Metsästyslain mukainen menettämisseuraamus

Metsästyslaissa on oma erityissäännöksensä koskien laittomasti metsästetyn riistaeläimen menettämistä, joka kuuluu seuraavasti:

80 § (26.10.2001/876)
Menettämisseuraamus

Jos riistaeläin on metsästetty vastoin tämän lain tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä ilman, että toisella oli oikeus metsästää tai ottaa tällainen riistaeläin, tuomitaan eläin tai sen arvo valtiolle menetettäväksi. Riistaeläimen arvo määrätään 79 §:ssä säädetyllä tavalla. Muutoin on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain (39/1889) 10 luvun 1-4 ja 6-11 §:ssä säädetään.

Jos 1 momentissa tarkoitetun riistaeläimen metsästys edellyttää 26 §:n mukaan pyyntilupaa, on metsästäjä samalla määrättävä suorittamaan valtiolle maksamatta oleva pyyntilupamaksu. (18.2.2011/159)

Jos rauhoittamaton eläin on pyydetty tai tapettu vastoin tämän lain tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä, menettämisseuraamuksen osalta on noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään.

Rikoslain 10 luvun 4 §:n momentin 1 kohtaa sovelletaan vain, jos menettämisseuraamuksen perustavana rikoksena on 72 §:ssa tarkoitettu teko tai 75 §:n 5 kohdassa tarkoitettu tahallinen teko. (14.6.2002/516)

MetsL 80 § on siis ensisijainen rikoslain 10 lukuun nähden. Laissa näkyy muun muassa se, että RL 10:5:sta ei sovelleta ollenkaan, kun riistaeläin konfiskoidaan valtiolle, koska tästä

on omat säännöksensä MetsL 80.1:ssä. Lakiin otettiin myös 3 momenttiin kohta, miten menetellään, jos riistaeläimen kohdalta kyseessä onkin rauhoitettu eläin.¹⁶⁸ Myös Rovaniemen hovioikeus on antanut oman ratkaisunsa siitä, miten riistaeläimen konfiskaatiossa tulee menetellä.

RHO 12.5.2005/366: Käräjäoikeus tuomitsi 26.8.2004 julistamallaan tuomilla A:n ja B:n metsästysrikoksesta sakkorangaistukseen sekä muun ohella velvoitti A:n ja B:n yhteisvastuullisesti korvaamaan valtiolle hirtin ja vasan arvona 3.360 euroa vähennettynä huutokaupasta saaduilla varoilla 618 eurolla eli 2.742 euroa. Hovioikeus kumosi tämän menettämisseuraamuksen.

Molemmat osapuolet valittivat tuomista ja heistä toinen vaati menettämisseuraamuksen hylkäämistä ja toinen valtiolle tuomitun korvauksen alentamista. Hovioikeus toi ratkaisunsa esille, että metsästyslain 80.1:n nojalla menetetyksi voidaan tuomita joko saalis tai sen arvo. Koska lihat oli jo poliisin toimesta takavarikoitu ja huutokaupattu, olivat A ja B jo menettäneet saaliin valtiolle, eikä sen arvoa voitu näin ollen enää tuomita menetetyksi. Syyttäjän vaatimus saaliin arvon menettämisestä siis hylättiin.

Itä-Suomen hovioikeus on antanut myös toisen ratkaisun koskien MetsL 80.1:n kohtaa.

I-SHO 31.12.2007/1539: Vastaaja oli ampunut naarashirven, jota oli seurannut vuotta nuorempi jälkeläinen. Syyttäjä oli tehnyt tapauksesta syyttämispäätöksen, mutta vaati ammutun hirven arvoa 979 euroa tuomittavaksi valtiolle menetetyksi. Tämän vastaaja kiisti, koska rikosta ei ollut tapahtunut syyttämättäjäättämispäätöksen takia, joten menettämisseuraamukseen ei ollut näin ollen mahdollinen.

Hovioikeus totesi, että MetsL erikoislakina syrjäyttää rikoslain 10 luvun säännökset. Menettämisseuraamuksen tuomitseminen tässä tapauksessa ei siis edellyttänyt rikosta. Riistaeläinten arvo määritellään tarkemmin Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella. Asetus on päivitetty viimeksi vuonna 2010 ja siinä kerrotaan erikseen nuoren ja aikuisen yksilön korvaushinta. Esimerkiksi nuoren hirven korvaushinta on 1500 euroa ja aikuisen hirven 2400 euroa (Maa- ja metsätalousministeriön asetus elävän riistaeläimen ohjeellisista arvoista).

¹⁶⁸ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 1.2. metsästyslaki.

4.6.3 Murtovälineen hallussapito

Murtovälineen hallussapito kriminalisoitiin vuonna 2002 ja siitä säädetään RL 28:12 a:ssa. Lain mukaan on tuomittava se, joka ilman hyväksyttävää syytä pitää hallussaan tiirikkaa tai muuta vastaava murtovälinevälinettä. Laki säädettiin siksi, koska katsottiin että tällainen säädös olisi tarpeellinen rikosten ennaltaestämisen kannalta. Kyseistä säädöstä tarvittiin nimenomaan RL 10:1:n täydentämiseksi. Kun menettämisseuraamus langetetaan RL 28:12 a:n nojalla, ei kyse ole rikoksentekovälineen vaan rikoksen kohteen menettämisestä. Muun rikoksen yhteydessä tekovälineet voitaisiin konfiskoida myös RL 10:4.2:n nojallakin.¹⁶⁹ Kyseisellä lailla on tarkoitus suojata lähinnä asuntoja, muita omaisuuden säilytyspaikkoja ja autoja, koska murtovälineitä käytetään apuna yleensä omaisuusrikosten tekemisessä. Mikäli murtovälineen menettäminen asiassa riittäväksi seuraamukseksi, voidaan joissakin tilanteissa myös soveltaa syyttämättä tai tuomitsematta jättämistä, mikäli yksittäinen tilanne sen sallii.¹⁷⁰ Seuraavasta Turun hovioikeuden ratkaisusta ilmenee tarkemmin, millaisia välineitä tuomioistuin piti RL 28:12 a:ssa tarkoitettuina muina välineinä, joilla voidaan luvatta tunkeutua lainkohdassa mainittuihin suljettuihin tiloihin.

THO 3.11.2005/2597: A oli ilman hyväksyttävää syytä pitänyt hallussaan sorkkarautoja, pihtejä, vasaroita, ruuvimeisseliä, sahaa, puukkoa ja taskulamppua, joita voidaan perustellusti epäillä pääasiassa käytettävän tunkeutumiseen toisen hallinnassa olevaan suljettuun tilaan rikoksen tekemistä varten.

Käräjäoikeus tuomitsi A murtovälineiden hallussapidosta, vaikka A kertoi oikeudessa, että hän on ammatiltaan kirvesmies ja että hänellä on oikeus pitää hallussaan syytteessä mainittuja välineitä. Tätä väitettä ei käräjäoikeus, eikä myöhemmin hovioikeuskaan uskonut, vaan piti käräjäoikeuden tuomion voimassa. Tuomio tuli siis RL 28:12 a:n mukaisesta murtovälineen hallussapidosta. Kyseisessä tapauksessa oli käsiteltävänä tosin muitakin syytekohtia. Yksi hovioikeuden jäsen oli tuomiosta eri mieltä. Hänen mukaansa RL 28:12 a:ssa tarkoitetaan muilla välineillä vain käyttötavaltaan väärään avaimen ja tiirikkaan *rinnastettavia* välineitä. Tässä tapauksessa mainitut välineet eivät ole näihin rinnastettavia, jonka perusteella syyte tämän osalta tulisi hylätä. Lain kirjoitusasu on mielestäni tässä koh-

¹⁶⁹ Viljanen 2007, s. 306.

¹⁷⁰ HE 17/2001, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 28 luku. varkaudesta, kavalluksesta ja luvottomasta käytöstä.

taa vähän epäselvä, koska lainkohdassa puhutaan avaimesta, tiirikasta tai *muusta välineestä*, joilla tunkeutuminen toisten tiloihin voidaan toteuttaa. Itse olen tuomioistuimen enemmistön kannalta siitä, että tällaisen muun välineen ei tarvitse olla suoraan rinnasteinen avaimen tai tiirikkaan. Tämä on myös mielestäni lainsäätäjän tahto, vaikkakin se olisi voitu kirjoittaa myös lakiin tarkemmin ja selvemmin.

4.6.4 Ampuma-aselaki

Myös AmpAL:ssa on omat viittauksensa menettämisseuraamukseen. AmpAL 104 §:n viittaa suoraan rikoslain 10 lukuun. 104 §:ssa on huomion arvoista se, että siinä menettämisseuraamusta koskeva vaatimus voidaan jättää esittämättä, jos menettämisseuraamus olisi olosuhteisiin nähden kohtuuton. Tämän mukaan siis, jopa RL 10:4.1:n 1 kohdassa mainittu vaarallinen tekoväline voitaisiin jättää konfiskoimatta AmpAL 104:n nojalla.

Jos ampuma-ase on ollut rikoksentekovälineenä, ei sen konfiskoinnissa ole suuria ongelmia, varsinkin jos kyseessä on ampuma-ase, johon ei ole lupaa (RL 10:4.1). Luvaton ampuma-ase voidaan myös konfiskoida RL 10:5.1:n nojalla, jos se on rikoksen tuote tai kohde. Ampuma-aseen määritelmä ei siis ole ongelma, vaan nimenomaan hallussapidon käsite. Millainen toiminta siis voidaan lukea ampuma-aseen hallussa pitämiseksi, jotta konfiskaatio olisi RL 10:5.1:n nojalla mahdollista?

AmpAL:ssa aseiden kantaminen, kuljettaminen, säilyttäminen ja hallussapito määritellään samassa lainkohdassa (AmpAL 13 §). Kyseisen lainkohdan mukaan (1) *kantamisella* tarkoitetaan aseiden käyttämistä laissa säädettyihin hyväksyttäviin tarkoituksiin, (2) *kuljettamisella* niiden siirtämistä paikasta toiseen, (3) *säilyttämisellä* niiden hallintaa ja (4) *hallussapidolla* niiden kantamista, kuljettamista tai säilyttämistä. Hallussapito on siis yleiskäsite, joka sisältää kaikki muut kolme käsitettä.

Vaikka AmpAL:n mukaan hallussapito kattaa kyseiset kolme muuta käsitettä, täytyy kuitenkin ottaa huomioon se, että tämä koskee vain ampuma-aselakia, eikä ole näin ollen mikään yleispätevä määritelmä.¹⁷¹ AmpAL 13 §:n kirjoitustavan nojalla ampuma-aseiden konfiskointi onnistuu kuitenkin varsin helposti, koska se sisältää periaatteessa muutakin am-

¹⁷¹ Viljanen 2007, s. 331–332.

puma-aseisiin liittyvää toimintaa kuin pelkkä hallussapito (kantaminen, kuljettaminen ja säilyttäminen). Näin ollen konfiskaatio RL 10:5.1:n nojalla on tehty helpommaksi, jos konfiskaation kohteena ovat ampuma-aseet.

4.6.5 Rattijuopon kuljettaman auton konfiskointi

Korkein oikeus on antanut kolme ennakkopäätöstä koskien rattijuopon kuljettaman auton konfiskoimista valtiolle vuonna 2002 voimaan tulleen lainuudistuksen jälkeen. Kaikissa päätöksissä korkein oikeus on katsonut rattijuopon auton nimenomaan rikoksen kohteeksi:

KKO 2005:75: Törkeästä rattijuopumuksesta rangaistukseen tuomittua henkilöä ei hänen aikaisemmasta vastaavasta rikollisuudestaan huolimatta tuomittu menettämään omistamaansa, rikoksen kohteena ollutta henkilöautoa valtiolle, koska menettämisseuraamusta ei pidetty tarpeellisena uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Korkein oikeus katsoi, että vaikka rattijuopumukseen syyllistyneen voidaan katsoa käyttäneen ajoneuvoa tahallisen rikoksen tekemiseen, ei ajoneuvoa kuitenkaan ole vakiintuneesti pidetty rikosentekovälineenä rattijuopumusrikoksissa. Sen sijaan rattijuopon kuljettamaa ajoneuvoa tulee pitää rikoksen varsinaisena kohteena, eli rikosesineenä. Näin ollen korkein oikeus totesi, että rattijuopumukseen syyllistyneen ajoneuvon menetettäväksi tuomitseminen voi tulla harkittavaksi RL 10:5.2:n 2 kohdan nojalla.

Kyseisellä säännöksellä on tarkoitus estää syyllistyminen uusiin rattijuopumusrikoksiin. Auto on kyseisen lainkohdan mukaan erityisen sovelias rikoksen kohteeksi. Korkein oikeus totesi myös, että sillä ei ole suurta merkitystä konfiskoidaanko auto RL 10:5.2:n 2 vai RL 10:4.2: 1 kohdan perusteella, sillä molemmissa seuraamuksen tuomitsemisen edellytyksenä on uusien rikosten ehkäisemisen tarve. Ennakkopäätöksessä 2005:75 korkein oikeus ei kuitenkaan tuominnut autoa menetetyksi valtiolle ottaen huomioon RL 10:10.1:n 3 kohdan kohtuusseikat.

KKO 2005:76: Törkeistä rattijuopumuksista rangaistukseen tuomittu henkilö, joka oli aiemmin toistuvasti syyllistynyt lukuisiin rattijuopumusrikoksiin, tuomittiin menettämään omistamansa, rattijuopumusrikosten kohteena ollut henkilöauto valtiolle, koska hänelle aikaisemmin tuomitut rangaistukset ja ajokiellot eivät olleet saaneet häntä pidättäytymään uusista rattijuopumusri-

koksista ja oli todennäköistä, että hän tulisi vastedeskin syyllistymään vastaaviin rikoksiin, jos auto jäisi hänen haltuunsa.

Tapauksessa 2005:76 korkein päätyi aikaisemman oikeuskäytännön (KKO 2005:75) kanssa samaan lopputulokseen siitä, että rattijuopumukseen syyllistyneen auto voidaan konfiskoida rikosesineenä, ei rikoksentekovälineenä. Tässä tapauksessa henkilöauton menetetyksi tuomitsemista ei pidetty kohtuuttomana, koska tekijälle tuomitut rangaistukset ja ajokielot eivät olleet saaneet tekijää pidättäytymään rikollisesta toiminnasta. Myöskään auton noin 1000 euron arvo huomioon ottaen sen menetetyksi tuomitseminen ei ollut kohtuuton.

Korkein oikeus siis totesi näissä kahdessa ennakkopäätöksessä, että rattijuopon kuljettama auto on rikosesine, eikä rikoksentekoväline. Jussi Tapani ja Matti Tolvanen eivät kuitenkaan vakuuttuneet KKO:n perusteluista. Heidän mielestään autoa tulee pitää rattijuopumustapauksissa rikoksentekovälineenä ja samaa mieltä on ollut muun muassa Reino Ellilä.¹⁷² Tapani ja Tolvanen viittaavat muun muassa siihen, että on epäselvää mihin vakiintuneeseen kantaan korkein oikein perustaa näkemyksen, ettei rattijuopon auto voisi olla tekoväline. Hallituksen esityskään ei mainitse tästä mitään ja ennakkopäätöksiä on ollut myös tapauksista, joissa auto on ollut nimenomaan rikoksentekoväline.¹⁷³ Tapani ja Tolvanen perustavat oman argumenttinsa sille, että RL 10:4.2:n 1 kohdan tulkinnan kohteena ei ole suoraan rikoksentekoväline, vaan *esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä*. Tällöin on kysyttävä, onko auto esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä? Vastaus tähän on täysin yksiselitteinen ja sanamuotoa vastaava: Rattijuoppo on käyttänyt autoa tahallisen rikoksen eli rattijuopumuksen tekemisessä. Näin ollen autoa tulee pitää rikoksen rikoksentekovälineenä, eikä rikosesineenä.

Lisäksi Tapani ja Tolvanen kiinnittävät huomiota siihen, että lainsäätäjän eli eduskunnan yksiselitteinen käsitys ja tahto on valiokunnan mietinnön perusteella, että rattijuopon kuljettaman ajoneuvon konfiskaation edellytykset arvioidaan nimenomaan RL 10:4:n mukaisesti.¹⁷⁴ Tätä Tapani ja Tolvanen perustelevat sillä, että eduskunnalle tehtiin lakialoite¹⁷⁵

¹⁷² Ellilä 1968, s. 165 – 166.

¹⁷³ Tapani – Tolvanen 2005, s. 1203–1205.

¹⁷⁴ Tapani – Tolvanen 2005, s. 1206.

¹⁷⁵ LA 144/2000. Sulo Aittoniemi ehdotti silloisen RL 2:16:n muuttamista seuraavasti: Jos törkeään rattijuopumukseen syyllistyneen aiheuttamassa liikenneonnettomuudessa joku ulkopuolinen kuolee tai saa pysy-

vanhan RL 2:16:n muuttamisesta, jonka lakivaliokunta kuitenkin torjui ja ehdotti, että RL 2:16 kumotaan ja rikoksentekovälineen menettämisseuraamuksesta säädetään RL 10:4:ssa hallituksen esityksessä ehdotetun mukaisesti.¹⁷⁶

Viljanen suhtautuu kyseiseen lakialoitteeseen varsin varauksellisesti. Kyseisessä lakialoitteessa ehdotettiin vain tietyntylaisiin rattijuopumusrikoksiin ulottuvaa konfiskaatiosäännöstä (ulkopuolisen kuolema tai pysyvä ruumiinvamma). Tällaisissa tapauksissa rattijuopon ajoneuvo olisikin kiistattomasti rikoksentekoväline. Sen sijaan pelkkään rattijuopumusrikokseen syyllistyneen kuljettajan ajoneuvon asemasta valiokunnan lausuma ei kerro mitään.¹⁷⁷ Viljanen on siis korkeimman oikeuden kannalla siitä, että rattijuopon kuljettamaa autoa tulee pitää nimenomaan rikosesineenä, eikä rikoksentekovälineenä. Määritelmälle kun ei löydy muuta lainsäätäjän kantaa kuin hallituksen esitys, josta myös selviää, että rattijuopon kuljettama auto voidaan konfiskoida valtiolle RL 10:5.2:n 2 kohdan perusteella. Tätä tulkintaa tulee myös oikeuskäytännössä soveltaa, niin kuin korkein oikeus on tehnytkin.¹⁷⁸

KKO 2007:85: Törkeistä rattijuopumuksista toistuvasti rangaistuksiin tuomitun vastaajan noin 19 000 euron arvoisen henkilöauton tuomitsemista valtiolle menetetyksi ei pidetty kohtuuttomana.

Kuten tapauksissa KKO 2005:75 ja 2005:76, myös tässä tapauksessa KKO katsoi, että rattijuopon kuljettama ajoneuvo voidaan konfiskoida RL 10:5.2:n 2 kohdan perusteella, eli kyseessä on siis rikosesine, jonka konfiskoinnilla pyritään estämään uusien rikosten synty.

Mitä merkitystä sitten lopuksi on sillä, pidetäänkö rattijuopon kuljettamaa autoa rikoksentekovälineenä vai rikosesineenä? Joka tapauksessahan auto tai sen arvo voidaan tuomita menetetyksi. Koska konfiskoinnin edellytykset ratkeavat tunnusmerkistön muotoilun perusteella, konfiskoinnin edellytysten tulisi olla ainakin osaksi yhtenevät. Myös ihmisten oikeusturva vaatii yhtenäistä käytäntöä samankaltaisissa tapauksissa. Seuraamukset eivät saisi näin ollen olla perusteettomasti erilaisia pelkän muotoseikan vuoksi. Esimerkiksi

vän ruumiinvamman, on rattijuopumukseen syyllistyneen käyttämä moottoriajoneuvo rikoksentekovälineenä tai sen arvo tuomittava valtiolle menetetyksi.

¹⁷⁶ LaVM 14/2000, Valiokunnan kannanotot, Lakialoite.

¹⁷⁷ Viljanen 2007, s. 363.

¹⁷⁸ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 5 §. muun omaisuuden menettäminen, Viljanen 2006, s. 372.

Ruotsissa rikoksentekovälineen ja rikoksen kohteen konfiskointiedellytykset ovat täysin samat (BrB 36:2).

Lisäksi rikoksentekovälineellä ja rikosesineellä on se ero, että RL 10:5 soveltuu, olipa rikos tahallinen tai tuottamuksellinen. Sen sijaan RL 10:4.2 edellyttää tahallista rikosta. Rattijuopumushan on rangaistavaa vain tahallisena tekona. Näin ollen esimerkiksi tahallisessa törkeässä liikenneturvallisuuden vaarantamisessa auto voidaan konfiskoida, mutta tuottamuksellisessa törkeässä liikenneturvallisuuden vaarantamisrikoksessa menetyssuraamus ei ole mahdollista. Täytyy siis huomata, että törkeässä liikenneturvallisuuden vaarantamisessa autoa pidetään rikoksentekovälineenä toisin kuin rattijuopumustapauksissa.¹⁷⁹

Rattijuopumukseen syyllistyneen kuljettajan ajama ajoneuvo voidaan nykyään siis konfiskoida rikosesineenä valtiolle. Vaikka tällainen mahdollisuus on, pitää jokainen menettämisseuraamus silti pohtia tapauskohtaisesti ja huomioon tulee ottaa myös kohtuuskäytökohdat. Näihin kuuluvat muun muassa auton arvo, vastaajan taloudellinen asema ja auton tarve sekä perheolosuhteet.¹⁸⁰ Rattijuopumustapauksissa ajokorttiseuraamus on myös edelleen ensisijainen turvaamistoimenpide ja konfiskaatio tulee kyseeseen vasta sen jälkeen. Nähtäväksi jää mikä on tuomioistuinten linja jatkossa rattijuopumukseen syyllistyneiden autojen konfiskointia ajatellen ja mikä vaikutus tähän on alkolukolla valvotun ajokiellon käyttöönotolla. Alkolukkojen lisääntymisen voisi olettaa vähentävän tarvetta konfiskointiin tai ainakin tekevän konfiskoinnin useammin kohtuuttomaksi.¹⁸¹

¹⁷⁹ Viljanen 2006, s. 376–377.

¹⁸⁰ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista.

¹⁸¹ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 628–631.

5. KONFISKAATIOPROSESSI

5.1 Yleistä

Suomen lainsäädännössä ei ole suoraa vastausta siihen, kuinka konfiskaatiovastuu toteutetaan. Vaikka tällaista suoraa vastausta ei asiaan olekaan, asia on varsin selvä. Jo rikoslain 10 luvusta nimittäin selviää, että konfiskaatiovastuusta päättää tuomioistuin. Selkeimmin tämä näkyy RL 10:7:ssa, jossa kerrotaan, että tuomioistuin voi määrätä menettämiskaatimuksen rauenneeksi. Huomio siis täytyy kiinnittää kohtaan ”*tuomioistuin voi menettämiskaatimuksen ratkaistessaan*”. Konfiskaatiovastuu voidaan tuomioistuinmenettelyn lisäksi ratkaista rangaistusmääräysmenettelyssä. Vaikka tällainen mahdollisuus on, valtaosa menettämisseuraamuksista tuomitaan normaalissa rikosasiain käsittelyjärjestyksessä. Tämä sen takia, koska rangaistusmääräysmenettelyssä käsitellään yleensä lieviä rikosasioita, joiden perusteella ei konfiskoitavaa yleensä synny. Rangaistusmääräysmenettelylain mukaan menettelyssä voidaan määrätä enintään 1000 euron arvoinen menettämisseuraamus.¹⁸²

5.2 Menettämisseuraamuksen vaatiminen

Aikaisemman RL 2:16:n voimassaoloaikana menettämisseuraamusta ei tarvinnut erikseen vaatia, vaan tuomioistuin päätti siitä itsenäisesti viran puolesta.¹⁸³ Menettämisseuraamuksen vaatimiseen tuli kuitenkin aika merkittävä muutos, kun rikoslain 10 luku tuli voimaan vuonna 2002. Tällöin menettämisseuraamusta täytyy pääsääntöisesti syyttäjän vaatia. Menettämisseuraamuksen vaatimisesta säädetään RL 10:9:ssä, joka kuuluu seuraavasti:

9 § (26.10.2001/875)

Menettämisseuraamuksen vaatiminen

Menettämisseuraamus määrätään syyttäjän tai rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 3 §:ssä tarkoitetun virkamiehen vaatimuksesta. Myös asianomistaja voi esittää menettämiskaatimuksen ajaessaan yksin syytettä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 689/1997) 7 luvun mukaisesti.¹⁸⁴

¹⁸² Rautio 2006, s. 29–33.

¹⁸³ HE 80/2000, Yleisperustelut, 4. esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, menettämisseuraamuksen vaatiminen.

¹⁸⁴ RL 10:9 luvun 1 momentti on muutettu lailla 755/2010 ja se tulee voimaan lailla säädettävänä ajankohtana. Uusi sanamuoto kuuluu: Menettämisseuraamus määrätään syyttäjän tai sakon ja rikesakon määräämisestä

Menettämisseuraamus määrätään siis ensisijaisesti syyttäjän vaatimuksesta. Syyttäjällä tarkoitetaan virallista syyttäjää ja kysymykseen tulee lähtökohtaisesti sekä yleinen syyttäjä että erityissyyttäjänkin. Konfiskaatiovaatimuksen voi esittää se syyttäjä, jolla on oikeus vaatia rangaistusta konfiskaation perustavasta rikoksesta, eikä sillä ole merkitystä esitetäänkö vaatimukset samassa vai eri oikeudenkäynnissä.¹⁸⁵

Muita menettämiskaatimuksen esittämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat muun muassa poliisi- ja tullimies (RangMäärL 3 §), rajavartiomies (RajavartioL 47 §) sekä erätarkastaja (ErävalvontaL 14 §). Muiden virkamiesten kuin syyttäjän toimivalta esittää konfiskaatiovaatimus ulottuu tietysti vain rangaistusmääräysmenettelyyn. Oikeuskirjallisuudessa on lisäksi katsottu, ettei konfiskaatiovaatimusta voida käsitellä ilman rangaistusvaatimusta.¹⁸⁶

Aikaisemman lain mukaan asianomistajalla oli oikeus esittää konfiskaatiovaatimuksia, mutta nykyään RL 10:9 säättää, että asianomistajalla on oikeus esittää menettämiskaatimus, kun hän ajaa yksin syytettä ROL 7:n mukaisesti.¹⁸⁷ Tästä voidaan siis tulkita, että RL 10:9:n sanamuoto rajaa pois sellaisen mahdollisuuden, että asianomistaja voisi vaatia *pelkästään* menettämisseuraamuksen tuomitsemista.¹⁸⁸ Tätä näkökulmaa tukee sekin, että asianomistajalla ei yleensä ole omaa välitöntä intressiä konfiskointiin, koska konfiskoitu omaisuus lankeaa valtiolle ja asianomistajan asemaa turvaa oikeus esittää vahingonkorvausvaatimus tai muu yksityisoikeudellinen vaatimus. Toisaalta Jaakko Rautio on sitä mieltä, että olisi pidettävä sallittuna sitä, että asianomistaja ajaa pelkästään menettämiskaatimusta. Hän perustelee tätä sillä, että ollessaan yksin kantajana asianomistajalla tulee olla samat oikeudet kuin syyttäjällä. Lisäksi Raution mielestä olisi outoa, mikäli asianomistajan tulisi vaatia vastaajalle myös rangaistusta, vaikka hän pitäisi menettämisseuraamusta riittävänä seuraamuksena. Asianomistaja voi myös yhtyä virallisen syyttäjän tai toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen.¹⁸⁹

Myöskään lainvalmisteluesitöistä ei selviä varmuudella, voiko asianomistaja vaatia pelkästään menettämisseuraamusta ilman rangaistusvaatimusta. Aikaisemmin laissa näkyi, että

annetun lain 3 §:ssä tarkoitetun virkamiehen vaatimuksesta. Myös asianomistaja voi esittää menettämiskaatimuksen ajaessaan yksin syytettä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun mukaisesti.

¹⁸⁵ Rautio 2006, s. 250–252.

¹⁸⁶ Rautio 2006, s. 34.

¹⁸⁷ HE 80/2000, Yleisperustelut, 4. esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, menettämisseuraamuksen vaatiminen.

¹⁸⁸ Viljanen 2007, s. 44.

¹⁸⁹ Rautio 2006, s. 271–281.

asianomistajalla oli oikeus vaatia menettämisseuraamuksia pelkästään, mutta tähän nykyinen laki ei näytä antavan mahdollisuutta. Viljanen onkin sitä mieltä, että lakia tulee tulkita tässä tapauksessa kuin se on kirjoitettu ja katsoa, että asianomistajan ollessa yksin kantajana, on hänellä vain ne oikeudet jotka laissa selkeästi näkyvät.¹⁹⁰

Aikaisemmin oli myös joitakin rikoksia, joista menettämiskaatus piti tuomita, vaikka niitä ei olisi vaadittukaan. Tällaisia rikoksia olivat aikaisemmin eläinsuojelurikokset. Eläinsuojelurikoksiin liittyvästä menettämisseuraamuksesta säädetään nykyään RL 17:23 a:ssa. Aikaisemmin viran puolesta määrätty eläintenpitokielto oli siis poikkeuksellinen, koska rikoslain 10 luvun mukainen menettämisseuraamus määrätään aina syyttäjän vaatimuksesta. Eläintenpitokiellon vaatiminen siirrettiin myös tässä tapauksessa syyttäjälle, koska erityisesti vastaajan oikeusturva vaati sitä. Tällöin vastaajalla on tilaisuus lausua ja puolustautua syyttäjän vaatimusta vastaan, eikä eläintenpitokieltoon tule hänelle yllätyksenä.¹⁹¹

Yleensä menettämiskaatus käsitellään syytteen yhteydessä. Tällöin niin rangaistus- kuin konfiskaatiovaatimus perustuvat samaan rikokseksi katsottuun tekoon. Menettämiskaatus on rangaistusvaatimukseen nähden liitännäinen, mutta sivuvaatimukseksi sitä ei tule kuitenkaan kutsua. Sivuvaatimus kun usein käsitellään toisessa prosessilajissa ja joka joutuu taipumaan päävaatimuksen prosessilajiin.¹⁹²

5.3 Menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättäminen

5.3.1 Lain sallimat perusteet

Ennen rikoslain 10 lukua, ei lainsäädännössämme ollut yleissäännöstä, joka koski toimenpiteistä luopumista. Nykyään menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättämisestä säädetään RL 10:10:ssä, joka on otsikoitu ”menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen” (RL 10:10). Kyseisen lainkohdan mukaan menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta, jos 1) hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen; 2) tekijä jätetään rangaistukseen tuomitsematta RL 3:5:n 3 tai 4 momentin taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla;

¹⁹⁰ Viljanen 2007, s. 45.

¹⁹¹ HE 97/2010, Yleisperustelut, 3. esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, törkeä eläinsuojelurikos.

¹⁹² Rautio 2006, s. 38.

tai 3) menettämisseuraamuksen tuomitseminen olisi kohtuutonta ottaen huomioon rikoksen ja esineen tai omaisuuden laatu, vastaajan taloudellinen asema sekä muut olosuhteet. 1 ja 2 kohdat ovat lähinnä prosessiperusteisia, kun taas 3 kohdassa otetaan huomioon nimenomaan kohtuusseikat.¹⁹³ Vaikka termi ”tuomitsematta jättäminen viittaa tuomioistuimen tekemään ratkaisuun, tarkoitus on silti ollut että kohtuusseikkaa voidaan käyttää myös rangaistusmääräysmenettelyssä.¹⁹⁴

5.3.2 Vähäinen arvo

Menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättäminen sillä perusteella, että esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen, on erittäin järkevää nimenomaan prosessitaloudellisesti. Näin ollen oikeuslaitosta ei kuormiteta turhaan vähäisillä menettämiskaavimuksilla. Toisaalta voidaan ajatella, että taloudellisesti vähäinen menettämisseuraamus ei ole ainakaan kohtuuton.¹⁹⁵ Myös ROL 1:8 b:n 1 kohdassa on määrätty, että syyttäjä saa jättää menettämiskaavimuksen esittämättä, ellei yleinen etu sitä vaadi. Hyödyn, rikoksentekovälineen taikka rikosesineen arvon vähäisyys on arvioitava tapauskohtaisesti. Johtoa tähän voidaan hakea näpistystä, lievää kavallusta ja lievää petosta koskevista oikeuskäytännöistä. Kyse on siis nimenomaan näiden rikosten yhteydessä sovelletusta rahamääräisestä rajasta.¹⁹⁶ Voidaankin todeta, että tätä säännöstä tulisi harkita alle 500 euron menettämiskaavimuksien kohdalla.¹⁹⁷ Rikos, joka on tuottanut vain vähäistä hyötyä, taikka rikoksentekoväline on vähäarvoinen tekoon nähden, voi olla vakavakin ja sellaisenaan ankarasti rangaistava. Tällöin rikoksen laatu puoltaa usein myös vähäarvoisen esineen tai omaisuuden konfiskointia. Tällaisena esineenä voidaan pitää esimerkiksi puukkoa, jolla on tehty henkirikos.¹⁹⁸ Tällöin konfiskaatiolla onkin enemmän symbolinen merkitys, jota olen käsitellyt jo aikaisemmissa kappaleissa.

¹⁹³ Viljanen 2007, s. 495–497.

¹⁹⁴ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 10 §. menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen.

¹⁹⁵ Viljanen 2007, s. 498.

¹⁹⁶ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 10 §. menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen.

¹⁹⁷ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2009, s. 61.

¹⁹⁸ Viljanen 2007, s. 499.

5.3.3 Tekijä jätetään rangaistukseen tuomitsematta RL 3:5:n nojalla

RL 10:10.1:n 2 kohdassa on kyse seuraamusluonteisesta tuomitsematta jättämisestä. Tällöin tekijän siis todetaan syyllistyneen kyseessä olevaan tekoon, mutta hänelle ei tuomita siitä rangaistusta. Laissa on tässä kohtaa pieni viittausvirhe, koska nykyään rangaistuksen tuomitsematta koskeva säännös on RL 6:12:ssa (L:lla 515/2003). Koska viittaus on tässä kohtaa osittain virheellinen, tulee sitä pitää 2 kohdassa mainittuna ”muuna vastaavana lainkohtana”, jollaisena voidaan pitää esimerkiksi myös TLL 104 §:sta. Lain sanamuoto viittaa siihen, että ratkaisut tehdään samassa oikeudenkäynnissä, mutta esimerkiksi Viljanen ei näe estettä sille että ratkaisu, joka koskee konfiskaatiota, tehtäisiin erillisessä konfiskaatioprosessissa. Vastaavasti syyttäjä voi jättää seuraamusluonteisesti rangaistusmääräyksen antamatta, jolloin myös menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta.¹⁹⁹ Menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättäminen perustellaan nykyään yhä useammin pelkästään kohtuusnäkökohdilla, koska rangaistuksen tuomitsematta jättämisellä ei enää saatuteta kovin suuria prosessitaloudellisia etuja, koska esimerkiksi esitutkinta on jo toimitettu, syyte nostettu ja asia viety oikeuteen.

Menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättämiseen rangaistuksen tuomitsematta jättämisen ohella liittyy myös ongelmia. Kyseisen lainkohdan mukaan, kun menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättäminen onnistuu vain silloin, kun rangaistustakaan ei tuomita, mutta ei yksinään. Tämä tosin voi korjaantua RL 10:10.1:n 3 kohdan kohtuuttomuusseikat huomioon ottaen. Tarkasteltavan olevan säännöksen mukaan itse tekijä jätetään rangaistukseen tuomitsematta.²⁰⁰

5.3.4 Menettämisseuraamuksen kohtuuttomuus

RL 10:10.1:n 3 kohdan mukaan menettämisseuraamus saadaan jättää tuomitsematta, jos se olisi kohtuutonta ottaen huomioon rikoksen laatu ja muut olosuhteet. Myös rikoksen ja tai omaisuuden laatu vaikuttaa kohtuusarviointiin. Myös vastaajan taloudellisella asemalla voi olla merkitystä. Lainkohdan tarkoitus on siis varmistaa, että tuomittu menettämisseuraamus on oikeassa suhteessa tekijän syyksi luettuun tekoon ja kohtuusseikat tulee arvioida

¹⁹⁹ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksista, 10 §. menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen.

²⁰⁰ Viljanen 2007, 501–502.

kokonaisvaltaisesti. Kohtuusseikat tulevat yleensä kyseeseen ennemmin tuottamuksellisissa kuin tahallisissa teoissa ja myös loukatulla oikeushyvällä on merkitystä.

Kohtuusseikkoja arvioidessa tulisi huomioon ottaa erityisesti se, että konfiskaatio ei tosiasiallisesti muodostuisi rankaisun luonteiseksi. Tällöin kohtuullistaminen tulisi kyseeseen erityisesti silloin, kun vastaaja ei ole rikokseen osallinen tai siitä hyötynyt. Myös esimerkiksi rattijuopumukseen syyllistyneen ajoneuvon konfiskointi voi olla kohtuutonta, jos vastaaja tai hänen perheensä tarvitsee autoa huonojen kulkuyhteyksien vuoksi. Menettämisseuraamuksen kohtuusharkintaa tehtäessä pitää siis ottaa huomioon kokonaisarviointi.²⁰¹

5.4 Menettämisseuraamuksen raukeaminen ja vanhentuminen

5.4.1 Raukeaminen

Menettämisseuraamuksen raukeamisesta säädetään RL 10:7:ssa, joka kuuluu seuraavasti:

7 § (26.10.2001/875)
Menettämisseuraamuksen raukeaminen

Tuomioistuin voi menettämiskaatumuksen ratkaistessaan vastaajan suostumuksella määrätä, että menettämiskaatimus raukeaa, jos 4 tai 5 §:ssä tarkoitettuun esineeseen tai omaisuuteen tehdään määrääjässä tuomiossa mainittavat muutokset tai sen suhteen muuten menetellään tuomiossa mainitulla tavalla, joka tekee menettämiskaatumuksen tarpeettomaksi.

Ulosottomies valvoo tuomiossa mainittujen velvoitteiden noudattamista ja päättää menettämiskaatumuksen raukeamisesta. Menettämiskaatumukseen tuomittu voi valittaa päätöksestä siinä järjestyksessä kuin ulosottovalituksesta säädetään. Ulosottomies voi erityisestä syystä jatkaa 1 momentissa tarkoitettua määräaika. Menettämiskaatumuksen raukeamisesta on ilmoitettava Oikeusrekisterikeskukselle.

Menettämiskaatumukseen tuomittu vastaa kustannuksista, jotka aiheutuvat muutostöistä ja muutoin tuomion täytäntöönpanosta.

Tuomioistuin siis määrää esineen menetetyksi, mutta samalla se voi määrätä, että menettämiskaatimus raukeaa, mikäli esineeseen tai omaisuuteen tehdään tarvittavat muutokset. Kyse on siis menettämiskaatumuksen ehdollisesta raukeamisesta. Kyseinen määräys koskee rikoksentekovälineitä, rikoksen tuotteita ja rikoksen kohteita. Kyseistä määräystä ei

²⁰¹ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämiskaatumuksista, 10 §. menettämiskaatumuksen kohtuullistaminen.

siis voida antaa, mikäli esineen tai omaisuuden sijasta tuomitaan menetettäväksi sen arvo.²⁰²

Menettämisseuraamus ei ole tarpeen silloinkaan, jos esine tai omaisuus on mahdollista muuttaa lain mukaiseksi esimerkiksi merkitsemällä se väärennykseksi, poistamalla väärä alkuperäismerkintä tai tekemällä se käyttökelvottomaksi. Tällöin tuomioistuimen tulee yksilöidä tarpeeksi tarkasti tehtävät muutokset, jotta omaisuuden omistaja voisi tietää, mitä hänen omaisuudelle tulisi tehdä.²⁰³ Vaara esineen joutumisesta uudelleen rikoksen tekovälineeksi tai kohteeksi ei ole ainoa seikka, jolla menettämisseuraamuksen tarpeellisuutta tulee harkita. Esimerkiksi tahallisessa henkirikoksessa käytettyä ampuma-asetta, joka on tehty käyttökelvottomaksi, ei poista sitä tosiseikkaa, että tunteisiin perustuva aseiden konfiskointitarve säilyy edelleen.²⁰⁴

Menettämisseuraamuksen raukeamisen ehto ei tarvitse aina olla sellainen, että esine muutetaan joksikin, vaan menettely voi olla myös toisenlainen. Esine voidaan esimerkiksi varustaa lainmukaisella pakkauksella tai sen käyttämistä lainmukaiseen tarkoitukseen tai viedä jopa maasta. Säännös on kirjoitettu siihen muotoon, että asia tulee käsitellä tuomioistuimessa, eikä rangaistusmääräysmenettelyssä tällaisia asioita voida käsitellä.²⁰⁵

Tuomioistuimen antaman määräyksen täyttämiseen tulee antaa määräaika, jonka pituutta ei ole laissa säädetty. Tapauksesta riippuen se voi olla muutamasta päivästä muutamaankuukauteen. Määräajan tulisi alkaa silloin, kun tuomio on lainvoimainen. Rikoslain 10 luvussa tarkoitettujen menettelyjen soveltamista pitäisi käyttää mahdollisimman paljon, koska tarkoitus on, että menettämisseuraamuksesta ei muodostuisi lisärangaistusta. Aloite tällaisen määräyksen antamiseen voi tulla syyttäjältä kuin siltäkin, johon menettämisseuraamus kohdistuu. Lisäksi tuomioistuin voi myös omasta aloitteestaan kiinnittää tällaiseen mahdollisuuteen huomiota.²⁰⁶

²⁰² Viljanen 2007, s. 531.

²⁰³ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksesta, 7 §. menettämisseuraamuksen raukeaminen.

²⁰⁴ Viljanen 2007, s. 531.

²⁰⁵ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksesta, 7 §. menettämisseuraamuksen raukeaminen.

²⁰⁶ HE 80/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. lakiehdotusten perustelut, 10 luku. menettämisseuraamuksesta, 7 §. menettämisseuraamuksen raukeaminen, Viljanen 2007, s. 532–533.

Koska raukeamismenettely on nimenomaan vastaajalle edullisempi vaihtoehto, aloitteellisuus tulee yleensä häneltä. Määräyksen antaminen on totta kai tuomioistuimen harkinnassa, eikä vastaajalla ole suoraa oikeutta sen saamiseen. Myös yhdenvertaisuus voi kärsiä. Jotta toimittaisiin RL 10:7:n edellyttämällä tavalla, edellyttää se usein vastaajan omaa aktiivisuutta. Kuitenkaan kaikki eivät tiedä tällaisen seikan olemassaolosta, joka voi aiheuttaa aivan eri ratkaisuja tilanteesta riippuen. Esimerkiksi toinen rattijuopumukseen syyllistynyt voidaan tuomita menettämään autonsa valtiolle, mutta toinen voi myydä autonsa pois tietyssä ajassa. Molemmissahan tapauksissa konfiskaation perimmäinen tarkoitus toteutuu, eli turvataan liikenneturvallisuus. Vaikka näin onkin, on ratkaisujen ero silti suuri, koska toisessa tapauksessa auto menetetään vastikkeetta kun taas toisessa siitä saadaan riittävä korvaus, jolla voidaan jopa hankkia uusi auto tilalle. Itse en näe tällaista menettelyä johdonmukaisena, eikä järkeviä syitä löydy sille, miksi rattijuopumukseen syyllistynyt voisi myydä autonsa pois, vaikka tällä tavalla menettelemällä hänet saataisiin välillisesti lopettamaan rattijuopumukseen syyllistyminen. Jotta tällaisen konfiskaation todellinen tarkoitus toteutuisi, ei autosta saaduilla myyntirahoilla saisi ainakaan ostaa uutta autoa vanhan tilalle.

Yhdenvertaisuutta rikkoo myös se, että RL 10:7 ei sovellu arvokonfiskaatioon. Esimerkiksi omistamaansa rikoksentekevälinettä käyttänyt tekijä voi välttyä menettämisseuraamukselta, kunhan hän tekee esineeseen tarvittavat muutokset. Sen sijaan toisen omistamaa samantyyppistä välinettä käyttänyt joutuu konfiskaation kohteeksi maksamalla esineen arvon, koska esineen omisti toinen henkilö.

Koska menettämisseuraamuksen tuomittu vastaa kustannuksista, jotka aiheutuvat muutostöistä, siksi onkin katsottu että siihen vaaditaan vastaajan suostumus. Suostumuksen antaminen viittaa yleensä siihen, että menettely on vastaajalle edullisempaa, joten periaatteessa kyse on menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta. Jos esineeseen vaadittavia muutostöitä ei tehdä annettuun määräaikaan mennessä, jää ensisijaisena tuomittu menettämisseuraamus voimaan.²⁰⁷

²⁰⁷ Viljanen 2007, s. 533–535.

5.4.2 Vanhentuminen

Jotta menettämisseuraamus voidaan määrätä, ei se tietenkään saa olla vanhentunut.²⁰⁸ Menettämisseuraamuksen tuomitsemisen estävästä vanhentumisesta säädetään RL 8:9:ssä, joka kuuluu seuraavasti:

9 § (22.12.2005/1161)

Menettämisseuraamuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Menettämisseuraamusta ei saa tuomita, mikäli teosta ei vanhentumisen vuoksi saa tuomita rangaistusta. Menettämiskaatumuksen lyhin vanhentumisaika on kuitenkin viisi vuotta. Jos menettämiskaatumus koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikosentekovälinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämiskaatumus ei kuitenkaan vanhennu.

Tämän tutkielman kannalta erityisesti RL 8:9:n viimeinen virke kiinnostaa meitä. Senhän mukaan rikosentekovälinettä tai rikosesinettä koskeva menettämiskaatumus ei vanhene koskaan. Se täytyy kuitenkin huomata, että vaikka RL 10:4:ssä ja 5:ssä tarkoitettujen esineiden tai omaisuuden sijasta voidaan RL 10:8:ssa säädettyjen edellytysten menetetyksi sen arvo, vanhentumattomuus koskee ainoastaan esinekonfiskaatiovaatimusta.²⁰⁹

Menettämisseuraamusta koskeva vanhentuminen on siis sidottu sen perustana olevan rikoksen vanhentumiseen. Koska lyhimmän syyteoikeuden vanhentumisaika on kaksi vuotta (RL 8:1) ja menettämiskaatumuksen vanhentumisaika ollessa viisi vuotta, on mahdollista että tuomitaan menettämisseuraamus, vaikka rikoksesta ei enää syyteoikeuden vanhentumisen takia voida tuomita rangaistusta. Viiden vuoden vanhentumisaika menettämisseuraamuksen osalta säilytettiin aikoinaan laissa, koska sitä pidettiin tarpeellisena nimenomaan talousrikosten torjunnan kannalta. Näiden rikosten tutkinta kun on vaikeaa ja voi muodostua varsin pitkäkestoiseksi. Myös syytetyn pakoilu puoltaa sitä, että menettämisseuraamuksen vanhentumisaika voi olla rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaikaa pidempi.²¹⁰

²⁰⁸ Yleisiin vanhentumisaikoihin ei tässä tutkimuksessa oteta kantaa tarkemmin (ks. tarkemmin RL 8 luku).

²⁰⁹ Viljanen 2007, s. 60.

²¹⁰ HE 27/1999, Yleisperustelut, 2. nykytila, 2.3. nykytilan arviointi.

6. LOPPUPÄÄTELMIÄ

Konfiskaation lähtöajatus on siis, että rikollinen toiminta ei saa kannattaa ja konfiskaatiolla on myös tärkeä ennalta estävä vaikutus. Menettämisseuraamus täydentää näin ollen tehokkaasti varsinaisia rangaistuksia ja joissakin tapauksissa juuri menettämisseuraamuksen uhka saa mahdollisen rikosentekijän luopumaan rikollisista aikeistaan. Tällaisia rikoksia ovat tyypillisesti rikokset, joissa mahdollinen rangaistus on vähäinen menettämisseuraamukseen nähden.

Vuonna 2002 voimaan tullut rikoslain 10 luvun uudistus on mielestäni varsin hyvin toteutettu ja se on myös osoittanut tehokkuutensa oikeuskäytännössä. Lakiin on kirjoitettu selkeästi, milloin rikosentekovälineen ja muun omaisuuden konfiskaatio on mahdollista ja keneen tällainen seuraamus voidaan kohdistaa. Uudistettu 10 luku selkeytti sitä, keneen menettämisseuraamus voidaan tarvittaessa kohdistaa, mutta samalla sivullisen oikeudet otettiin myös huomioon. Myös rikosentekovälineen tai muun omaisuuden arvon menettäminen tuo esille sen, että ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja että oikeudenmukaisuus toteutuu. Uudistetun 10 luvun perusteella kun esineen kätkeminen tai siirtäminen toisen omistukseen ei estä konfiskaation suorittamista, vaikkakin konfiskaatio voidaan tehdä tietyissä tapauksissa vain arvoperusteisena. Arvokonfiskaation tarkoitus on kuitenkin tarvittaessa korvata esinekonfiskaatio.

Rikosentekovälineen menetetyksi tuomitsemalla voidaan tehokkaasti estää uusien rikosten tekeminen. Vaikka uusien rikosten estäminen on tekovälinekonfiskaation päätavoite, on rikosentekovälineen konfiskaatiolla silti edelleen suuri tunteisiin perustava merkitys rikoksen uhrille. Monille rikoksen kohteeksi joutuneille tärkeintä saattaa olla se, että heidän asiaansa on otettu kantaa ja että teko johtaa edes menettämisseuraamukseen, vaikka itse konkreettinen rangaistus olisikin pieni. Kuten aikaisemmin käsitellyistä oikeuden ratkaisuksista voidaan päätellä, voidaan rikosentekovälineenä pitää monenlaista omaisuutta. Lainsäätäjä on siis tehnyt tässä tilanteessa oikean ratkaisun, eikä ole alkanut itse määrittämään liian tarkasti, millaista esinettä tai omaisuutta voidaan pitää rikosentekovälineenä, vaan jättänyt sen oikeuskäytännön varaan. Sama koskee muita rikosesineitä, joista säädetään RL 10:5:ssa.

Rikosesineen konfiskaatio onnistuu mielestäni varsin tehokkaasti RL 10:5:n nojalla. Kuten edellisistä kappaleista voidaan todeta, ei sellaisia tilanteita juuri esiinny ollenkaan, jolloin menettämisseuraamusta ei voitaisi tuomita. Suomen oikeusjärjestelmä on siis varsin aukoton menettämisseuraamuksiin liittyen. Rikoslain 10 luvussa säädetään yleisesti menettämisseuraamuksista, joita erityislainsäädäntö vielä joissain määrin täydentää tai korvaa. Vaikka menettämisseuraamuksen niin rikoksentekovälineiden kuin rikosesineiden kohdalta voivat joissakin tapauksissa muodostua varsin ankaraksi, on tuomioistuimella kuitenkin aina mahdollista kohtuullistaa sitä RL 10:10:n nojalla. Näin on tehty esimerkiksi useasti rattijuopumukseen syyllistyneiden kuljettajien kohdalla, joiden autoa ei ole tuomittu valtiolle menetetyksi, vaikka perusteet olisivat siihen olleet olemassa.

Tekovälineiden ja muun omaisuuden menetetyksi tuomitseminen on ollut Suomessa varsin selkeää, eikä niistä ole annettu ennakkoratkaisuja KKO:n taholta kovin paljoa. Ehkä eniten KKO:ta kuormittanut seikka tekovälineiden ja rikosesineiden osalta on nimenomaan rattijuopumukseen syyllistyneen kulkuneuvon tuomitseminen valtiolle menetetyksi. Tähänkin on tosin saatu jo useampia ennakkopäätöksiä ja myös ratkaisu siitä, että rattijuopon kuljettama auto on nimenomaan rikosesine, eikä tekoväline.

Menettämisseuraamuksien osalta ehkä suurimmat vaikeudet kohdistuvat edelleen hyödyn menettämiseen ja nimenomaan sen laajennettuun muotoon. Hyödyn menettämistä en tässä tutkielmassa kuitenkaan käsitellyt, koska aiheen halusin rajata nimenomaan rikoksentekovälineisiin ja rikosesineisiin. Tutkimukseni perusteella en näe mitään syytä muuttaa rikoksentekovälineitä ja rikosesineitä koskevia menettämisseuraamuksia. Laki toimii hyvin, jota oikeuskäytäntö muokkaa ja tarkentaa ajan kuluessa.